Mirela Popovici, Craiova. Nici după 45 de ani de la încheierea celui de-al doilea război mondial, crimele nazismului nu pot fi uitate sau trecute cu vederea. În Franța, unde termenul de „colaboraționist" continuă să fie sinonim cu trădător al patriei, anchetele împotriva celor care s-au făcut vinovați în timpul războiului nu au încetat. Astfel, procuratura franceză a cerut ca René Bosquet, fostul șef al poliției naționale franceze în timpul ocupației naziste, să fie anchetat pentru crime împotriva umanității. El se face vinovat de deportarea unui număr de 194 de copii evrei în timpul războiului. **Fotografia**-document îl prezintă pe Bosquet (al doilea din dreapta) în ianuarie 1943, împreună cu apropiații săi colaboratori naziști.

Simona Petre, Brașov. Potrivit ziarului „Vecerni-Praha", pe artera Letenska plan se află un întins spațiu subteran amenajat sub un monument gigantic al „conducătorului și învățătorului", monument care a fost și tîrziu inaugurat (1955) și tîrziu distrus (1962). Încă de la tardiva demolare — subliniază ziarul — praghezii au început să-și ia amintiri: unii au apucat cîte un mastre, alții un colț de mustață... Cu trei luni în urmă, ziariștii l-au căutat pe fericitul posesor al tocului monumentului: și astăzi, țăranul îl folosește în gospodărie. Autorităților raionului 7 din Praga le-a venit ideea să „anime" spațiul subteran părăsit, amenajînd un muzeu al totalitarismului, sugestie pentru care și Muzeul național din Praga a manifestat interes. Dar muzeul nu va ocupa tot spațiul, aproximativ două treimi din suprafața de 10 000 mp urmînd a fi degajată pentru magazinele de care au atîta nevoie întreprinzătorii particulari, pentru depozite, birouri de prestări de servicii, ateliere. Plata în arendă pentru spațiile de depozitare, ca și vînzarea unor fragmente de statuie (care vor purta o ștampilă de autenticitate), îl vor face, în sfîrșit, rentabil pe Stalin.

Mihnea Marian, București. Potrivit unei sinteze efectuate de Agenția France Presse, creșterea economică mondială a avut, în 1989, uh ritm mai puțin susținut, ceea ce se datorează, în parte, unei politici monetare mai stricte duse de țările industrializate. Cota parte a Statelor Unite în schimburile mondiale a crescut puternic, ajungînd la 13,5 la sută (în afară de produsele petroliere), față de nivelul de 11,5 la sută atins în 1987. Cota parte a Japoniei a scăzut, în schimb, la 10 la sută, față de nivelul ei cel mai înalt atins în 1986 (11,5 la sută). Potrivit experților Fondului Monetar Internațional (F.M.I.), dezechilibrele externe continuă să rămînă preocupante. Se remarcă faptul că excedentul Japoniei și deficitul Statelor Unite s-au redus, iar excedentul Germaniei federale a crescut. F.M.I., care grupează 152 de țări, își ține congresele anuale în fiecare an, în septembrie. Impactul creșterii prețurilor la petrol asupra economiei mondiale și, în special, asupra țărilor în curs de dezvoltare, ca și mutația economică din țările Europei răsăritene și din U.R.S.S. au stat în acest an în centrul dezbaterilor. Pentru prima dată, la dezbaterile anuale ale F.M.I. a fost invitat și un reprezentant al U.R.S.S.

Viorel Avram, Roman. Într-adevăr, actuala sesiune a Adunării Generale a ONU a prilejuit, între alte contacte spectaculoase, primul contact dintre Statele Unite și Vietnam de după războiul prelungit purtat între cele două țări. Secretarul de stat american, James Baker, s-a întîlnit la New York cu ministrul afacerilor externe vietnamez, Nguyen Co Thach (în imagine), și au discutat reluarea relațiilor diplomatice dintre SUA și Vietnam, precum și problema eliberării prizonierilor de război americani din Vietnam. Cu acest prilej, ministrul vietnamez a oferit asigurări că țara sa își va retrage trupele și consilierii militari din Cambodgia.

profil

Douglas Hurd

Ministrul de externe al Marii Britanii

Douglas Richard Hurd s-a născut în 1930, într-o familie de nobili. Conform tradiției, și-a făcut studiile mai întîi la Eton, apoi la Trinity College, Cambridge. Student remarcabil, apreciat atît de colegi, cît și de profesori, Hurd a fost ales președinte al societății universitare de dezbateri (Cambridge Union).

În 1952, a reușit primul la concursul de admitere în Serviciul diplomatic și, după numai doi ani, a fost trimis la ambasada britanică de la Beijing, unde a lucrat pînă în 1956. După China, Douglas Hurd a plecat la New York, la misiunea Marii Britanii pe lîngă O.N.U. Revenit în țară în 1960, a fost numit secretar particular al ministrului adjunct de externe (1960—1963) și trimis apoi din nou în misiune în străinătate, de data aceasta la Roma, unde a stat timp de trei ani.

În 1966, Douglas Hurd a renunțat la diplomație și a trecut la Centrul de cercetare al conservatorilor. Doi ani mai tîrziu, ajunge șef al secției pentru afaceri externe și apoi secretar particular al lui Edward Heath care era, pe atunci, liderul opoziției. Cînd acesta din urmă a devenit prim-ministru, Douglas Hurd a continuat să lucreze pentru el, dar în calitate de secretar politic.

În alegerile generale din februarie 1974, Douglas Hurd a obținut un loc în parlament ca reprezentant al districtului Mid-Oxfordshire. Între 1976 și 1979 el a fost principalul purtător de cuvînt al opoziției în probleme privind politica externă și Commonwealthul, cu responsabilități speciale pentru Europa.

Între 1979 și 1983, Douglas Hurd a fost ministru de stat la Ministerul Afacerilor Externe și al Commonwealthului, iar după alegerile generale din iunie '83, a trecut, în aceeași funcție, la Ministerul de Interne.

În septembrie 1984, Hurd a fost desemnat secretar pentru Irlanda de Nord, funcție pe care a deținut-o pînă în septembrie 1985, cînd a devenit ministru de interne. S-a menținut în această poziție și după alegerile din iunie 1987, continuîndu-și activitatea în Ministerul de Interne pînă în octombrie 1989, cînd a fost numit șef al Foreign Officeului. Din 1982, Douglas Hurd este și membru al Consiliului de coroană.

În afara carierei sale politice, ce n-a surprins pe nimeni din cei care îl cunosc și îi apreciază atît calitățile înnăscute, cît și bogata experiență acumulată în anii de activitate în cele două spinoase domenii ale „internelor" și „externelor", Douglas Hurd mai prezintă o fațetă a personalității sale, mai puțin obișnuită pentru un politician de carieră, anume aceea de autor de romane polițiste și istorice : a publicat deja nouă cărți.

Douglas Hurd s-a căsătorit în 1960 dar, după 22 de ani, s-a despărțit de soția sa cu care a avut trei fii. S-a recăsătorit în 1982, a doua soție dăruindu-i un fiu și o fiică.

M. Ș.

FREE BIBLE COURSE

★ Free Correspondence Course graded by a friend in America.

★ Certificate given to each student completing the Bible course.

★ Course deals solely with the Bible.

★ Enroll now.

Order From:

World Bible School
4326 Hillsdale Lane
Garland, TX 75042 USA

WORLD BIBLE SCHOOL

NAME

ADDRESS

ABONAMENTE

Stimaţi cititori,

După cum am anunţat, datorită creşterii substanţiale a costurilor hîrtiei şi manoperei tipografice, am fost obligaţi să majorăm preţul de vînzare al revistei la 8 lei.

Din respect pentru acei cititori care s-au abonat, redacţia a hotărît, ca asumîndu-şi pierderile, să le asigure în continuare primirea revistei în conformitate cu abonamentul achitat pe acest an.

Tot din respect pentru cititorii noştri ANUNŢĂM CĂ, DE LA 1 IANUARIE 1991, vor opera următoarele reduceri pentru abonamente, faţă de preţurile la vînzarea liberă :

- **abonament 1 an (52 de numere) = 300 lei (în loc de 416 lei)**
- **abonament 9 luni (39 de numere) = 230 lei (în loc de 312 lei)**
- **abonament 6 luni (26 de numere) = 180 lei (în loc de 208 lei)**
- **abonament 3 luni (13 numere) = 90 lei (în loc de 104 lei)**

Aceste precizări le-am făcut cunoscute tuturor oficiilor poştale.

Cu stimă,
„Lumea azi"

Sorin Atanasiu, Iaşi. Potrivit primelor estimări ale recensămîntului realizat în primăvara acestui an, populaţia Franţei se ridică la 56 556 000 locuitori. Dacă se adaugă şi populaţia din departamentele şi teritoriile de peste mări, se atinge un total de 58 453 000 locuitori. Pentru perioada 1982—1990, rata de creştere a populaţiei este de 0,5 la sută anual, ceea ce indică un ritm stabilizat în ultimii ani. Excedentul natural — diferenţa dintre numărul de naşteri şi cel al deceselor — explică în proporţie de patru cincimi această creştere de 1 820 000 locuitori. Printre ţările cu o populaţie comparabilă cu cea a Franţei, excedentele cumulate în aceeaşi perioadă sînt : 800 000 — Marea Britanie, 300 000, — Italia ; RF Germania a înregistrat în schimb un deficit de 600 000. După 1982 (anul recensămîntului precedent), tendinţa concentrării populaţiei franceze la nivel regional s-a accentuat. Astfel, se poate constata că regiunile în care creşterea era deja rapidă, cele mai populate sînt cele care cunosc progresia cea mai puternică, cu o accelerare recentă şi mai marcată. În schimb, regiunile cu creştere lentă, mai puţin populate, înregistrează o nouă încetinire. Cele mai populate oraşe din Franţa sînt Paris (2 147 000 locuitori), Marsilia (803 000), Lyon (414 000) Toulouse (359 000), Nice (348 000), Strasbourg (252 000), Nantes (245 000), Bordeaux (210 000). De remarcat faptul că, dacă în celelalte mari centre se poate constata o creştere a numărului de locuitori, în cazul primelor două asistăm la o scădere a acestuia : Paris (—29 000), Marsilia (—73 000).

Coordonatorul rubricii : Dan Radu Stănescu

Redactor şef : Ilie Şerbănescu

Colectivul redacţional : Mihaela Brumă, Dumitru Constantin, Vasile Crişu, Rodica Dumitrescu, Liana Enescu, Ştefan Nicolae, Ilie Olteanu — secretar general de redacţie, Radu Pascal, Doina Topor, Stelian Ţurlea — redactor şef adjunct, Anca Voican. Secretariat de redacţie şi tehnic : Ioana-Mariela Bărbulescu, Oana-Daniela Dinulescu, Mircea Dub, Eliza Iliescu, Ileana Iordache, Ion Matei, Marin Pieleanu, Marilena Szabo, Manuela Ştefănescu, Ana Maria Tatovici, Angelica Trancă, Florin Zamfiroiu ; Administrator : Brindusa Anghel, Tipografi : Alexandru Baciu, Vasile Moraru, Florian Negoiţă. Revista „Lumea azi", Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Oficiul Poştal 33, cod 1341, căsuţa poştală 33—29, telefon : 17 60 10, internaţional : 18 50 81. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii.

C.P.B.

ROMTRANS

International Forwarding Co. - Bucharest, Romania

ÎNTREPRINDERE DE COMERȚ EXTERIOR PENTRU TRANSPORTURI ȘI EXPEDIȚII INTERNAȚIONALE

cu filiale în țară și în străinătate oferă,

pentru întreprinderile de stat și particulare, societăți mixte și reprezentanțe comerciale, întreaga paletă de servicii din domeniul transporturilor și expedițiilor internaționale.

— **Expediții interne și internaționale de mărfuri și bunuri de export, import și tranzit, în trafic feroviar, rutier, aerian, fluvial, maritim, poștal și combinat ;**
— **Transporturi containerizate de mărfuri cu containere proprii sau închiriate, prin porturile românești și străine ;**
— **Transportul, depozitarea, ambalarea, reambalarea, marcarea, etichetarea, neutralizarea etc. a mărfurilor și bunurilor de import, export și tranzit ;**
— **Colectarea, transportul și distribuirea în țară și în străinătate a mărfurilor de export/import de mic tonaj în trafic consolidat ;**
— **Îndeplinirea formalităților vamale pentru mărfurile și bunurile de export, import și tranzit ;**
— **Preluarea și distribuirea la domiciliu a corespondenței și coletelor mici prin sistemul de curierat internațional ;**
— **Preluarea și distribuirea la domiciliul persoanelor particulare a coletelor sosite din străinătate ;**
— **Întocmirea de calculații pentru taxe de transport și stabilirea rutelor optime ;**
— **Efectuarea prestațiilor specifice pentru târgurile și expozițiile internaționale organizate în România sau în străinătate, inclusiv organizarea transportului exponatelor ;**
— **Angajarea și agenturarea mijloacelor de transport românești ;**
— **Asigurarea facultativă a mărfurilor în toate modalitățile de transport ;**
— **Alte prestații din domeniul transporturilor și expedițiilor internaționale.**

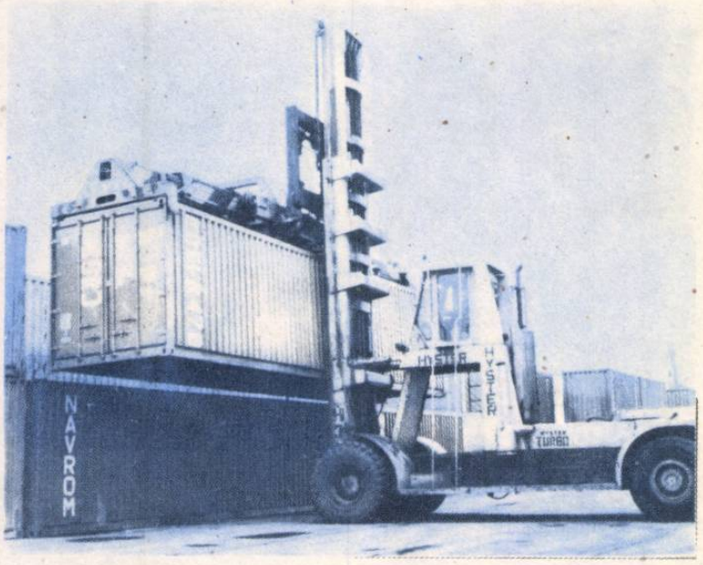

ROMTRANS

Calea Rahovei 196 — POBox 1311 — București 5
Telefon : 23.60.40/23.89.20 ; Telex : 11346 ; Telefax 400/41.35.16

CURIER-SERVICE : Telefon : 41.35.16 ; 41. 17. 32 ; FAX 400-41.35.16

AGENȚIILE ROMTRANS DIN INTERIOR

- **BUCUREȘTI, Șoseaua Chitila nr. 230**
  telex 11424 — telefon (90) 67 02 35
- **ARAD, Str. Ecaterina Teodoroiu nr. 1**
  telex 76642 — telefon (966) 1 31 14
- **ORADEA, Șoseaua Borșului nr. 43**
  telex 34235 — telefon (991) 1 83 12
- **VALEA LUI MIHAI, Str. Republicii nr. 88**
  telex 34310 — telefon : cereți prin centrală
- **IAȘI/SOCOLA, Stația CFR Socola**
  telex 22217 — telefon (981) 3 33 86
- **GALAȚI, Str. 13 Iunie 1916 nr. 56**
  telex 51225 — telefon (934) 1 40 78
- **BRĂILA, Str. Împăratul Traian nr. 6**
  telex 55231 — telefon (946) 1 16 08
- **CONSTANȚA, Incinta Port Constanța**
  telex 14262 — telefon (916) 1 17 09
- **Giurgiu, Stația CFR Giurgiu Nord**
  telex 15714 — telefon (912) 1 17 65

MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
JIMBOLIA
NR. D.555

LUMEA azi

Nr. 42 18 octombrie 1990

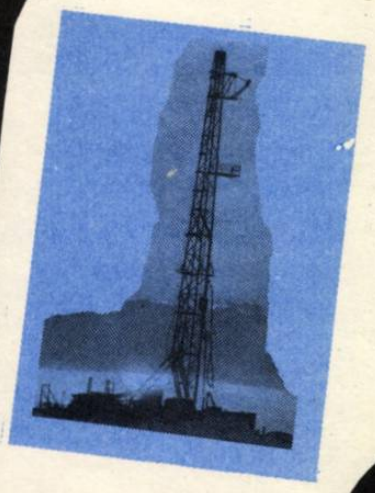

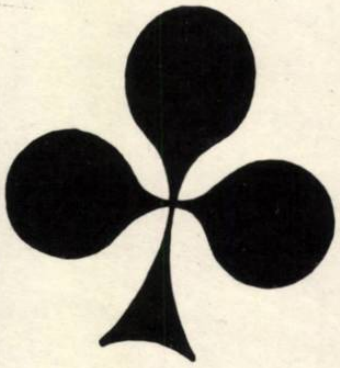

LUMEA
săptămînal independent de politică externă
azi

Anul II, serie nouă, nr. 42 (1405), 18 octombrie 1990

Sumar

EDITORIAL. **Liberalizarea prețurilor și creditele externe.** Ilie Șerbănescu 2
PROBLEME ROMÂNEȘTI. **Economia de piață, acum !** Gabriel Ivan 3
— **Seminarul româno-german.** Ilie Șerbănescu 4
MIZA DIN GOLF : **Cine pierde ?**
— **O generalizare a conflictului ?** Dan Radu Stănescu 5
— **Iordania — în „ochiul ciclonului" ?** Doina Topor 6
— **Israel — incidente sîngeroase** 7
— **Intifada.** Manuela Ștefănescu 8
— **Cînd era să-l apuci pe Dumnezeu de picior...** Ilie Șerbănescu 9
— **Petrol în Europa de Est** 10
— **Efecte asupra României** 11
Nota M.A.E. al României adresată M.A.E. al Ungariei 12
Procedură incorectă 12
EUROPA OCCIDENTALĂ **Marea Britanie. Laburiștii — șansele moderației** 13
— **Conservatorii — scrutin la orizont.** Stelian Țurlea 13
AFRICA. **Ruanda. Din nou rebeli.** Dumitru Constantin 14
ASIA. **India. Politică și caste.** 15
1 000 + 1 16
OPINII. **A doua sfidare americană.** Henri Zalis 18
Nomenc(k)laturi orfane. Manuela Ștefănescu 19
Factori noi în structurarea viitorului Europei. Ana Maria Sandi 20
Societățile europene în tranziție. Bart van Steenbergen 20
Însemnări despre Cernobîl (4). Grigori Medvedev 22
Nicolette Franck. „O înfrîngere în victorie" 23
Femeia și Puterea (6). Liana Enescu 25
Arthur Koestler. Beznă la amiază 26
SERIAL. **Stalin și stalinismul (3).** Roy Medvedev 28
POȘTA REDACȚIEI 30
PROFIL. Guido de Marco, președintele sesiunii a 45-a a Adunării Generale a O.N.U. 31

Închiderea ediției 16 octombrie ora 12

Absența din țară, o perioadă, a colaboratorului nostru Mihai Pelin **ne obligă să întrerupem serialul „Jurnalul unei discordii". Îl vom relua cît mai curînd posibil.**

Nicolette Franck: „O înfrîngere în victorie"

Ziaristă de origine română, Nicolette Franck a publicat o carte intitulată „O înfrîngere în victorie". Autoarea a beneficiat de declarațiile Regelui Mihai I și ale altor actori de prim plan în evenimentele care au dus la actul de la 23 august 1944 și tot ce a urmat. „Momentul 23 august l-am trăit în România. Eram tînără și mi-am dorit să scriu o carte despre ceea ce s-a petrecut cu adevărat" **(pag. 24)**

Politică și caste

De două mii de ani sistemul castelor, specific societății indiene, perpetuează inegalități. Oficial, el a fost abolit. În realitate, a continuat să existe. Și a răbufnit recent, teama intervenind în viața politică. Un subiect complex și exploziv, pentru orice politician, inclusiv primul ministru **(pag. 15)**

Europa — încotro?

Viitorologii, prin studiile lor privind „viitorii" posibili, probabili și dezirabili, încearcă să depășească nivelul unor simple speculații. Cum va arăta Europa de mîine ? Ce tendințe se conturează ? În numărul de față, două contribuții ale unui cercetător român și ale unui profesor olandez **(pag. 20)**

Femeia și Puterea

Pentru a-și pregăti, în cel mai mare secret, ambițiosul program economic, Zelia Cardoso s-a închis vreme de mai multe săptămîni, într-o cameră de hotel din São Paulo. La numai 36 de ani, i s-a încredințat o gigantică misiune : să stăvilească inflația galopantă ce a adus Brazilia în pragul falimentului **(pag. 25)**

Nomenc(k)laturi orfane

(pag. 19)

Opinii. A doua sfidare americană

(pag. 18)

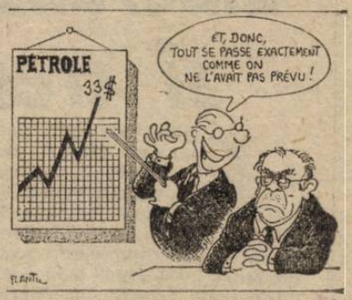

Miza din Golf

La peste două luni de la invadarea Kuweitului, situația este nu numai complexă și confuză, ci și explozivă. Actul condamnabil al Irakului a generat o serie de crize care au cuprins zone cu mult mai largi. Se internaționalizează conflictul, cum susțin unii ? Lumea arabă este cert divizată. Dintre statele arabe, Iordania se găsește, în mod evident, în situația cea mai ingrată. Conflictul din Golf a oprit extracția de țiței într-una din cele mai bogate zone ale lumii. Prețul acestuia a sporit vertiginos. Impactul asupra întregii economii mondiale este direct. Spectrul recesiunii revine. Țările est-europene, abia descătușate de totalitarism și cu economii precare, sînt brusc lipsite de surse de energie. Nimeni nu pare scutit de reverberațiile conflictului din Golf **(pag. 5—11)**

Beznă la amiază

Arthur Koestler a adus în gîndirea secolului XX o sensibilă originalitate. Cartea sa cea mai cunoscută, „Beznă la amiază", istorisește evenimentele proceselor de la Moscova, prin care au fost trimiși la moarte mulți revoluționari. Publicat în paralel cu extrasele „istorice" din cartea despre stalinism a lui Roy Medvedev, acest fragment capătă o semnificație în plus. Deși era scris în 1941, demonstrează că o minte lucidă, din afara URSS, înțelesese lupta pentru putere dintre comuniști și oroarea în sine a sistemului **(pag. 26)**

Liberalizarea prețurilor și creditele externe

Guvernul s-a decis să ridice măcar parțial vălul pe care, de decenii, puterea îl așternuse deasupra situației reale a economiei românești. Încă parțial, pentru că raportul domnului Vătășescu în fața camerelor reunite ale parlamentului nu a supus unei analize transparente toate laturile activității economico-financiare și, în plus, dezvăluirile se concentrează doar asupra unei utile dar totuși necuprinzătoare comparații a stărilor de lucruri actuale cu cele de anul trecut, nefiind aduse în discuție, și cît de cît măsurate, aspecte, unele grotești, și dezechilibrele paralizante care caracterizează pe fond economia românească. Faptul se dovedește, într-un fel, chiar de neînțeles, întrucît este vorba de moșteniri destabilizatoare de la vechiul regim și cu care actualul guvern este nevoit doar să lupte, fără a fi cîtuși de puțin responsabil de ele.

În orice caz, a fost de ajuns să se ridice puțin vălul și s-a evidențiat în ce situație gravă se găsește economia românească. În majoritatea lor, datele sînt în sine relevante pentru a mai trebui să se insiste asupra semnificației lor. Important este îndeosebi faptul că procesul transparenței economice, chiar dacă parțial, a demarat. Și motivele sînt clare. Situația este deteriorată într-o asemenea măsură încît a devenit nu numai greu, dar nu mai are nici un rost să se mai ascundă realitatea. Și apoi este vorba de implicația reformei înseși. Cînd, datorită situației economice, reforma nu mai poate fi amînată, populația trebuie să știe bine de ce este absolut necesar ca aceasta să fie întreprinsă, mai ales că, numai într-un asemenea caz, va fi cît de cît dispusă să accepte durerile sociale implicate.

Și poate nu întîmplător, deschiderea spre transparența economică este făcută în preajma deja anunțatei liberalizări a prețurilor. Pentru că probabil nici una dintre laturile indispensabile ale reformei decît liberalizarea prețurilor nu se supune, într-o măsură mai semnificativă, necesității unei prealabile dezvăluiri a situației economice reale. Actualele structuri de prețuri — cel mai mare fals economic moștenit de la fostul regim — constituie unul din responsabilii de primă anvergură ai dezordinii din economia românească, ai irosirii de resurse în activități inutile și fără desfacere, în timp ce nu mai rămîn resurse pentru acoperirea unor nevoi sociale reale, ai creării și existenței unor întreprinderi-balast pentru economia națională, ai imposibilității oricărei aprecieri privind rentabilitatea unor activități, întreprinderi, sectoare și chiar ramuri întregi, ai unui masiv șomaj mascat, ai degradării spre dezinteres și lipsă de inițiativă a comportamentului agenților productivi, ai unei grave inflații camuflate, care scoate capul la suprafață prin imorala speculă generalizată culminînd cu piața neagră. Profunda neacoperire cu mărfuri și servicii a masei monetare la dispoziția populației transformă liberalizarea prețurilor într-o grea opțiune din punct de vedere social. Dar, tocmai dezvăluind toate dezechilibrele menționate, liberalizarea prețurilor apare pentru oricare dintre noi indispensabilă.

Vom vedea cum primul ministru va argumenta, zilele acestea, opțiunea, dar poate nu ar trebui să evite a sublinia că liberalizarea prețurilor se cere a fi înfăptuită nu de dragul reformei, ci pentru că, fără ea, nu ne va fi niciodată mai bine, chiar dacă un timp s-ar putea să ne fie ceva mai rău. Este necesar să se înțeleagă clar că, dacă ne va fi un timp mai rău, faptul nu se va datora liberalizării prețurilor în sine, ci lichidării, prin aceasta, a unei copleșitor de împovărătoare moșteniri care, obligîndu-ne să trăim în artificial și nu în realitate, ne-a dus economic de ripă și ne-a impus o mizerie materială ce nu poate legic decît să se adîncească. A intra în realitate este o precondiție a corectării dezechilibrelor și a aspirației către o ameliorare. În fond, în poziția socială față de o liberalizare a prețurilor, am putea avea în vedere și următoarea reflecție : ce vom pierde ? Este clar că pentru cel puțin 80 la sută dintre noi nu poate fi vorba decît de niscaiva iluzii, de altfel deșarte, și în rest doar de o mizerie ce iremediabil se va accentua fără speranță.

O liberalizare a prețurilor — adică o corelare a lor cu condițiile pieței, potrivit cererii și ofertei realmente existente — ne va ajuta să știm care activități sînt rentabile și care nu, spre care activități merită să canalizăm resursele, atîtea cîte sînt, și spre care trebuie să încetăm alocarea pentru a nu le irosi. Cu alte cuvinte, vom putea obține o acoperire a nevoilor sociale autentice atît cît permite plapuma actuală a economiei. O liberalizare a prețurilor ne va permite, totodată, o raportare bazată pe adevăr a economiei naționale la economia mondială, cu implicația sperată a încetării actualei scurgeri irresponsabile de substanță economică spre exterior prin canalele schimburilor comerciale.

Poate atunci, factorii de răspundere vor putea reanaliza opțiunile externe. O concluzie dramatică ce s-a degajat din raportul domnului Vătășescu este aceea că, pentru a subzista în continuare, la actualul nivel de producție și export, economia națională are nevoie de importuri fără resurse de plată — și deci care ar trebui finanțate prin credite externe — în valoare de circa 6 miliarde dolari anual. Merită să contractăm aceste credite — admițînd că cineva ni le va și acorda — în măsura în care ele ar fi destinate, în bună parte, menținerii în viață a unor activități industriale fără șanse ? Se poate spera că pe actualele structuri economico-industriale se va obține un demaraj care nu numai să ne proiecteze pe orbita unei dezvoltări reale, dar să și degajeze resursele de plată necesare rambursării creditelor ? Să nu ne grăbim cu aprecierile, dar nici cu contractarea creditelor ? Să vedem ce ne va spune liberalizarea prețurilor, dacă aceasta însăși va fi reală și de anvergură ! Poate o anumită parte din aceste credite sînt necesare ca un „respiro", ca o susținere de pasaj, inclusiv a consumului, pentru resorbirea șocului liberalizării prețurilor. Dar, în esență, creditele pentru consum trebuie refuzate din principiu. Atu-ul țării de a nu avea deocamdată mari datorii externe nu trebuie irosit. La credite externe se cere a se apela, dar numai pentru finanțarea restructurărilor economice, a retehnologizării echipamentelor, adică a reformei înseși.

Ilie Șerbănescu

Avatarurile unei idei economice. Vrînd-nevrînd și la unison cu popoarele Europei răsăritene, românii au subscris la ideea strategică a trecerii către economia de piață. Mai întîi, pentru că ea a fost prezentată de niște oameni în care majoritatea avea încredere : domnii Iliescu și Roman, crainicii actualităților TV, ziariștii presei Frontului. Apoi, fiindcă aceeași majoritate experimentase atîția ani planificarea mizeriei și falimentului, încît orice alternativă părea evident acceptabilă. În sfîrșit, pentru că ea, ideea, nu scumpea prețurile, nu punea în pericol locurile de muncă, nu vindea țara patronilor autohtoni sau străini. Propaganda formațiunii care a devenit guvernamentală lega foarte puțin, sau deloc, economia de piață de inflație, șomaj, privatizare. Economia de piață părea blîndă, pură și nevinovată. Chiar programul guvernului, care ar fi trebuit eliberat de anumite complezențe electorale, se sfia să precizeze ratele previzibile ale inflației, șomajului și dezetatizării : date în funcție de care, în orice civilizație democratică, populația apreciază, la sfîrșitul mandatului, eficiența unei echipe guvernamentale. Mentalitatea populară a trecut cele trei noțiuni, care ne deveniseră efectiv odioase după 40 de ani de îndoctrinare, în contul firavei noastre opoziții. Aceasta, nebănuind aspirațiile, motivațiile și neliniștile maselor, a încercat să dea cîteva determinații unei abstracții unanim împărtășite. Opoziția a perorat ceva mai tranșant despre economia de piață și, vorba unui membru marcant al unui partid de altădată : era să nu se aleagă.

Acum, ministrul de stat însărcinat cu problemele reformei, domnul Adrian Severin, solicită intelectualilor să se angajeze în lămurirea populației cu privire la mecanismele funcționării economiei de piață. Pentru că, în istorie, ezitările se plătesc, masele, dar și persoanele mai școlite se dovedesc reticente față de mai toate concretizările noului model economic : apariția patronilor, liberalizarea prețurilor, noningerința statului în administrarea întreprinderilor, spectrul concedierilor în ramurile vădit falimentare. Toate încercările de liberalizare demarate de guvern provoacă reacții sociale negative. Principala revendicare a celor mai multe greve este păstrarea planificării centralizate și, eventual, aprovizionării tehnico-materiale a fiecărei întreprinderi de către primul ministru personal sau printr-un trimis al domniei sale. Întreprinzătorii particulari sînt considerați de opinia publică speculanți, iar prin piețe, gospodinele agită stafia defunctului dictator : mercurialul produselor agro-alimentare. Paradoxal, dar guvernul trebuie să-și apere proiectul de privatizare în fața unei părți din propria majoritate. Veriga de mijloc a puterii F.S.N., birocrații din administrație și economie, sabotează o serie de deschideri guvernamentale. Ei își apără domeniul de pradă — proprietatea socialistă. Recitîndu-l pe Marx, ceea ce pentru mulți era acum o vreme o obligație de serviciu, domnii parlamentari sau „managerii" s-ar convinge că proprietatea privată și transformarea forței de muncă într-o marfă sînt două condiții sine qua non ale economiei de piață. Un istoric al doctrinelor economice, americanul Robert L. Heilbroner, pornea ca de la o chestiune de principiu de la ideea celor trei agenți ai sistemului de piață : proprietatea asupra pămîntului, vînzarea și cumpărarea forței de muncă, capitalul. Orice mecanism de piață care nu este însoțit de privatizare este un surogat de o ineficiență compatibilă doar cu cea a unei economii supercentralizate. Și mai descumpănitoare apare acțiunea unei părți din opoziție. După ce a eșuat în alegeri neadaptîndu-se orizontului de așteptare al maselor, ea își modelează în prezent expresia politică conform acestui orizont cu o puternică tentă „conservatoare". O serie de personalități de dreapta, fie pentru a-și achiziționa voturi cu doi ani înainte de alegeri, fie că speră în dezordini sociale care să ducă la căderea guvernului, alimentează curentul egalitarist și etatist care animă revendicările oamenilor muncii.

Economia de piață, acum!

Ora scadențelor a sosit. Situația economică gravă aproape exclude întoarcerea înapoi, reforma devenind inevitabilă. Putem, însă, reforma și mentalitățile ?

Gabriel Ivan

Asemenea metamorfoze și inhibiții reprezintă o contrareacție comunistă, sau manifestarea unui politicianism care face rabat de la norme pentru realizarea intereselor de moment ?

Cite ceva despre necazurile tranziției. S-a spus că țările din fostul lagăr comunist sînt nevoite să parcurgă un proces inedit pentru istorie : trecerea de la socialism la capitalism. Socialismul a reiterat în toate cazurile în care a fost aplicat o ordine feudală. În ineditul situației actuale vom depista o serie de constante care au caracterizat la sfîrșitul Evului Mediu apariția realităților capitaliste. Faza de tranziție reprezintă, în mare, resurecția unui proces istoric care s-a mai derulat o dată. Ieșirea din feudalism și/sau socialism presupune abandonarea modalităților extraeconomice de reglare a economicului : tradiția și autoritatea. În capitalism economicul se eliberează, cel puțin în principiu, de sub tutela moralei, religiei și politicii. Regula jocului economic nu mai este o normă exterioară, impusă de principe sau de planificator. Orientarea firească a fiecărui individ în direcția ameliorării cîștigului său material asigură coerența sistemului. Pe baza interesului privat și a concurenței de interese, „mîna nevăzută a pieței" stabilește în bună parte cantitatea bunurilor pe care populația dorește să le cumpere ; prețurile pe care e dispusă să le achite ; muncile pe care consideră util să le plătească. Interesul pentru cîștig îi face pe oameni să acționeze, dar antagonismul, interesele personale îi împiedică să ceară de la societate prețuri exorbitante. Fiecare agent economic încearcă să obțină maximum de profit fără să se îngrijească de costul social : inflație, șomaj, deficit bugetar etc. El este confruntat cu o mulțime de alți indivizi, nerăbdători să profite prin ofertă de lăcomia celui care se îndepărtează de la un comportament acceptabil pentru toți. Contrabalansarea interesului privat prin concurență duce la autoreglarea prețurilor, profiturilor și salariilor, la un echilibru care, cu excepția perioadelor de criză, asigură stabilitatea organismului social. În condițiile tranziției, lipsa concurenței determină așa-numitele fenomene de specula. În această categorie se înscriu și revendicările salariale care pretind pentru forța de muncă un preț neacoperit prin eficiență. Reprobabilă moral, specula este totuși un fenomen firesc în perioadele în care mecanismul concurențial nu este constituit. Ea apare și atunci cînd concurența este perturbată de diferite forme de monopol, sau în urma unor cataclisme : războaie, dictaturi etc. La noi, cei trei factori care obturează concurența par să se combine. Momentul tranziției de la feudalism la capitalism a fost denumit fie „acumulare primitivă" a capitalului, fie „revoluție industrială". Dezagregarea ordinii tradiționale și apariția societății de piață a avut din punct de vedere economic trei premise fundamentale : pămîntul devine vandabil ; forța de muncă eliberată de tot felul de constrîngeri poate fi negociată ca orice altă marfă ; averile sînt folosite într-un mod „agresiv" care promovează creșterea sub forma capitalului. Cei trei agenți ai economiei de piață se constituie într-o anticameră a capitalismului, un fel de „no man's land". Fostul nostru clasic, Karl Marx, îl numea „momentul păcatului originar". Vom încerca să reperăm aceste mutații în interstițiul pe care îl parcurge în prezent societatea românească. Nașterea capitalismului nu a fost prezentată ca o idilă nici de apostolul său Adam Smith, nici de cei care l-au urmat. Ea a antrenat numeroase efecte perverse, evident traumatizante. Progresul civilizației ne scutește în prezent de laturile îngrozitoare ale trecerii la societatea de piață, dar e de presupus că procesul păstrează o serie de aspecte neplăcute. Care ar fi necazurile tranziției ?

Apariția capitalismului presupune existența unor întreprinzători care dispun de mari sume pe care sînt dispuși să le fructifice în afaceri. Primul detașament al viitoarei noastre burghezii îl formează foștii „feudali" ai socialismului, nomenclatura și bișnițarii. Ei își pot reorienta averile acumulate în vechiul sistem în circuitul economiei de piață. Dincolo de orice judecată morală, și în măsura în care o stabilizare sau un demers penal nu sînt posibile, acești bani trebuie să reprezinte o forță de propulsie a dezvoltării. A doua sursă de capital o constituie mica întreprindere, de obicei comercială, apărută în urma decretului 54. În condițiile lipsei de concurență, primii campioni ai economiei de piață pot obține profituri imense. La sfîrșitul secolului XIX, un fost ucenic de bărbier, Richard Arkwright, lăsa la moarte o avere de 500 000 de livre de aur. Dacă istoria se repetă, mecanismul autoreglator al concurenței va echilibra profiturile aducîndu-le în niște limite acceptabile. În prezent, micii întreprinzători acționează nu numai dincolo de concurență, dar și la marginea legilor, pentru că de multe ori legile se rarefiază. A treia modalitate de formare a capitalului este așa-numita „acumulare prădalnică". Ea presupune un vacuum legislativ. La sfîrșitul feudalismului, s-a desfășurat violent prin deposedări de pămînt, piraterie, comerț cu sclavi. Chiar dacă averile unor onorabile familii de milionari provin de pe căi nu perfect licite, acest fenomen depășește sfera economicului. Cea mai însemnată sursă de capital o reprezintă afluxul de fonduri străine. Românii repetă speranța și îngrijorarea cu care acum o sută și ceva de ani priveau împămîntenirea străinilor sau penetrația monopolurilor apusene. Istoria a conservat inegalitatea nivelelor de dezvoltare între centru și periferia sistemului de piață și posibilitatea încheierii unor afaceri nu deosebit de oneste. Modelul economic al economiei de piață nu ia în calcul onestitatea, ci egoismul fiecărui participant. Sloganul popular „Nu ne vindem țara !" este evident ineficient, dar nu total aberant.

Transformarea forței de muncă într-o marfă a însemnat la începuturile capitalismului înlăturarea dependenței feudale și a sistemului de bresle. Prin „paternalismul" statului totalitar asupra economicului, socialismul a reeditat în domeniul muncii o ordine feudală. Îndeplinirea, de obicei prin falsificare, a datelor de plan și obediența în fața puterii asigurau fiecărui individ o anume încadrare. Aceasta genera sentimentul securității, dar și imobilism, incompetență, indolență. Amenințați de „tăticul stat" că nu vor mai fi repartizați, menținuți și, eventual, întreținuți, angajații înclină acum să prefere siguranța locului de muncă promisiunii unui venit superior în condițiile sistemului de piață. Toate teoretizările despre inițiativă, aventură, succes, par nu doar birocratului, dar și muncitorului, care în țara asta va găsi oricînd de lucru ,simple formule. În această situație, aruncarea copilului în apă pentru a-l învăța să înoate rămîne soluția cea mai probabilă. În ciuda unor consecințe psiho-sociale stresante, liberalizarea muncii și acceptarea unei rate a șomajului ținută sub control este piatra unghiulară a oricărei reforme.

Reacțiile unei părți a țărănimii la ideea împroprietăririi repetă, în mare, un scenariu mai vechi. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, revoluționarii francezi au constatat cu stupoare că țăranii din provincia Vandée se răscoală împotriva propriei lor eliberări. Problema desființării c.a.p.-urilor stîrnește în unele sate românești un fel de răzmeriță. Mobilurile „răsculaților", de obicei minoritari, țin de niște condiționări dobîndite în cîteva decenii de comunism : supunerea față de autoritățile satului ; posibilitatea micilor furturi de la c.a.p. ; o pensie meschină ; conservarea noilor tradiții socialiste. Aceste structuri au ca toate formele de dependență o natură duală : mizerie și siguranță. Abandonarea unei deplorabile securități în profitul sistemului de piață prespune o reformă globală. Necazurile tranziției provin dintr-o stare ambiguă a sistemului : planificarea nu mai funcționează, dar nici mecanismele de piață nu au apărut. Diminuarea efectelor negative depinde și de scurtarea acestei perioade de provizorat.

Revista noastră a susținut fără echivoc — încă din primul moment al schimbărilor politice care au deschis calea reformei economice — obligativitatea unei liberalizări a prețurilor, ca element indispensabil, în ciuda problemelor sociale implicate, pentru așezarea pe adevăr a economiei naționale și trecerea necesară la mecanismele de piață. O recentă analiză a însemnătății economice a acestei măsuri, ca și a contextului ei social, a fost făcută în articolul „Liberalizarea prețurilor — nodul gordian" din numărul 40/1990. În articol se sublinia că dacă guvernul va avea curajul social să taie acest nod gordian, întreprinzînd o reală liberalizare a prețurilor, va trebui sprijinit din toate părțile, căci își va asuma misiunea unei asanări economice, în folosul general, prelund în primul rînd asupra sa riscurile, iar alternativă nu există pentru înfăptuirea indispensabilei reforme.

Zilele trecute, guvernul a decis o liberalizare a prețurilor, ale cărei coordonate principale, încă nedetaliate, sînt următoarele :

- *Toate prețurile produselor și tarifele serviciilor se vor stabili liber, în funcție de cerere și ofertă, cu excepția prețurilor (sau tarifelor) la combustibili, energie și a chiriilor (ce vor fi pe mai departe controlate, mai precis subvenționate).*
- *În cazul produselor alimentare de bază se vor acorda compensații pentru acoperirea creșterilor de prețuri (dar peste un an, întrucît, în acest răstimp, prețurile la produsele respective vor rămîne neschimbate în rețeaua desfacerilor de stat, continuînd să fie deci subvenționate).*
- *Un indice al costului vieții (pe baza evoluției prețurilor la principalele produse alimentare și industriale de consum și a tarifelor serviciilor celor mai importante pentru populație) va fi calculat în vederea indexării (creșterii corespunzătoare) a salariilor.*

Importanța acestor măsuri — unul din momentele de vîrf pe calea reformei —, implicațiile ei economice și sociale vor face obiectul unei largi și aprofundate analize în numărul viitor al revistei, cu atît mai mult cu cît, între timp, primul ministru va prezenta mai în amănunt, în fața parlamentului, programul liberalizării prețurilor.

Seminarul româno-german

Pentru evitarea inflației este indispensabilă o reformă monetară ? De ce un sistem de protecție socială trebuie finanțat din contribuții individuale și nu din impozite.

În cursul lunii octombrie se desfășoară la București, în trei secvențe separate, un interesant seminar româno-german pe probleme referitoare la tranziția spre o economie de piață. Sponsor al seminarului este fundația social-democrată „Frederich Ebert" din R.F. Germania, iar organizarea se află în grija Institutului Național de Cercetări Economice, Institutului Român pentru Libera Întreprindere, revistelor „Lumea azi" și „Tribuna Economică", precum și a Partidului Social-Democrat Român. Sînt abordate, pe rînd, probleme de cea mai mare importanță privind trecerea la economia de piață : restructurări macroeconomice (privatizarea, rolul economic al statului, liberalizarea prețurilor, politici fiscale și monetare etc.) ; protecția socială ; restructurări microeconomice (autonomia întreprinderilor, managementul acestora, politici de investiții și salariale etc.) ; aspecte legate de ocuparea forței de muncă și organizarea sindicală.

Scenariul derulării seminarului este astfel conceput încît să ofere o eficiență maximă dezbaterilor. Experții germani (profesori, specialiști, în management, reprezentanți sindicali) trimit, cu mult înaintea seminariilor, comunicările cu privire la modul în care problemele în discuție au fost soluționate în R.F. Germania, într-o viziune istorică, cu accent pe evoluția secvențială a măsurilor adoptate din 1945 pînă în prezent. Este vorba doar de evocarea unei experiențe reușite ce ar putea fi avută eventual în atenție. La rîndul lor, specialiștii români, (profesori, cercetători științifici, factori guvernamentali, conducători de întreprinderi și de sindicate, reprezentanți ai partidelor politice în întreg spectrul existent în momentul de față) își comunică, tot din timp, opiniile privind situația din țara noastră în problematica aflată în dezbatere, după un tipar bine stabilit care cuprinde : o diagnoză a stărilor de lucruri, o evaluare a stadiului reformei în domeniu, o abordare proprie privind cerințele și acțiunile de întreprins. Astfel — prin faptul că părțile își cunosc, încă dinainte, în mod reciproc părerile și abordările — dezbaterile, axate exclusiv pe problemele specifice ale economiei românești, se pot debarasa de balastul monologurilor și capătă eficiența unei discuții libere și la obiect, a unei confruntări vii de idei, din care să se degajeze opțiunea aptă de a se transforma în măsură operațională, cu efecte economice cît mai mari posibile și cu costuri sociale cît mai mici posibile.

Prima secvență a seminarului a avut deja loc, bucurîndu-se de participarea prof. Klaus Mackscheidt, de la Universitatea din Köln, consilier federal pe probleme de protecție socială, director al mai multor institute de cercetări în materie de finanțe și securitate socială, a domnilor Adrian Severin, ministru, asistent al primului ministru pentru reformă și relația cu parlamentul, și Cătălin Zamfir, ministrul muncii și ocrotirilor sociale, precum și a numeroși specialiști români. Este imposibil aici de a fi menționate toate concluziile desprinse din dezbateri și cu atît mai puțin multiplele și diversele opinii exprimate. Dar cîteva din principalele concluzii se cer a fi subliniate.

Diagnoza economiei românești actuale a variat între : un automobil care înaintează totuși, dar din ce în ce mai lent, lipsindu-i carburantul și lubrifianții, iar performanțele obținute fiind tot mai slabe ; un automobil cu motor gripat și articulațiile stricate, care reclamă reparații capitale pentru a-și putea relua mersul și a spera într-o înaintare rapidă ; un automobil întrat în pom, care doar după ce va fi dat puțin înapoi și îi vor fi înlocuite motorul, transmisia și direcția, are șanse de a demara.

Privatizarea a fost recunoscută ca unică structură de asigurare a performanței economice, dar în privința căilor de a o realiza s-au exprimat păreri diferite. Modalitatea cea mai în spiritul mecanismelor de piață ar fi punerea în vînzare de către stat a actualelor întreprinderi pe care le deține. Îndoindu-se că din salarii, acum și într-o perspectivă apropiată, se vor putea mobiliza resurse la dispoziția populației pentru a se înfăptui pe o asemenea cale privatizarea, economistul român Constantin Cojocaru, care a petrecut mulți ani în SUA și s-a întors în patrie, după schimbările politice intervenite, și-a reiterat concepția sa radicală cu privire la o împroprietărire a populației cu întreg patrimoniul existent. Criticii acestei abordări au evidențiat pericolul unei prăbușiri în lanț la nivel economic global în cazul în care chiar și o mică parte din patrimoniul astfel atribuit ar fi golit de semnificație prin falimentul, foarte probabil, al acelor întreprinderi cunoscute și acum ca nerentabile. Nici formula intermediară adoptată de actualul guvern — în care o parte doar de 30 la sută din întregul patrimoniu este distribuită în mod gratuit — nu a fost scutită de acuze. S-a subliniat că se schimbă numai pălăria actualelor întreprinderi de stat, patrimoniul lor rămînînd integral (în cazul regiilor autonome) sau covîrșitor majoritar (70 la sută în cazul societăților comerciale) în mîinile statului, iar, în absența privatizării, autonomia întreprinderilor este doar o vorbă goală. Nu s-a desprins o soluție general acceptată.

Liberalizarea prețurilor — nod gordian al reformei în condițiile în care actualele structuri de prețuri nu au nici o legătură cu realitățile, reflectînd deformat procesele și fenomenele economice și lipsind de semnificație orice calcul de rentabilitate — a fost menționată ca o necesitate obiectivă, în ciuda durerilor sociale pe care le va antrena. Specialiștii români au fost aproape unanimi în aprecierea că măsurile populare din perioada preelectorală au adăugat o povară suplimentară pe calea liberalizării prețurilor, prin umflarea artificială a masei monetare în economie și deci accentuarea neacoperirii acesteia cu mărfuri și servicii. Liberalizarea prețurilor este precondiția introducerii convertibilității monedei naționale, la rîndul ei singura ce poate asigura o raportare bazată pe adevăr a economiei naționale la economia mondială.

Cu eleganță dar și în mod percutant, prof. Mackscheidt a arătat că s-a așteptat ca, în România, să fie vorba în principal de problemele trecerii de la o economie de comandă, centralizată, la o economie de piață, constatînd, însă, că dificultățile pe care este nevoită să le înfrunte acum sînt mult mai mari, fiind legate deopotrivă de efectele catastrofale ale încălcării, ani de zile, a unor norme și echilibre economice dintre cele mai uzuale, chiar și în cazul unei economii centralizate.

Modul deschis și tranșant — chiar dacă ducînd la concluzii atît de puțin optimiste — în care participanții români au diagnosticat stările de lucruri din economie a fost considerat de profesorul german ca un prim și important pas spre reformă. El a apreciat că avalanșa de sarcini copleșitoare pe calea reformei reclamă, indiferent dacă se vrea sau nu, o acțiune urgentă și pe ansamblu, întrucît orice abordare lentă sau parțială poate compromite rèforma, prelungi durerile sociale și conduce la pierderea încrederii populației. Un aspect interesant — și care îndeamnă la reflecție — relevat de prof. Mackscheidt este acela că nu trebuie să se cadă în capcana de a se considera imensul exces de monedă de pe piață, în raport cu volumul mărfurilor și serviciilor, ca un eventual potențial investițional. Cu grija de a nu-și depăși atribuțiile făcînd recomandări, el a evocat, însă, experiența vest-germană din anii '45—'48 cînd, economia, confruntată cu un exces de monedă cvasisimilar, a pornit pe calea reformei printr-o stabilizare monetară, în baza căreia fiecare cetățean a avut dreptul la o aceeași sumă de noi unități monetare. Căci, potrivit opiniei sale, nimic nu este mai periculos din punct de vedere economic și social decît inflația, care dezechilibrează economia și antrenează injustiție în distribuția resurselor.

Deosebit de concrete au fost dezaterile în ce privește protecția socială. Participanții români — din rîndul cărora s-au remarcat cercetătorii de la Institutul pentru calitatea vieții — au prezentat o imagine cuprinzătoare asupra situației ocupării forței de muncă și multiplelor și gravelor probleme sociale existente, întocmind o listă exhaustivă de cerințe în ce privește protecția împotriva inflației și șomajului, asigurarea minimului de trai, pensiile (îndeosebi ale lucrătorilor din agricultură), ajutoarele pentru handicapați, copii etc. Ceea ce a rezultat este că, la nivelul acoperirii cerințelor chiar minime, posibilitățile actuale ale economiei naționale rămîn cu mult în urmă.

Profesorul Mackscheidt a elogiat opțiunea guvernamentală — care s-a dovedit a fi și cea a multora dintre specialiștii neguvernamentali prezenți la seminar — de a urmări trecerea la economia de piață în paralel cu asigurarea unei protecții sociale. El a menționat că, ținînd cont de posibilitățile de finanțare, ar trebui stabilite obiective realiste, întrucît multiplele cerințe existente nu ar putea fi toate acoperite deodată. Părerea sa este că, deși alte aspecte sînt poate tot atît de presante, prioritate pentru început trebuie acordată protecției împotriva șomajului, avînd în vedere legătura nemijlocită cu înfăptuirea reformei spre eficiență și competitivitate economică.

În punerea la punct și finanțarea unui sistem eficient de protecție socială esențială este, în concepția profesorului german (expert cu reputație internațională în domeniu), imaginea pe care acest sistem o are în rîndurile populației. Fiecare individ trebuie să aibă convingerea că participarea la sistem nu este altceva decît interes propriu, contribuția personală avînd ca unică destinație constituirea fondurilor de protecție, iar dreptul de a beneficia creîndu-se doar în măsura în care se contribuie. De aceea, sistemul nu trebuie să fie „de stat" — chiar dacă este administrat de stat și eventual (și mai ales într-o primă fază) subvenționat parțial de stat — ci să aibă un caracter cu adevărat „social". Este, deci, necesar să apară separat de bugetul de stat, fondurile constituindu-se nu din impozite (pe care oamenii le consideră îndeobște sume definitiv pierdute), ci din contribuții (sume ce se pot întoarce la nevoie), iar plățile pentru protecție efectuîndu-se ca urmare a participării la sistem și nu în virtutea vreunui favor sau vreunui „drept natural".

Dezbateri interesante se anunță în problemele managementului întreprinderii în economia de piață și ale relațiilor salariale (unde în discuție se va afla și rolul atît de neclarificat încă la noi al sindicatelor).

Ilie Șerbănescu

MIZA DIN GOLF

Cine pierde?

„Intifada, revolta palestinienilor din teritoriile ocupate, durează de 35 de luni. Săptămîna trecută s-au înregistrat incidentele cele mai sîngeroase, care par să continue. Sînt ele cel din urmă efect al crizei din Golf ? Există interese în a lega conflictul din Golf de situația mai generală din Orientul Mijlociu ? Unii afirmă că orice conexiune de acest fel e hazardată și nu-și poate afla fundamente. Alții adoptă o poziție nuanțată, readucînd în discuție ideea organizării unei conferințe internaționale cu largă participare. Alții, în sfîrșit, doresc să se facă această legătură, care ar însemna o generalizare a conflictului din Golf și schimbarea evidentă a accentelor. După săptămîni de expectativă, guvernul Israelului începe să distribuie măști de gaze populației. Un scenariu al agravării conflictului există, totuși...

Așadar, la peste două luni de la invadarea Kuweitului — perioadă în care Irakul a rămas intransigent, iar comunitatea internațională s-a arătat unită în apărarea unor principii de drept internațional — situația este nu numai complexă și confuză, ci și explozivă. Actul condamnabil al Irakului a generat o serie de crize care au cuprins zone cu mult mai largi. Lumea arabă este acum divizată, cei mai mulți s-au situat de partea embargoului internațional ; alții, fără să accepte invadarea, susțin sau înclină să susțină Irakul. Dintre toate statele arabe, Iordania se găsește în mod evident în situația cea mai ingrată. Cei mai pesimiști spun că un conflict lărgit ar putea însemna reîmpărțirea teritoriului hașemit. Conflictul din Golf a oprit extracția de țiței într-una din cele mai bogate zone ale lumii. Livrările petrolului extras deja au fost stopate prin embargoul internațional. Prețul țițeiului a sporit vertiginos, atingînd culmi apropiate celor înregistrate în una din anterioarele „crize ale petrolului". Se elaborează scenarii deloc optimiste. OPEC-ul își modifică politica și a trecut cu tristețe pe lîngă o aniversare. Impactul asupra întregii economii mondiale este direct : în lumea a treia și în Occident. Spectrul recesiunii revine nu numai în comentariile presei, ci și în declarațiile politicienilor sau statisticile oficiale. Țările est-europene, abia descătușate de totalitarism și cu economii precare, sînt lipsite brusc de surse de energie. Aici, redresarea are nevoie de credite și de energie ieftină, imposibil de obținut astăzi. Este periclitată revenirea la economia de piață ? Cît de mare va fi impactul social ?

Nimeni nu pare să fie scutit de reverberațiile conflictului din Golf. Se va generaliza el sau nu ? Lumea întreagă se află în fața unei cărți de joc periculoase ?

O generalizare a conflictului?

Evenimentele de la începutul săptămînii trecute din Ierusalim au fost apreciate drept cele mai sîngeroase de după 1967. Potrivit surselor palestiniene, această nouă răbufnire a „Intifadei", care bîntuie teritorii arabe ocupate de Israel de aproape trei ani, s-a soldat cu 21 de morți și peste 100 de răniți. Președintele O.E.P., Yasser Arafat, a declarat însă la Tunis că numărul celor uciși ar fi 34, iar răniții ar depăși cifra de 900. Statele Unite, superputerea care a apărat întotdeauna interesele Israelului, s-au raliat criticilor internaționale, condamnînd atitudinea adoptată de Israel față de tulburările civile din Ierusalimul vechi și recomandînd cetățenilor americani să evite deplasările în locurile unde au avut loc astfel de acte de violență. Cu toate că noul val de violențe din teritoriile palestiniene au fost dezaprobate de majoritatea statelor lumii, Consiliul de Securitate al O.N.U. a reușit, cu greu, după mai multe reuniuni fără rezultat, să se pună de acord asupra textului unei rezoluții. Aceasta, adoptată în unanimitate, cere Israelului, „putere ocupantă, să se achite cu scrupulozitate de obligațiile juridice și de responsabilitățile ce-i revin" în teritoriile ocupate. Reamintind că Ierusalimul, de est este un teritoriu ocupat și nu capitala unificată a statului evreu, rezoluția se află în totală contradicție cu teza israeliană potrivit căreia întregul oraș se află sub suveranitate israeliană.

Israelul i-a acuzat pe demonstranți că încearcă să stabilească o legătură între cauza lor și criza din Golf, ceea ce a și urmărit de altfel președintele irakian de la invadarea Kuweitului. „Cineva a încercat să exploateze atmosfera de isterie și extremism fundamentalist care emană de la Bagdad, pentru a aprinde o scînteie la Ierusalim", a declarat primul ministru israelian Yitzhak Shamir într-un discurs televizat. „Acest lucru a fost făcut de oameni incitați de provocatori care doresc să atragă cu forța Israelul în situația furtunoasă din Golf", a adăugat Shamir. Oficialitățile israeliene au declarat că palestinienii au pregătit dinainte un atac împotriva credincioșilor evrei care se adunaseră la 8 octombrie la poalele Muntelui Templului. Poliția paramilitară a folosit muniție de război și gaze lacrimogene pentru a-i dispersa pe arabi, care susțineau că protestul lor se îndrepta împotriva marșului credincioșilor evrei pe acest munte sfînt atît pentru evrei, cît și pentru musulmani. Liderii din umbră ai revoltei palestiniene, sprijiniți de O.E.P., au ordonat uciderea, drept răzbunare, a soldaților israelieni din teritoriile ocupate. La Beirut, gruparea palestiniană fundamentalistă „Jihadul Islamic" a dispus atacarea unor obiective israeliene.

Sesizînd prilejul oferit de violențele de la Ierusalim, președintele irakian Saddam Hussein a preluat inițiativa, lansînd un apel la o acțiune arabă pentru eliberarea orașului sfînt și anunțînd că Irakul s-a dotat cu o nouă rachetă „avînd o rază de acțiune de cîteva sute de kilometri". În timp ce evenimentele respective readuceau în prim-plan problema israeliano-arabă, riscînd să compromită consensul internațional împotriva Irakului, Bagdadul a prins din nou glas, cerînd ca toate problemele din Orientul Mijlociu să fie tratate în același timp. Imediat după anunțarea tragicului bilanț de la Ierusalim, Irakul a afirmat că este vorba de una și aceeași bătălie „în Golf și în Palestina ocupată", iar Saddam i-a somat pe israelieni să părăsească Palestina, cerînd totodată forțelor occidentale să se reragă din „locurile sfinte ale Islamului" din Arabia Saudită.

Încercînd să submineze puternicul sprijin popular de care se bucură Saddam Hussein în lumea arabă, conducătorii S.U.A., U.R.S.S., Franței și Marii Britanii au declarat recent că o soluționare a crizei din Golf ar putea pregăti terenul pentru rezolvarea conflictului arabo-israelian. Conducătorii occidentali refuză însă să facă o legătură directă între

MIZA DIN GOLF

aceste probleme şi insistă asupra necesităţii prealabile a unei retrageri necondiţionate a Irakului din Kuweit.

Şi totuşi, ministrul de externe francez, Roland Dumas, a recunoscut că drama de la Ierusalim „dă apă la moară lui Saddam Hussein, care s-a autointitulat campion al luptei arabe împotriva Israelului", subliniind că există, fără îndoială, o legătură între „butoaiele cu praf de puşcă" din Orientul Mijlociu.

În ceea ce o priveşte, lumea arabă părea de acord în a aprecia, din motive diferite, că evenimentele de la Ierusalim sînt legate de criza din Golf. Aflate la cele două extreme opuse, presa din Irak şi cea din celelalte ţări din Golf oferă elemente concludente în acest sens. Dacă prima îşi continuă refrenele cu privire la războiul sfînt împotriva „ocupaţiei americano-sioniste" a locurilor sfinte din Arabia Saudită şi Ierusalim, cealaltă acuză Irakul că a provocat, prin anexarea Kuweitului, „agresivitatea Israelului".

Sub raport economic, criza din Golf continuă să-şi facă simţite efectele. Apreciată drept „un şoc politic, economic şi financiar", ea l-a determinat pe secretarul general al Organizaţiei pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (O.E.C.D.), Jean-Claude Paye, să revadă perspectivele organizaţiei. Pentru următoarele 18 luni, creşterea anuală, prevăzută iniţial la aproximativ 3 la sută, va trebui reconsiderată, pentru a ajunge în final la 5,5 la sută. El a estimat că, în ipoteza menţinerii unui preţ de 25 dolari per baril la petrol, criza poate provoca o pierdere de 30 miliarde dolari pe an pentru ansamblul ţărilor membre. „Dacă vara s-a prezentat sub o lumină optimistă, toamna începe sub semnul incertitudinii. Spectrul războiului, care părea îngropat sub ruinele zidului din Berlin, se profilează din nou la orizont", a declarat J-C. Paye în faţa Adunării parlamentare a Consiliului Europei. Se preconizează o relansare a politicilor energetice, mai ales prin căutarea de resurse alternative de energie. Avînd în vedere „revoluţia economică" din Europa de Est, secretarul general al O.E.C.D. a fost de părere că aceste ţări, deja foarte afectate de criza petrolieră, au cea mai mare nevoie de asistenţă tehnică şi a invitat guvernele occidentale să-şi coordoneze mai bine eforturile proprii, „încă prea dispersate", în acest domeniu.

Este cert că situaţia din Golf a dat naştere, pe de o parte, unui consens internaţional fără precedent, punînd însă în evidenţă, pe de altă parte, multe şi nuanţate diferenţe între ţările arabe. Consensul respectiv, ca orice nou născut, este încă fragil, iar recentele evoluţii nu fac decît să scoată la iveală această fragilitate. Evenimentele ulterioare vor demonstra dacă este vorba de o acţiune benefică şi de perspectivă sau de o concertare efemeră.

Dan Radu Stănescu

Iordania în „ochiul ciclonului"?

Iordania se află la strînsoare între vecinii ei puternici — Irakul şi Arabia Saudită — în grupul minoritar al ţărilor din Liga Arabă, suspectată de a fi pro-irakiană, oscilantă în aplicarea celor şase rezoluţii ale ONU, invadată de refugiaţi, înglodată în datorii şi alte griji interne. Fără entuziasm, regele Hussein, pe tron de la 11 august 1952 şi care a scăpat de 36 de atentate, declara recent : „Presupun că trebuie să nutrim speranţe".

Speranţe nutrise suveranul haşemit şi anul trecut, cînd, după tulburările din aprilie 1989, organizase alegerile de la 8 noiembrie care prevesteau o deschidere a scenei politice : libertatea presei, decretată la 14 ianuarie 1990, numirea în aprilie a.c. a unei comisii din 60 de persoane care să elaboreze o lege a funcţionării partidelor. Apoi, bugetul pe acest an era unul de austeritate, pentru că datoria ţării se ridică la 11,3 miliarde dolari. Cu toate acestea, suveranul şi miniştrii săi reuşiseră, în decursul a numeroase vizite peste hotare, să obţină promisiuni de ajutoare : 200 milioane dolari din partea Arabiei Saudite, 40 milioane din Kuweit şi alte 40 milioane ca ţiţei din aceeaşi ţară, peste 40 milioane din Abu Dhabi, peste 30 milioane din Dubai, peste 20 milioane din Oman ; Fondul monetar arab îi promisese un credit de 20,6 milioane dolari, cu o dobîndă de 5,5 la sută ; iar din partea Irakului — partenerul său comercial cel mai mare — primise promisiunea returnării a 15 milioane dolari, anual, din datoria acestuia de 450 milioane ; chiar şi URSS arătase că nu pretinde, pentru anii 1989 şi 1990, rambursarea datoriei iordaniene de 190 milioane dolari. Ei, da, în condiţiile acelea se mai putea respira şi spera !

Pentru că, deşi situată în Orientul Mijlociu, Iordania dispune de importante resurse de fosfaţi (este al treilea exportator mondial), de cupru, dar, de sub platoul său calcaros, arid nu ţîşneşte petrolul îmbogăţiţilor. Mai mult, balanţa sa comercială externă este veşnic deficitară şi 300 000 de iordanieni lucrează în ţările arabe petroliere trimiţînd, anual, acasă, circa un miliard de dolari. De aceea, probabil, populaţia acestei ţări apare cînd de 3,3 milioane locuitori, cînd de 3 milioane ; 986 000 sînt refugiaţi palestinieni ; iar după evenimentele din această vară, circa 250 000 de refugiaţi au intrat în Iordania, din care 100 000, 32 000 sau 80 000, după diferitele surse disponibile, se mai află pe teritoriul său, între ei zeci de mii de cetăţeni din state ale lumii a treia care au fugit din Irak şi Kuweit şi nu se bucură de atenţie nici chiar din partea propriilor lor ţări.

Invazia Irakului în Kuweit, la 2 august, instituirea embargoului, la 6 august, au aruncat Iordania într-o situaţie de şoc. Hussein nu a vrut să închidă imediat portul său Aqaba, de la Marea Moartă, de teama vecinului său irakian. Prin acest port intrau 50 la sută din importurile Irakului — stat care e nevoit să aducă din afară 85 la sută din alimentele necesare populaţiei sale ; zilnic, acostau, aici, 35 de nave cu provizii pentru irakieni ; bunurile din containere erau încărcate în camioane care străbăteau cei 1 000 km prin deşertul iordanian, presărat cu pietre negre de bazalt, pînă la Al Ruweished, punctul de graniţă — pe drumul spre Bagdad. Pînă la criza din Golf, 70 la sută din totalul produselor industriale iordaniene erau exportate în Irak, reprezentînd circa 30 la sută din totalul exporturilor sale şi se importau curmale şi materii prime ca sulfaţi. Societatea de transport iordaniano-irakiană — la care guvernele deţineau, în mod egal, cîte 50 de procente, folosea 2 000 de camioane în acest scop. Practic, la fiecare 3—4 minute, un camion cu alimente sau o cisternă de petrol trecea graniţa. O vorbă avea greutate : „Cine va închide vreodată graniţa, va îngenunchia Iordania".

Primele reacţii ale suveranului haşemit au fost să pună, pe primul plan, consecinţele grele ce decurg, pe plan economic, pentru ţară din situaţia creată de criza din zona Golfului şi, pe plan secund, recunoaşterea şi aplicarea normelor de principii general-acceptate în relaţiile dintre state. Astfel, Hussein a respins ferm orice încercare occidentală de a-şi asigura prezenţa şi dominaţia în Orientul Mijlociu, amintind de efectele nefaste ale unei „mentalităţi care în anii '50—'60 a antrenat situaţia conflictuală din Suez" ; în ziua următoare, spre iritarea occidentalilor, a declarat că „ţările industrializate se străduie cu ardoare să retraseze harta unei regiuni unde se află două treimi din rezervele de petrol ale lumii, pentru a-şi servi propriile interese, fără a ţine cont de interesele popoarelor din regiune" ; iar ulterior, i-a acuzat că vor „să rearanjeze" harta regiunii Golfului. Totuşi, cînd a văzut că 87 din cei 160 de membri ai ONU sînt de acord cu embargoul, că în zonă se acumulează o forţă multinaţională din 27 de ţări, cînd preşedintele George Bush a autorizat navele americane din Golf să utilizeze „un minimum de forţă" şi că majoritatea ţărilor din Liga Arabă susţine intervenţia în Golf, iar el se află printre membrii aflaţi în minoritate (Irak, Iordania, Tunisia, Algeria, Libia, Mauritania, Sudan, Yemen, OEP) care caută o soluţie arabă a crizei, l-a pus pe prinţul moştenitor să dreagă lucrurile. Fratele său, Hassan Ibn Talal, a apreciat că poziţia ţării sale a fost „prost înţeleasă", a subliniat că Ammanul „va continua eforturile în vederea reglementării acestui diferend într-un cadru arab, la distanţă de ingerinţele străine" şi că Iordania „este angajată" de rezoluţia ONU privitoare la sancţiunile împotriva Irakului. Abia după 12 zile de la impunerea acestora, Iordania a acceptat să le respecte şi „a trecut efectiv la reducerea progresivă a circulaţiei mărfurilor" — precizare pe care Hassan nu a făcut-o oriunde, ci la Londra, unde dusese soţia şi copiii suveranului său de la Amman. Între timp, regele Hussein alergase între Bagdad şi Kennebunkport (reşedinţa preşedintelui american) pentru că-şi vedea ameninţat propriul său tron. Lui Bush i-a dat asigurări că portul Aqaba, ultima arteră comercială pentru Irak, nu va fi o breşă în embargou — mărul discordiei dintre Amman şi Washington — că nici o navă cu mărfuri pentru Irak nu trece prin acest port.

Spiritele s-au liniştit, temporar, pentru că, acasă, pe Hussein îl aştepta muntele de griji al lui Mohamet. Prin instituirea blocadei internaţionale, economia ţării a fost grav afectată. Costul crizei din Golf este foarte ridicat : el a fost apreciat la 2 miliarde dolari pînă la sfîrşitul anului 1991, evaluare ce aparţine Comisiei Europene de la Bruxelles, care a şi hotărît un ajutor de 1,5 miliarde ECU (1,95 miliarde dolari) în favoarea Iordaniei, Turciei şi Egiptului pentru compensarea pierderilor, apelînd şi la restul comunităţii internaţionale pentru a completa ajutorul Pieţei comune. Regele Hussein şi miniştrii săi au început, ca şi în anul trecut, caruselul cererilor de ajutoare prin marile capitale. Ce a mai obţinut ? Banca Mondială l-a asigurat că preconizează un ajutor pentru Iordania ; Japonia a promis un ajutor de urgenţă în valoare de 600 milioane dolari Iordaniei, Turciei şi Egiptului, dar cazul Iordaniei (suspectată de a fi adoptat o poziţie proirakiană) era încă în suspensie la sfîrşitul lunii septembrie ; Italia i-a oferit un ajutor de 2,6 milioane dolari ; Germania îi va acorda un împrumut de 20 milioane mărci şi un ajutor pentru dezvoltare de 55 milioane mărci, iar Franţa un ajutor de urgenţă de 4 milioane

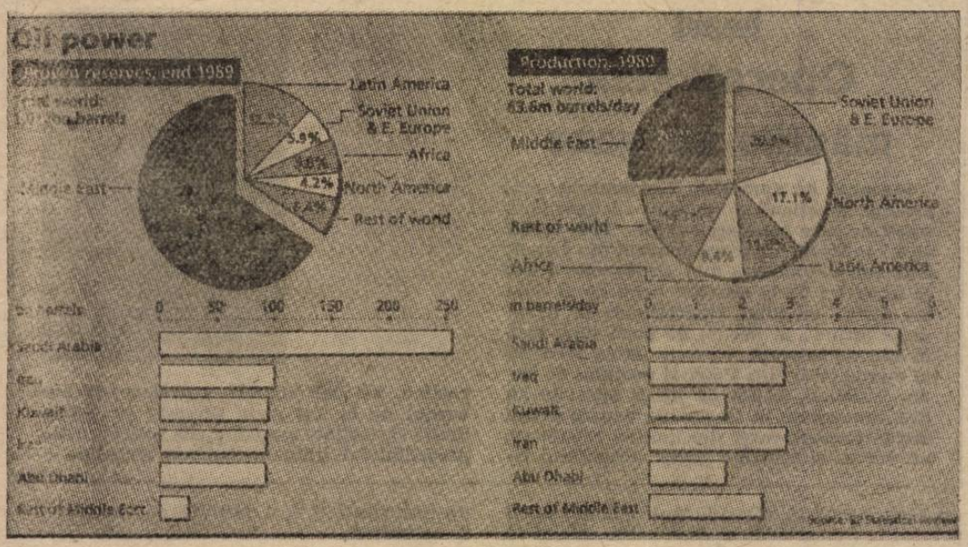

Graficele, reproduse după „The Economist", evidențiază, în dreapta, rezervele probate de petrol (în miliarde barili) iar în stînga, producția de țiței (în milioane barili pe zi) pe plan mondial și pe regiuni (Orientul Mijlociu, America Latină, Uniunea Sovietică și Europa de Est, Africa, America de Nord, restul lumii) precum și în unele țări din Orientul Mijlociu (Arabia Saudită, Irak, Kuweit, Iran, Abu Dhabi, restul țărilor din Orientul Mijlociu).

de franci. Evident, în comparație cu ajutoarele promise anul trecut, cele prezente sînt mult mai mici. Dezamăgirea Ammanului este îndoită pentru că, pe de o parte, are de hrănit mii de refugiați în plus, iar, pe de altă parte, s-a conformat embargoului închizînd frontiera cu Irakul, a încetat „toate operațiunile spre această țară, cît și toate operațiunile comerciale și financiare cu Irakul" (avînd grijă să fie prima țară arabă care să se conformeze ultimatumului irakian și să-și închidă ambasada în Kuweit pentru a nu risca o incursiune irakiană).

Alăturîndu-se embargoului, Iordania își închipuia că-și va asigura, cel puțin, simpatia saudită. Contrar speranțelor sale, lovitura de grație a venit tocmai din partea Riadului, alertat de tot ce se petrece în jurul său, sensibilizat de ipoteza (adevărată sau nu, este greu de apreciat) vehiculată de Bahrein — țara din Golf cea mai fidelă din punct de vedere politic Arabiei Saudite — că Iordania ar fi putut invada regiunea Medyaz, unde se află locuri sfinte și care a fost guvernată de strămoșii regelui Hussein, înaintea actualei dinastii saudite. Scînteia odată aprinsă, totul se desfășoară ca la o partidă de șah : Arabia Saudită expulzează cîțiva diplomați iordanieni (dar și yemeniți și iranieni), acuzați că „s-au dedat la acțiuni de ingerință în securitatea regatului" ; Iordania își recheamă ambasadorul ; curtea saudită hotărăște sistarea livrărilor de petrol către Iordania — țară care mai are petrol doar pentru cîteva zile, bani nu are, iar ajutorul internațional promis nu sosește. Interzice și ea tranzitul pe teritoriul său al camioanelor cu destinație saudită. Relațiile cu acest vecin bogat și bine apărat, acum, de occidentali trec prin mari încercări, mai ales că Arabia Saudită îi mai reproșează alte două lucruri — atitudinea pro-irakiană și faptul că această țară a primit pe teritoriul său organizații integriste și extremiste arabe care denunță desfășurarea de forțe occidentale în Arabia Saudită. Iordania se simte „strînsă cu ușa" : embargoul instituit împotriva Irakului funcționează, indirect, asupra sa, fără a fi decretat, este invadată de refugiați și este înconjurată de state extrem de puternice care au încetat de a-i mai fi prietene și partenere comerciale. Și cum nici un stat din regiune nu se simte la adăpost de amenințarea escaladării crizei, primul ministru israelian, Yitzak Shamir, a afirmat la postul de radio israelian că Irakul ar putea lansa o ofensivă terestră împotriva țării sale pornind din Iordania : Israelul — a precizat el — a luat toate măsurile necesare de precauție pentru a preveni orice atac. Aceasta ar presupune ori ca Irakul să invadeze mai întîi Iordania (care nu este apărată de aliați ca Arabia Saudită, pentru că a fost ultima la împărțirea de către Allah a petrolului în regiune), ori ca Iordania să fie obligată să se „alieze" cu Irakul, ori ca acesta din urmă să-și croiască un „coridor" pe teritoriul iordanian. De la speranță, suveranul hașemit a trecut la cele mai negre prevestiri, evocînd situația din 1914, invitînd la rațiune pentru a se evita „o explozie în această regiune foarte inflamabilă". Cei care trec, zilnic, prin capitala cu un milion de locuitori, ca refugiați, diplomați sau foști ostatici, află, cu uimire, din pliantele aeroportului, că Ammanul se numea în secolul 3 i.e.n. Philadelphia, că Ar Riha (Ieriho) este cel mai vechi oraș din lume, că portul Aqaba a fost fondat de Solomon. Sînt cele mai bune dovezi că această regiune „inflamabilă" nu se face niciodată cenușă. Și încă o dovadă : în cîteva zile, Irakul, URSS și Iordania și-au reluat relațiile normale cu Iranul, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat în ultimii zece ani.

Doina Topor

MIZA DIN GOLF

Israel — incidente sîngeroase

În urmă cu exact 35 de luni, în teritoriile arabe ocupate de Israel a debutat o acțiune de amploare, ce avea să intre în limbajul jurnalistic și politic contemporan sub numele de Intifada. Este vorba de revolta populației palestiniene din teritoriile Cisiordania și Gaza, care, la 8 octombrie a.c., a cunoscut cea mai sîngeroasă zi de la izbucnirea ei. În dimineața acelei zile, 21 palestinieni au fost uciși și circa 150 răniți în cursul unor incidente în preajma și în incinta esplanadei moscheilor din Ierusalimul de Est. Incidentele au izbucnit în timpul unei acțiuni de protest palestiniene organizate ca răspuns la intenția unui grup de evrei ultranaționaliști de a pune fundația unui nou templu. Forțele de ordine, polițiști și militari israelieni au deschis focul împotriva demonstranților.

Este vorba de incidente foarte grave și, ca urmare, reacțiile internaționale n-au întîrziat, fie că este vorba de ONU, organizații internaționale, guvernele unor țări sau presa mondială.

Consiliul de Securitate s-a întrunit într-o ședință de urgență spre a examina situația creată și implicațiile ei.

Agenția „Reuter" releva că Israelul i-a acuzat pe demonstranți că încearcă să stabilească o legătură între cauza lor și criza din Golf, ceea ce a urmărit, de altfel, și președintele irakian de la invadarea Kuweitului.

Președintele Franței, François Mitterrand, a declarat că recentele incidente pot crea o astfel de legătură, reducînd speranțele de pace în Orientul Mijlociu.

„Cineva a încercat să exploateze atmosfera de isterie și de extremism fundamentalist care emană de la Bagdad, pentru a aprinde o scînteie la Ierusalim. Această misiune nu va reuși", a declarat **premierul israelian,** Yitzhak Shamir, într-un discurs transmis la televiziunea israeliană. „Acest lucru a fost făcut de oameni incitați de provocatori care doresc să atragă cu forța Israelul în situația furtunoasă din Golf", a mai arătat Shamir.

Poliția paramilitară a folosit muniție de

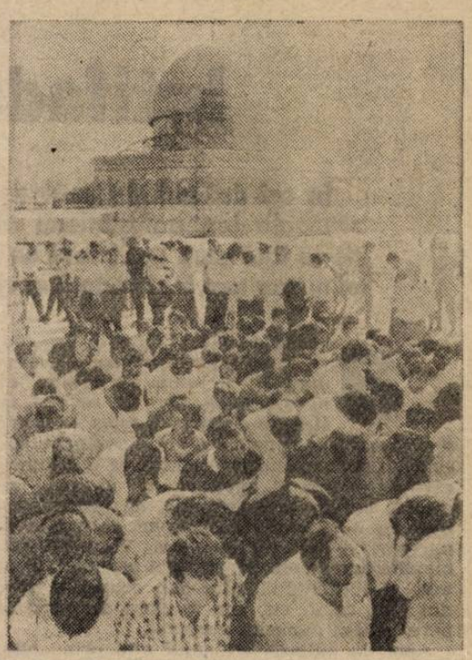

Palestinieni arestați în fața unei moschei din Ierusalim, după sîngeroasele incidente de săptămîna trecută

MIZA DIN GOLF

război și gaze lacrimogene pentru a-i dispersa pe arabi, care au declarat că protestau împotriva marșului credincioșilor evrei pe acest munte sfînt atît pentru evrei, cît și pentru musulmani.

Încercînd să submineze puternicul sprijin popular de care se bucură Saddam Hussein în lumea arabă, **conducătorii SUA, URSS, Franței și Marii Britanii** au declarat recent că o soluționare a crizei din Golf ar putea pregăti terenul pentru rezolvarea conflictului arabo-israelian. Conducătorii occidentali refuză însă să facă o legătură directă între aceste probleme și insistă asupra necesității ca, mai întîi, Saddam Hussein să-și retragă în mod necondiționat trupele din Kuweit.

Yemenul și alte state arabe au inițiat această sesiune la 5 octombrie, încercînd să determine statele membre să adopte față de problema palestiniană o poziție la fel de hotărîtă ca și în legătură cu invazia irakiană în Kuweit.

Incidentele de la 8 octombrie au dat un nou impuls acestor eforturi ; statele arabe, ca și Uniunea Sovietică, China și Franța, și-au exprimat dorința de a sprijini orice propunere care ar apăra drepturile palestinienilor.

În final, după cinci zile de negocieri maraton s-a adoptat Rezoluția 672, inițiată de Canada. Côte d'Ivoire, Finlanda, Franța, Marea Britanie, URSS și Zair. Documentul arată că o soluție justă și durabilă a conflictului arabo-israelian trebuie să aibă la bază rezoluțiile 242 din 1967 și 338 din 1973 și să se realizeze pe calea unui proces activ de negocieri care să țină seama de dreptul de securitate al tuturor statelor din regiune, inclusiv Israelul, precum și de drepturile legitime ale poporului palestinian. Sînt condamnate în mod special actele de violență comise de forțele de securitate israeliene și se cere Israelului, ca putere ocupantă, să se supună cu scrupulozitate obligațiilor și responsabilităților ce-i revin în baza celei de-a patra Convenții de la Geneva, care este aplicabilă tuturor teritoriilor ocupate de Israel din 1967. În ce privește decizia secretarului general al ONU de a trimite o misiune în regiune. Consiliul de Securitate o salută și cere să-i fie prezentat un raport pînă la sfîrșitul lunii octombrie cu privire la constatările și concluziile sale și să folosească toate mijloacele adecvate ale ONU din regiune pentru îndeplinirea misiunii.

În legătură cu votul SUA în favoarea rezoluției, agenția „Associated Press" comentează că el „a constituit o abatere rară de la obișnuita practică americană de a apăra Israelul de criticile Consiliului".

Decizia a intervenit după divergențele care au opus Statele Unite țărilor nealiniate din Consiliu, care susțineau OEP. Aceasta a cerut aliaților săi din Consiliu să susțină o rezoluție mai dură, care urma să stabilească trimiterea unei echipe a Consiliului de Securitate ca să cerceteze masacrul. Or, o asemenea prevedere ar fi conferit Consiliului un rol mai direct în afacerile palestiniene din teritoriile ocupate".

Dacă varianta respectivă s-ar fi adoptat, SUA ar fi recurs la dreptul său de veto care ar fi zdruncinat fragila coaliție a Americii cu statele arabe moderate — Egipt, Arabia Saudită, Maroc — ce susțin embargo-ul economic ONU contra Irakului și s-au alăturat operațiunii militare multinaționale din Golf. „Arabii moderați — scrie agenția «AP» — au declarat, în discursurile lor din Consiliu că ocuparea de către Israel a Cisiordaniei și Gazei și reprimarea palestinienilor sînt la fel de ilegale ca și invazia lui Saddam Hussein în Kuweit".

Condamnarea Israelului de către Consiliul de Securitate a fost primită cu „consternare și nemulțumire" în țară, declara Avi Panzer, purtător de cuvînt al premierului israelian Y. Shamir. „Rezoluția 672, nu poate decît să provoace indignare în măsura în care condamnă Israelul fără nici o justificare", a precizat A. Panzer în declarația făcută agenției „France Presse". Totodată s-a reamintit că Israelul refuză să colaboreze cu membrii sesiunii ONU. Într-un interviu acordat cotidianului american „New York Times", consilierul primului ministru al Israelului, a precizat că membrii acestei misiuni vor fi „considerați simpli turiști".

La rîndul său, o înaltă oficialitate a OEP a declarat că rezoluția Consiliului de Securitate al ONU „nu este satisfăcătoare și nici suficientă" pentru OEP și pentru protejarea populației palestiniene din teritoriile ocupate. Yasser Abed Rabbo, membru al Comitetului Executiv al OEP, a acuzat SUA că au împiedicat Consiliul de Securitate să adopte o rezoluție „mai dură", susceptibilă să pună capăt represiunii israeliene în teritoriile ocupate.

Potrivit unor opinii pertinente, orice legătură între problema palestiniană și criza din Golf ar complica eforturile de pace în Orientul Mijlociu. Însă, așa cum s-a subliniat de către președintele francez, nu putem încerca să apărăm drepturile omului într-un caz și să ignorăm în altul".

Dumitru Constantin

Israel

Operațiunea măștile de gaze

Începînd de duminică, 7 octombrie a.c., armata israeliană a început să distribuie măști de gaze populației civile. Este vorba de 4,7 milioane de evrei și arabi din Israel. Este considerată cea mai amplă operațiune de acest fel de la sfîrșitul celui de al doilea război mondial. Operațiunea ar urma să se încheie în decurs de două luni, însă în caz de urgență, ea s-ar putea termina în numai trei zile. Potrivit postului de radio israelian, 25 000 de măști speciale au fost comandate în Germania pentru evreii ultraortodocși, care, din motive religioase, nu vor să-și scurteze barba. Premierul israelian, Yitzhak Shamir, a declarat că guvernul de la Tel Aviv privește cu foarte multă seriozitate amenințările belicoase ale președintelui irakian, Saddam Hussein.

Intifada

În cei doi ani și jumătate de cînd a început răscoala lor, palestinienii au construit o națiune fără stat. Indiferent de ce se va întîmpla, ei nu vor mai fi niciodată aceiași.

Armata a ridicat starea de urgență. În lumina strălucitoare a acestei dimineți de iunie, tot ce ține de normalitatea vieții se revarsă pe străzile orașului Nablus — fructe și legume, smochine și mentă parfumată, baclavaua și zumzăitoarele albine ce o însoțesc, carne de capră și miel, pui vii în cutii de carton, ce par dreptunghiuri de puf galben. Străzile înguste ale casbahului se umplu de mirosuri și de agitația pieței. Viața palestinienilor între colinele abrupte ale Malului de vest al Iordanului, aflat sub ocupație, trece din nou, ca în vis, spre o stare de spirit ce pare, pentru moment, normală.

Apoi, la amiază, casbahul află prin „telefonul fără fir", care funcționează perfect, că armata israeliană a întreprins un nou raid, ucigînd un militant și capturînd mai mulți. Legumele și fructele sînt rapid mutate după obloane. Mamele aleargă cu copiii de mînă. Adolescenții se adună la colțuri, mușchii se încordează dornici de războnare.

Un tînăr slab, cu o figură de ocnaș nedormit — este căutat de armată, ca și prietenul său care tocmai a fost ucis — se oprește o clipă, nu însă și motorul dinăuntrul lui, care continuă să se învîrtească, în fața unui magazin. În vitrină, un manechin înveșmîntat într-o maiestuoasă rochie albă de mireasă. Fugarul vorbește politicos, dar este evident că abia se stăpînește să n-o ia la goană. Apoi dispare într-o străduță laterală. Proprietarul magazinului trage oblonul de metal peste vitrină cu rochia de mireasă. Manechinul nu mai vede nimic.

Stare de urgență din nou : Nablus revine la antilumea sa nemișcată, la non-Palestina.

Geamgiii din Ierusalim se vor îmbogăți dacă Intifada continuă în felul acesta. Ei cer 1 500 de dolari pentru montarea unor geamuri antișoc la mașini. Oamenii plătesc. Răscoala palestinienilor durează de doi și jumătate. Ea s-a transformat într-un îngrozitor și amar ritual. Ploaia de pietre și bătăile reciproce respectă legea a treia a lui Newton asupra mișcării — pentru fiecare acțiune există o acțiune egală adversă. Fiecare din cele două părți și-a descoperit limita acceptabilă pentru suferință și cruzime.

De ambele părți, conducerea, așa cum e, devine din ce în ce mai evazivă, mai fricoasă, mai slabă. Într-un război al victimelor, nimeni nu joacă rolul adultului. Printre palestinieni, autoritatea morală efectivă înseamnă o vîrstă medie de 14—15 ani și un braț capabil să azvîrle bine pietrele. Tații și bunicii au cedat îndatoririle lor morale copiilor de pe stradă. Patriarhatul tradițional se dezintegrează. Organizația pentru Eliberarea Palestinei mai servește încă drept fanion și fațadă, dar mulți palestinieni o consideră din ce în ce mai ineficientă, mai coruptă și mai înstrăinată. Greșelile conducerilor, de ambele părți, contribuie la instalarea unui sentiment de inutilitate. Iar mișcarea islamică fundamentalistă Hamas profită din plin de această disperare generală.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea, unii indieni americani practicau ritualul „dans al strigoilor", în speranța că vor scăpa de omul alb. Intifada pare a fi ori un „dans al strigoilor", ori un efort de a forma o națiune, iar, uneori, amîndouă la un loc. Intifada a cristalizat ideea palestinienilor despre ei înșiși ca națiune, dar este o națiune încă fantomă,

incandescentă, însă lipsită de substanță.

Pentru mulți israelieni, Intifada nu este decît un subiect de iritare cronică. Ei sînt mai preocupați de posibilitatea unui război cu Siria sau cu Irakul. Mai preocupați da, dar numai pînă cînd pietrele azvîrlite capătă o direcție personală. În luna mai, într-o duminică, filosoful David Hartman, care susține că „nu va fi pace în Israel pînă ce palestinianul nu-și va dobîndi demnitatea", urca cu un taxi pe Muntele Măslinilor. Se gîndea la relația între tradiție și modernitate la evrei, cînd, deodată, modernitatea a intrat pe geam sub forma unui pietroi de mărimea unui avocado (fruct exotic) greu și colțuros, care l-a izbit pe Hartman în față. Puțin a lipsit să nu-l omoare. Hartman păstrează piatra la birou, pe pervazul ferestrei. Degetul lui se îndreaptă acuzator spre obiect : „Priviți vă rog ! Acesta nu este un instrument de protest, ci o armă ucigașă !" .Apoi, recîștigînd ceva din spiritul filosofic, dă din cap : „Lustrul civilizației este foarte subțire."

Nu există prea mult lustru în tabăra de refugiați de la Shati, în Gaza. De curînd, Mohammed Abu Zinnada, un imam orb în vîrstă de 68 de ani, a murit după ce forțe israeliene de apărare au năvălit în casă în plină noapte. Israelienii au afirmat că nu s-au atins de nimeni și că omul a murit în urma unui atac de cord. Familia însă povestește, cu amănunte, cum forțele israeliene l-au bătut pe bătrîn cu paturile puștilor, cum l-au lovit pe Naim, nepotul de 9 ani și chiar și pe Hussein, un arierat mintal în vîrstă de 29 de ani.

O patrulă israeliană l-a urmărit pe străzi pe Imad Khatib, un copil de 13 ani, pentru vina de a fi făcut semnul V sub nasul soldaților. L-au prins, l-au bătut și, cum nu cîntărea decît 32 kg., l-au azvîrlit în aer, apoi l-au trîntit la pămînt, unde au continuat să-l lovească. Mai mulți martori spun că trei soldați din cei care au comis această „vitejie" au ținut să imortalizeze momentul, trecîndu-și aparatul de fotografiat de la unul la altul, astfel încît să apară fiecare pe peliculă.

În 1937, Comisia regală britanică pentru Palestina remarca : „Nici o altă problemă a timpurilor noastre nu este atît de adînc ancorată în trecut". Am văzut trecutul și nu este așa. Este o rușine care se adîncește mereu.

Acum 42 de ani, cînd a apărut statul Israel, istoria a înghițit un popor și a creat un altul. Pentru evreii din toată lumea, 1948 a însemnat un miracol după aproape 2 000 de ani de diaspora. Pentru palestinieni, anul s-a numit „al nakba", adică dezastru.

Cînd a început Intifada, palestinienii au crezut că venise și pentru ei ziua sfîntului Crispin (ziua victoriei englezilor la Azincourt) — mult așteptata „masă critică" a lor ca popor. Urmau să se mobilizeze pentru dobîndirea unei noi identități, pentru adunarea atomilor dispersați. Într-o povestire de scriitorul palestinian Ghassan Kanafani, un șofer al unei autocisterne transportă, clandestin, palestinieni care vor să muncească ilegal în Golful Persic. Ocupanții se sufocă în tăcere din cauza căldurii, în vreme ce autocisterna așteaptă la un punct de trecere a frontierei. Ar putea să izbească în pereții mașinii, atrăgînd astfel atenția celor de afară care ar putea să-i salveze, dar le este prea frică.

Intifada este o izbitură puternică și constantă în pereții unei autocisterne. Și, cu toate că răscoala i-a ajutat pe palestinieni să devină un popor, ei rămîn închiși în autocisternă iar senzația de sufocare crește. Nici un Godot arab nu a venit să-i elibereze. Palestinienii din teritoriile ocupate au obosit așteptîndu-l.

Ideea sionistă a fost, se spune, atît de puternică, încît a creat nu o națiune, ci două. Existența palestinienilor, începînd din 1948, a fost o lungă și suprarealistă căutare a stării de națiune. Edward Said, un scriitor palestinian american, scria : „Povestea lor nu poate să curgă lin". Oricum, palestinienii sînt diferiți unul de celălalt. Ca orice popor, au multe povești.

Povestea victimei nebunului

Nici un palestinian nu crede că omorurile de la Rishon Le-Zion, la sud de Tel Aviv, săvîrșite pe 20 mai, au fost opera unui descreierat bîntuit de vreo nebunie apolitică. Dimpotrivă, fiecare israelian crede, probabil, că vinovatul, Ami Popper, un soldat israelian în vîrstă de 21 de ani, lăsat la vatră pentru că a fost găsit inapt pentru serviciul militar, este exact asta : un nebun izolat.

Cei șapte muncitori uciși de Popper veneau din localități din Gaza și din taberele de refugiați. Unul din morți, Youssef Abu Dakka, în vîrstă de 35 de ani, se deplasa zilnic la locul său de muncă — lucra la construirea caselor în Israel. Acum, sub soarele strălucitor de amiază, familia s-a adunat în curtea casei, ca să primească pe cei ce vor să prezinte condoleanțe. Mama victimei stă pe o piele de oaie la umbră, de unde urmărește totul cu ochi ageri de pasăre. Tatăl, Ibrahim Abu Dakka, ocupă un loc de onoare printre oamenii care-l înconjoară. Este lider al Uniunii Muncitorilor din Gaza, un om de o impozantă gravitate, care ține celorlalți un discurs despre martiriul de neuitat al fiului său.

Jamal Abu Dakka, în vîrstă de 28 de ani, care a asistat la eveniment, povestește ce s-a întîmplat. La ora 6 dimineața, muncitorii mergeau cu o mașină Peugeot 504 spre locul lor de muncă de la Rishon Le-Zion. Un bărbat îmbrăcat în uniforma armatei israeliene le-a făcut semn să oprească. Le-a spus muncitorilor să iasă din mașină, dar să nu oprească motorul. Le-a ordonat celor șase să se așeze lîngă alți palestinieni care stăteau pe jos și i-a întrebat în ebraică : „Știți de ce vă aflați aici ?" Apoi a deschis focul cu o pușcă Galil, omorînd șapte oameni și rănind unsprezece. A sărit în mașină și a plecat.

Crimele din „sîmbăta neagră" au atițat focul revoltei. Timp de trei zile, tulburările s-au ținut lanț în teritoriile ocupate ; au mai murit încă 14 palestinieni și alți 800 au fost răniți. **(Va urma)**

(din „Time")

Manuela Ștefănescu

MIZA DIN GOLF

Cînd era să-l apuci pe Dumnezeu de picior...

Economia mondială este amenințată de recesiune. Cele mai afectate de criza din Golf sînt economiile est-europene.

(După „The Economist")

Sporirea considerabilă a prețului petrolului — consecință directă a crizei din Golf — este de natură să aibă un efect depresiv asupra evoluțiilor din economia mondială. Cu atît mai mult cu cît intervine într-un moment în care țările occidentale dezvoltate — motor al economiei mondiale prin pozițiile prioritare deținute — se găsesc, se pare, la finele unei îndelungate perioade de creștere economică, intrînd într-o fază descendentă în ciclul economic.

Preocuparea firească pentru restructurarea economiei naționale și tranziția spre mecanismele de piață, în contextul schimbărilor politice majore din ultimul an, au făcut ca, în România și în alte țări est-europene, atît în rîndurile specialiștilor cît și chiar ale factorilor de decizie, să nu se mai situeze în chiar centrul atenției tendințele de pe scena economică internațională ; deși acestea au un impact sensibil asupra economiei fiecărei țări, inclusiv și poate înainte de toate asupra celor supuse unui proces adînc de restructurare.

Previziunile Fondului Monetar Internațional (FMI), întocmite înaintea declanșării crizei din Golf anunțau o slăbire sensibilă a pulsului economiei mondiale. Proiecțiile pe grupuri de țări explicau și de ce.

Statele occidentale dezvoltate se află după opt ani de relansare a activității economice, care a urmat puternicei recesiuni de la începutul deceniului. Aceasta se produsese în contextul schimbării dramatice a opțiunilor politicii economice, inițiată în SUA și propagată apoi în celelalte țări dezvoltate : în fața unei inflații destabilizatoare, se trecuse la jugularea cu orice preț a acesteia, îndeosebi prin promovarea unor dobînzi înalte care să restrîngă creditul și să comprime masa monetară. Inflația a bătut semnificativ în retragere. Dar costul social, deloc neașteptat, a fost slăbirea (pînă la stagnare) a creșterii economice și, prin incidență, sporirea șomajului. Se considerase însă că afectarea unei anumite părți de circa o zecime din populație (ce putea fi de altfel susținută prin programe de protecție socială), este mai acceptabilă decît o inflație severă, care lovește în pături mult mai largi ale populației și destructurează întreaga economie. A venit apoi redresarea și, după aceea, o relansare, care s-a dovedit a fi cea mai îndelungată din perioada postbelică, dar de mică amplitudine, astfel încît șomajul, deși în diminuare, nu a mai fost resorbit la nivelurile relativ joase anterioare. Realitatea este că, în toată această perioadă, politica economică a fost „neexpansionistă", de menținere în chingă a inflației ; de teama unei reambalări a acesteia, dobînzile înalte au fost promovate în continuare, preferîndu-se o creștere economică scăzută, dar neinflaționistă, unei expansiuni mai puternice, dar implicînd recrudescența fenomenului inflaționist. Acum, după ani de creștere economică relativ slabă, dar continuă, tensiuni sînt resimțite totuși la nivelul resurselor îndelung solicitate și un potențial inflaționist s-a acumulat. Creșterea produsului

MIZA DIN GOLF

brut dă semne vădite de oboseală şi, în plus, cea a preţurilor se ambalează.

În ţările în curs de dezvoltare, situaţia economică a rămas deprimantă pe întreg parcursul deceniului, sub impactul slăbelor performanţe în asigurarea unei eficiente gestiuni economice interne, al poverii rambursării datoriilor lor externe enorme — ajunse la circa 1 350 miliarde dolari —, al dobînzilor înalte şi menţinerii unor importante bariere comerciale, în special netarifare, la intrarea mărfurilor lor pe pieţele occidentale. În marea lor majoritate, aceste ţări au înregistrat stagnări şi chiar scăderi în nivelul produsului lor brut pe locuitor pe ansamblul deceniului şi, din cauza îndeosebi a plăţilor exorbitante pentru ele în contul datoriilor, n-au putut beneficia cu nimic de pe urma îndelungatei relansări economice din ţările occidentale — principalii lor parteneri comerciali .

Economiile ţărilor foste comuniste sînt, deocamdată, aproape toate în derivă. Încercările de ieşire din chinga centralismului excesiv, dificultăţile inerente reformei înseşi şi mai ales începutului acesteia, eliberarea de constrîngerile politice şi administrative sub

CREŞTEREA ECONOMICĂ (%)

	1989	1990	1991
Ţări occidentale industrializate	3,4	2,6	2,4
— din care SUA	2,5	1,3	1,7
Ţări în curs de dezvoltare	3,0	2,2	2,8
Ţări est-europene	— 0,4	— 5,3	0

Sursa : F.M.I. (pentru 1990 preliminări, pentru 1991 proiecţii)

care se desfăşura în trecut acţiunea agenţilor economici au dus, cel puţin pentru o primă fază, la scăderea producţiei şi exportului, la deteriorarea climatului muncii, în condiţiile în care mecanismele de piaţă nu au luat încă locul vechilor structuri de comandă. În 1989, s-au obţinut în aceste ţări cele mai slabe rezultate economice din actualul deceniu. Pentru 1990 se prelimină comparativ performanţe şi mai scăzute, iar proiecţiile pentru 1991 — primul an din noul deceniu — nu anunţă o ameliorare. Va trebui timp, pentru ca reforma economică — dacă va fi decis întreprinsă — să-şi facă simţite efectele.

Iată de ce, în acest amurg de deceniu, pulsul economiei mondiale în ansamblu bate considerabil mai slab. Cu atît mai mult cu cît este afectat şi de incertitudinile ce planează încă asupra încheierii cu rezultatele scontate a aşa-numitei „runde Uruguay", din cadrul GATT, care şi-a propus să liberalizeze comerţul mondial, să schiţeze o nouă organizare a acestuia în perspectiva secolului XXI, inclusiv prin atragerea în orbita codificării şi reglementării multilaterale a unor arii de mare importanţă şi cu pondere crescîndă, dar încă necuprinse, precum : serviciile, investiţiile şi activităţile bancare legate de comerţ, copyright-ul şi alte aspecte ale proprietăţii intelectuale etc. Şi iată pe ce fond a izbucnit criza din Golf.

Din punctul de vedere al economiei mondiale, efectele crizei din Golf sînt legate, în principal, de aprovizionarea cu petrol şi poate, îndeosebi, de costul acesteia. Aproape inutil de semnalat că majoritatea rezervelor mondiale de ţiţei se află în zona Golfului şi regiunile limitrofe, denumite în ansamblu Orientul Mijlociu. Tot din acest perimetru emană fluxul preponderent al exporturilor mondiale de ţiţei. Miza este copleşitoare. Declanşarea unui conflict armat ar fi dezastruoasă, întrerupînd acest flux. Deocamdată, întreruperea „fizică" vizează doar acea parte ce provenea din Irak şi Kuweit. Alte ţări din zonă, precum şi alte ţări producătoare din OPEC sau din afara acestei organizaţii au preluat diferenţa, astfel încît, faţă de situaţia dinainte de invadarea Kuweitului de către Irak ,nu mai există un excedent, dar nu poate fi vorba nici de o lipsă „fizică" de petrol pe piaţa mondială. Totuşi, preţurile aproape s-au dublat, depăşind în cazul anumitor sorturi 40 dolari barilul. Îngrijorarea că un conflict armat ar putea izbucni joacă

Petrolul în Europa de Est

Modificările politice radicale din ţările est-europene au condus, firesc, şi la schimbări sensibile în raporturile economice ale acestora cu URSS. Unul dintre cele mai importante sectoare este cel al petrolului şi al altor surse de energie.

În egală măsură, invadarea Kuweitului de către Irak şi sancţiunile adoptate de ONU la adresa Bagdadului au implicaţii substanţiale la adresa statelor est-europene. Astfel, ziarul „Delo" din Ljubljana (Iugoslavia) aprecia : „Nu este clar ce se va întîmpla în Golf în viitorul apropiat, dar este limpede un singur lucru şi anume : Irakul nu va mai putea niciodată să ne achite datoriile sale." Ca urmare, Iugoslavia a pierdut comenzi irakiene în valoare de un miliard dolari. Cu probleme similare s-au confruntat Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria, România. Totodată, aderînd la embargoul declarat de ONU, statele respective îşi accentuează criza petrolieră în raporturile cu URSS.

Efectul recentei majorări de preţuri la petrol va fi violent pentru ţările Europei de est, victime, în opinia directorului general al Fondului Monetar Internaţional, Michel Camdessus, ale unui triplu şoc petrolier. Dacă în trecut URSS furniza aliaţilor săi petrolul la preţuri subvenţionate, de acum înainte ea îşi va factura livrările de ţiţei la preţul pieţei şi în devize, în paralel cu creşterea cursului mondial la acest produs. Lucrul se întîmplă într-un moment în care ţările respective, aflate în plin proces de tranziţie de la economia centralizată la cea de piaţă, sînt într-o situaţie dificilă datorită reducerii activităţilor economice şi a unei inflaţii în creştere. Pentru Michel Camdessus acest fapt este normal pentru ţări în care şomajul şi inflaţia au fost mascate timp îndelungat prin mijloace artificiale.

■ Bulgaria. *Declaraţii recente ale premierului Andrei Lukanov, făcute după vizita sa la Moscova şi tratativele purtate acolo, arată că din partea sovietică „există posibilitatea garantării unei aprovizionări normale cu materii prime şi energie în lunile de iarnă", fiind încheiată o înţelegere privind livrarea a 600 000 tone petrol sovietic pe lună. „În ultimul trimestru al anului, Bulgaria va primi aproximativ 2 milioane tone petrol" şi alte produse, cu condiţia „să ofere garanţiile corespunzătoare privind îndeplinirea obligaţiilor sale, unde există o rămînere în urmă cifrată la 800 milioane ruble".*

Bulgaria se confruntă cu o criză a hidrocarburilor, adoptîndu-se între altele, măsuri de raţionalizare a benzinei auto.

În 1990, Bulgaria urma să importe din Irak 2,640 milioane tone de petrol, Bagdadul fiind cel mai mare debitor al Bulgariei— 1,2 miliarde dolari. Preşedintele Jelio Jelev remarca faptul că după Kuweit, Bulgaria este cea mai afectată de agresiunea irakiană şi, ca urmare, ţara lui s-a adresat Consiliului de Securitate al ONU pentru a găsi o ieşire din criză.

■ Cehoslovacia. *O înaltă oficialitate din MAE sovietic a declarat, la începutul acestei luni, că reducerea drastică a livrărilor de petrol către Cehoslovacia este determinată de decizia URSS de a se trece în operaţiunile comerciale la calculul în valută liber convertibilă, precum şi de scăderea extracţiei de petrol în anul acesta. Ca urmare, Praga a propus convorbiri la nivel înalt la Moscova, spre a se examina problema restanţelor în livrările de petrol, idee examinată „cu atenţie" de partea sovietică. Cererea minimă cehoslovacă este de 40 000 tone pe zi. Praga a propus, de asemenea, încă din iulie, posibilitatea înlocuirii unei cantităţi de petrol cu gaz sovietic, pe care după prelucrarea corespunzătoare, l-ar putea exporta în ţările vestice şi ar obţine astfel valuta necesară pentru achiziţionarea petrolului care lipseşte. Ca şi în ce priveşte Bulgaria, problema principală ce trebuie rezolvată este plata în valută liber convertibilă pe care o cere Moscova, inclusiv în cazul altor materii prime necesare economiei cehoslovace — minereu de fier, bumbac etc. Între timp, şi în Cehoslovacia benzina a fost raţionalizată.*

După cum opinează specialiştii, în noile condiţii create de criza din Golf, 80 pînă la 90 la sută din rezervele în valută ale Cehoslovaciei vor fi absorbite de facturile petroliere la un preţ de 20—30 dolari pe baril.

■ Ungaria. *La sfîrşitul lui septembrie, în livrările de petrol sovietic prin conducta „Drujba" au intervenit unele întreruperi. În luna respectivă, URSS trebuia să livreze Ungariei 296 000 tone petrol, iar pînă cu cîteva zile înainte de sfîrşitul lui septembrie, se primiseră doar 235—240 000 tone. Din cauza creşterii preţurilor la petrol, suma de 150 milioane dolari alocată de guvernul maghiar pentru achiziţionarea cantităţii de ţiţei necesare se dovedeşte a fi insuficientă. Directorul Trustului de stat pentru prelucrarea industrială a petrolului şi gazelor arăta că au fost adresate cereri — cu asentimentul guvernului — unui număr de 40 firme pentru achiziţionarea a 450 000 tone petrol şi 35 000 tone benzină auto. El a afirmat că nu se întrevede posibilitatea ca partea sovietică să recupereze restanţele la livrările de petrol pe 1990.*

Criza din Golf a dus la pierderi economiei ungare de cel puţin 500 milioane dolari. Daunele suferite de economia ungară se datorează stopării exporturilor către Irak şi Kuweit (35 milioane dolari) către Egipt şi Liban, realizate graţie sprijinului financiar al Kuweitului (35 milioane dolari). Irakul datorează 140 milioane dolari pentru credite economice Ungariei, rambursarea lor fiind suspendată în prezent, iar Budapesta a trebuit să renunţe la proiecte de investiţii în Kuweit evaluate la 150 milioane dolari.

■ Polonia. *Încă de la jumătatea anului, şi acest stat est-european s-a confruntat cu serioase dificultăţi în aprovizionarea cu petrol sovietic. Astfel, la 18 iulie, agenţia PAP informa că Moscova a dat asigurări că hotărîrea guvernului sovietic privind reducerea cu 7 milioane de tone a exportului de petrol nu va afecta volumul total de livrări prevăzut în contractele internaţionale încheiate cu ţările din Europa răsăriteană. S-a precizat că întreruperile periodice survenite în ritmul de livrare vor fi remediate în cel mai scurt timp, probabil pînă la sfîrşitul trimestrului al III-lea. Nu există însă indicii potrivit cărora s-a ajuns la zi cu graficul livrărilor.*

Potrivit unor diferite studii, între un sfert şi o treime din resursele de valută ale Poloniei vor fi absorbite de facturile petroliere ca urmare a crizei din Golf şi dacă preţurile se vor menţine între 20 şi 30 dolari barilul. De semnalat că 3000 de polonezi lucrau în Irak, contract ce a fost reziliat.

D. C.

un rol important. Şi, în orice caz, se „simte" că preţurile nu vor mai putea fi cele scăzute de-acum cîteva luni.

Scenariile de viitor avertizează că, dacă criza din Golf se soluţionează paşnic, preţurile barilului ar putea coborî spre 25 dolari. Dacă statu-quo-ul actual se prelungeşte preţuri de 35—40 dolari barilul ar fi cele ce ar trebui luate în considerare. Dacă, însă, conflictul armat se declanşează, s-ar putea ca preţurile să urce la 60 sau chiar 100 dolari barilul.

Consecinţele sînt previzibile : accentuarea tendinţelor inflaţioniste şi recesive în ţările consumatoare importatoare, care formează majoritatea statelor lumii. Doar dimensiunile acestor implicaţii sînt necunoscute, depinzînd de amploarea creşterilor de preţuri la petrol. Se vorbeşte de eventualitatea unei recesiuni chiar serioase în ţările occidentale dezvoltate şi, în orice caz, de adîncirea marasmului economic în ţările în curs de dezvoltare.

Oricum, FMI, folosind un scenariu de preţuri care nu are în vedere un conflict armat în Golf, şi-a amendat de curînd sensibil în jos propriile previziuni anterioare asupra creşterii economice mondiale. SUA figurează cu o creştere marginală în acest an şi în anul viitor. Pulsul activităţii economice ar fi doar ceva mai puţin firav în unele ţări vest-europene şi în Japonia, în timp ce pe ansamblul ţărilor în curs de dezvoltare performanţele economice submediocre se vor prelungi, cu implicaţia unei deteriorări în continuare a nivelului de trai al populaţiilor lor.

Cele mai profund afectate comparativ se pare că vor fi ţările est-europene, desigur cu excepţia Uniunii Sovietice care, ca exportatoare de petrol, capătă importante bonificaţii de pe urma preţurilor înalte şi, deci, un nesperat suflu valutar într-un moment economic mai dificil decît oricînd. În cazul celorlalte ţări est-europene, însă, consecinţele directe şi indirecte ale creşterii preţului petrolului vin să se adauge celor legate de perioada dificilă prin care trec, astfel încît vor fi confruntate cu greutăţi economice interne şi externe poate fără precedent. „Fondul" îl constituie problemele depăşirii crizei sistemului lor economic, ale tranziţiei de la structurile de comandă la mecanismele de piaţă. În plus, intervin durerile economice şi sociale inerente reformei în sine. Nu pot fi trecute cu vederea limitarea livrărilor de petrol sovietic şi plata acestuia în valută forte, ca şi trecerea în schimburile reciproce la decontări în valută liber convertibilă şi, în context, reorientarea fluxurilor lor comerciale. Se adaugă repercusiunile grele ale alinierii lor la embargoul internaţional împotriva Irakului (fiecare din ele aprovizionîndu-se în trecut, într-o anumită măsură, cu petrol din această ţară, în schimbul unor livrări de produse ce vor găsi puţin probabil debuşee în altă parte, şi, în plus, fiecare din ele încetînd să mai primească rambursări în contul creanţelor lor pe lîngă Irak). Şi nu în ultimul rînd este vorba de efectele pe care tendinţele recesive din economia mondială şi, în special, din ţările occidentale dezvoltate le pot avea pe linia restrîngerii pieţelor pentru exporturi, înăspririi condiţiilor de acces comercial şi chiar a unei posibile slăbiri, faţă de aşteptări, a aportului străin de resurse financiare sub forma investiţiilor şi asistenţei pentru restructurări economice şi dezvoltare.

Săptămînalul britanic de specialitate „The Economist" aprecia că, mai marii capitalului internaţional, în loc de a se putea bucura şi felicita de prăbuşirea comunismului — în cadrul primei lor întîlniri de amploare după schimbările majore din Est pe care a constituit-o reuniunea recentă a FMI şi Băncii Mondiale — au fost nevoiţi să scruteze cu îngrijorare un viitor economic înnegurat de criza din Golf, care ar putea accentua tendinţele inflaţioniste şi recesive, ce deja se profilaseră la orizont... Dar cei mai nefericiţi sînt tot est-europenii care, tocmai cînd credeau că l-au apucat pe Dumnezeu de picior, se văd cu o nouă povară pe cap, de parcă n-ar fi avut şi nu le-ar fi rămas şi-aşa destule.

Ilie Şerbănescu

MIZA DIN GOLF

Efecte asupra României

România se numără printre ţările cele mai puternic afectate, direct sau indirect, de criza din Golf.

În primul rînd, prin respectarea embargoului asupra Irakului, încetează relaţiile economce cu această ţară, unul din principalii parteneri comerciali ai României. Din Irak se achiziţiona o bună parte din petrolul importat, în schimbul unor servicii de producţie sau de construcţie, precum şi al unor livrări de arme, mărfuri alimentare şi alte produse. Totodată, se întrerup rambursările de către Irak în contul datoriilor sale de circa 1,7 miliarde dolari faţă de România (rambursări care, în ultimul timp, se convenise a fi efectuate în petrol). O anumită implicaţie decurge şi din imposibilitatea practică a derulării în continuare a relaţiilor comerciale cu Kuweitul. Pe ansamblu, România estimează consecinţele menţionate la circa 3 miliarde dolari.

În al doilea rînd, este vorba de repercusiunile indirecte legate de creşterea preţurilor la petrol. Procurarea din exterior chiar şi numai a aceloraşi cantităţi de ţiţei costă acum practic dublu. Impactul este suplimentat de faptul că, de la 1 ianuarie 1991, plata petrolului importat din URSS se va face tot în valută liber convertibilă şi tot la preţurile mondiale curente (chiar dacă livrările se vor executa în contrapartidă, aceasta din urmă va trebui evaluată la preţurile respective în dolari). Din calculele guvernului, la preţurile actuale ale ţiţeiului, este necesar, pentru aceleaşi cantităţi prevăzute a fi importate, de un efort valutar suplimentar de 500 milioane dolari pe trimestru.

Ţinînd cont că deficitul comercial pe ansamblu este egal cu importurile energetice, înseamnă că, în proporţie de aproape jumătate, acest deficit este imputabil creşterii preţurilor petrolului. Un fapt îngrijorător asupra căruia avertizează guvernul este că, pentru acea parte din importurile energetice care urmează a proveni din Uniunea Sovietică, nu s-au găsit încă soluţii în ce priveşte constituirea contrapartidei.

Grav se dovedeşte faptul că sporirea preţului petrolului intervine pe fondul scăderii producţiei interne, ceea ce măreşte implicit nota valutară suplimentară.

De neneglijat sînt şi repercusiunile pe linia restrîngerii pieţelor internaţionale, în contextul slăbirii pulsului economiei mondiale şi mai ales al unei eventuale recesiuni. Cu atît mai mult cu cît, pînă acum, nu s-a concretizat vreun răspuns internaţional la cererea României de a-i fi compensate pierderile suferite de pe urma alinierii la embargoul împotriva Irakului (de pildă, nu se ştie dacă se va da curs ofertei româneşti de a executa servicii de rafinare a unor cantităţi de petrol).

În marea lor majoritate, acţiunile luate în considerare de guvern pentru depăşirea situaţiei — precum concesionarea către companii străine a unor zăcăminte exploatate şi a unor perimetre pentru explorare pe risc propriu şi împărţire ulterioară a producţiei sau realizarea unor societăţi mixte cu parteneri din Orientul Mijlociu — au efecte nu pe termen scurt, ci, eventual, în perspectivă.

În orice caz, fără a subestima cîtuşi de puţin impactul în sine al crizei din Golf, faptul că România îl resimte din greu, chiar şi la menţionatele sume — relativ mici pentru o ţară — care măsoară efectele, evidenţiază gravele slăbiciuni ale economiei româneşti, care nu au nici o legătură cu criza din Golf.

STOP CADRU

Generalul rebel Michel Aoun care a ocupat timp de doi ani palatul prezidenţial aflat în cartierul creştin al Beirutului, s-a predat preşedintelui Libanului, Elias Hraoui, şi a cerut trupelor sale să depună jurămîntul de loialitate faţă de comandantul armatei guvernamentale. Această hotărîre a fost precedată de cioeniri violente între armata generalului Aoun şi miliţia creştină a Forţelor libaneze. La cererea preşedintelui libanez Hraoui, Siria a furnizat ajutorul necesar armatei libaneze pentru a-şi extinde autoritatea pe întregul teritoriu al ţării. După predare, Aoun s-a refugiat la ambasada franceză din Beirut înconjurată de trupe libaneze. Ministrul de externe francez Roland Dumas a anunţat decizia guvernului său de a-i acorda azil politic generalului Michel Aoun, salutînd „înţeleapta hotărîre" a acestuia de a abandona lupta. Cu toate acestea, ministrul libanez al justiţiei a contestat dreptul lui Aoun de a beneficia de azil politic înainte ca justiţia să se pronunţe, avînd în vedere că generalul rebel este urmărit pentru delicte de drept comun, între care deturnarea de fonduri.

Nota MAE al României adresată MAE al Ungariei

— extrase —

Ministerul Afacerilor Externe al României a examinat cu atenție Nota Verbală din 5 octombrie a M.A.E. al Republicii Ungaria. Reacția sa este de consternare față de momentul pe care partea ungară l-a ales pentru a transmite Nota, față de conținutul ei, precum și față de tonul ei.

Nota Verbală parvine într-un moment în care, după convorbirile de la New York dintre miniștrii de externe ai celor două țări, partea română a rămas cu impresia că s-a ajuns la o mai bună înțelegere a pozițiilor fiecărui guvern și la concluzia comună că, de ambele părți, trebuie continuate eforturile de dezvoltare a relațiilor bilaterale. Or, Nota Verbală ridică serioase îndoieli că guvernul ungar actual dorește cu adevărat disiparea tensiunilor apărute între cele două țări și așezarea raporturilor dintre ele pe temelia sănătoasă a principiilor dreptului internațional înscrise și în Actul final al CSCE (...)

MAE ungar insinuează că dorința părții române de dezvoltare a relațiilor bilaterale „nu ar fi susținută de fapte concrete" și opinează — la fel de insinuant — că raporturile dintre cele două state vor putea fi normalizate „în măsura în care, dincolo de dorința declarată public, România ar urma în chip neabătut principiile europene, atît în planul demersurilor ei internaționale, cît și în politica sa externă și ar da satisfacție, în mod indubitabil, obligațiilor liber asumate în cele mai diverse documente internaționale". Aceste afirmații sînt absolut gratuite. (...) Deocamdată, partea română este nevoită să constate că, în ceea ce privește conlucrarea sinceră și deschisă, monologhează insistent, în speranța că partenerii unguri vor renunța cît mai curînd la condiționări și la pretenții fără perspectivă (...). Prin „principii europene" partea română înțelege, Decalogul principiilor care trebuie să guverneze raporturile dintre statele participante la CSCE, înscrise în Actul final de la Helsinki. Or, dacă este vorba de aceste principii, se poate lesne constata că tocmai unele poziții oficiale și pretenții privind statutul minorității maghiare din România sînt incompatibile cu „principiile europene", îndeosebi principiile I, IV și VI din Decalogul menționat.

La fel de contrară realității este și afirmația din Nota Verbală că în România ar avea loc manifestări indubitabile „care nasc tulburări și atițâ la ură, aflate în direcție contrară în raport cu practica maghiară, ca de altfel și cu declarațiile oficiale românești". Și aici realitatea este exact inversă. Partea ungară este cea care, abuzînd de libertatea de circulație în România asigurată după Revoluția din decembrie, a încurajat deplasări masive de cetățeni unguri în România pentru „a comemora" diverse aniversări — ultima dată la 6 octombrie 1990, la Arad — care, de fiecare dată, au generat acte de învrăjbire națională, excese și manifestări de lezare a sentimentelor naționale ale poporului român și care inevitabil au stîrnit reacții din partea populației românești.

MAE ungar își permite să aducă guvernului român acuzația, lipsită de orice temei, prin afirmația jignitoare că „partea română tolerează activitatea legală a unor persoane și organizații fasciste, respectiv șovine, care acționează nepedepsite, promovînd ura față de tot ce este străin, adică maghiar, evreu sau țigan". Dacă aceste reproșuri trebuie aduse cuiva care „dorește să se atașeze unei Europe ce a lăsat în urmă de mult epoca naționalismului", atunci acesta este actualul guvern ungar care, cel puțin în ceea ce privește relațiile cu România, pare să nu aibă o altă linie de conduită decît aceea a naționalismului.

Se mai referă Nota Verbală, în acest context, la „declarațiile incalificabile" atribuite de postul de radio Europa Liberă domnului senator Gelu Voican Voiculescu — în legătură cu care se afirmă că partea ungară deține dovezi convingătoare, dar nu produce nici una — și care au fost clar dezmințite de senatorul român, precum și la unele materiale apărute în presa românească pe care le califică drept „incitatoare, scandaloase, de coloratură fascistă". Desigur că, în condițiile libertății presei de după Revoluția din decembrie, guvernul român nu poate fi ținut în nici un fel răspunzător pentru diversele articole și luări de poziție care apar în presă. De altfel, materiale asemănătoare au apărut și apar cu duiumul în presa ungară constituindu-se adesea în adevărate campanii de presă antiromânești ; pentru acest lucru, MAE român nu face răspunzător MAE ungar și speră să nu greșească (...).

Contrar evidenței, MAE ungar afirmă că „nu poate înțelege faptul că partea română, pînă în prezent, nu a găsit acele mijloace și modalități prin care să se detașeze de manifestările extremiste dintotdeauna din România, și, în consens cu obligațiile sale internaționale și puterea legii, să se pronunțe împotriva forțelor care atițâ ura de rasă, religioasă și etnică". Este greu de crezut că ar fi putut scăpa MAE ungar declarația Parlamentului României din 29 august 1990, chemînd între altele pe toți cetățenii țării „să dea dovadă de spirit constructiv și moderație", ca și nenumăratele declarații publice ale președintelui țării și ale primului ministru, de condamnare a manifestărilor extremiste de orice fel din România. În schimb, MAE român nu a înregistrat pînă în momentul de față nici o declarație răspicată a actualului guvern ungar, care să se detașeze de manifestările de extremism „dintotdeauna" din Ungaria.

Nota Verbală atinge culmea insolenței cînd vorbește de „forțe obscure care acționează în România" și care „vor să folosească evenimentul comemorării martirilor luptei noastre pentru libertate din 6 octombrie, de la Arad, a sărbătorii naționale a Republicii Ungare de la 23 octombrie, ca și alte aniversări în scopul atițării de sentimente antimaghiare, provocări și ciocniri grave". De cînd în conformitate cu „principiile europene" cetățenii unei țări își marchează aniversările naționale pe teritoriul altei țări ? Toleranța excesivă a guvernului român față de marcarea în România a unor zile decretate sărbători de guvernul ungar, cu participarea masivă a cetățenilor Ungariei, s-a dovedit contraproductivă ; reacția firească la jignirile aduse sentimentelor naționale ale poporului român, care au însoțit de fiecare dată pînă acum asemenea comemorări, este atribuită „forțelor obscure" din România, în vreme ce, de fapt, acestea sînt forțe din Ungaria, și nu tocmai obscure.

Într-o atitudine de-a dreptul arogantă, MAE ungar își ia libertatea „să atragă atenția părții române în chip serios" asupra a ceea ce consideră necesar că trebuie să facă guvernul român. Să fie acesta vreun nou standard european în limbajul diplomatic ? În orice caz MAE român nu-l recunoaște și nu-l poate accepta ca limbaj de comunicare între două state suverane și independente. (...)

București, 12 octombrie 1990

În Nota Verbală a Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Ungare, adresată Ministerului Afacerilor Externe al României, se spune : „Sursa originară a gîndirii politice românești este oglindită în numărul 35 al revistei «Lumea azi», din 30 august 1990, unde autorul, printre altele, acuză politica externă ungară de stalinism ,nostalgie imperială, aspirații revizioniste, interpretînd tendențios declarații ale conducerii politice ungare". **Ne exprimăm consternarea că MAE ungar uită să precizeze că autorul nu este un oarecare și nu un membru al redacției, ci nimeni altul decît ministrul român de externe, dl. Adrian Năstase, care, solicitat de revistă să-și expună poziția față de stadiul relațiilor româno-ungare, a scris articolul respectiv. În nota de răspuns, MAE român apreciază, de altminteri, că** „partea ungară ignoră deliberat că autorul materialului este ministrul afacerilor externe al României, pentru a putea, astfel, să-și permită calificări neuzitate în relațiile dintre state la adresa politicii române... Partea

Procedură incorectă

română ar fi recunoscătoare dacă ar fi informată de partea ungară asupra acelor declarații făcute de persoanele oficiale ungare care nu au fost bine înțelese și interpretate tendențios".

Dacă se identifică revista „Lumea azi", **săptămînal independent de politică externă, cu opiniile ministrului de externe român, aceasta este o cu totul altă problemă, pentru care oricum nu trebuie să dea socoteală Ministerului ungar de Externe. Dar, în nici un caz, nu poate admite să devină pentru MAE ungar țintă unor atacuri pe care acesta le adresează de fapt altcuiva. Cu atît mai stranie ne apare absența menționării autorului, cu cît, în Nota sa, MAE ungar face astfel de precizări în referirile la articolele apărute în alte publicații. Credem că MAE ungar nu a procedat corect.**

Acestea să fie, oare „normele europene", pe care partea ungară le invocă atît de frecvent, inclusiv în Nota Verbală amintită ? Poate fi făcut responsabil, de pildă, ziarul „The Guardian" de afirmațiile domnului Hurd într-un eventual articol publicat de acesta în ziarul respectiv ? De ce MAE ungar nu a atacat articolele proprii ale revistei, care comentau critic declarații sau acțiuni ale unor oameni politici de la Budapesta ? Niciodată revista noastră, urmărind o linie strict obiectivă, nu „a interpretat tendențios declarații ale conducerii politice ungare", dar a luat poziție — și va lua în continuare — dacă asemenea declarații conțin aprecieri eronate, deformări ale realității sau pretenții aberante (cum a fost, de pildă, cazul afirmației că „drumul României spre Europa trece prin Ungaria" sau că „sarcina maghiarilor din Transilvania constă în faptul ca, după posibilități, să-și coordoneze pașii cu interesele statului ungar").

Protestînd împotriva modului incorect în care a procedat MAE ungar, revista noastră apreciază că, astfel, nu se ridică decît obstacole în calea contribuției pe care presa din cele două țări o poate aduce la ameliorarea relațiilor româno-ungare.

„Lumea azi"

Marea Britanie

Laburiștii – șansele moderației

Neil Kinnock a devenit lider al Partidului Laburist în anul 1983. În cinci ani a reușit să redreseze partidul. Se pregătește acum pentru a guverna țara ?

SONDAJE ÎNȘELĂTOARE ? Cele aproape zece luni ale acestui an par a fi fost favorabile laburiștilor. Cel puțin aceasta este concluzia repetatelor sondaje de opinie care, din lunile iernii pînă astăzi, înregistrează un avans apreciabil al principalului partid al opoziției. Dacă ar avea loc alegeri generale acum, avansul din sondaje s-ar traduce într-o răsturnare completă a situației din Camera Comunelor. Cu asemenea considerente, delegații întruniți la conferința anuală desfășurată la Blackpool nu puteau fi decît optimiști : o întrunire de șase zile pentru a pregăti guvernarea. Și, totuși...

Semnalul de alarmă părea să-l fi tras săptămînalul „The Economist", în luna august : „Dacă Partidul Laburist se comportă tot atît de bine în următoarea sesiune parlamentară pe cît a făcut-o în cea abia încheiată, va eșua în a cîștiga alegerile viitoare. Judecata aceasta pare dură, dar surprinzător de mulți parlamentari laburiști sînt de acord cu ea". Și urmează demonstrația. Ce s-a întîmplat cu Partidul Conservator, de guvernămînt, în ultimul an ? Unii membri ai cabinetului au demisionat, alții au încercat să-l înlocuiască pe lider, față de care se menține nemulțumirea, politica economică nu satisface, inflația a sporit, conservatorii sînt divizați în legătură cu politica față de Europa, față de „poll tax" (noul impozit introdus de guvern) ș.a.m.d. În acest timp, laburiștii n-au profitat să cîștige teren în Camera Comunelor !

Cu toate acestea, laburiștii continuă și astăzi să aibă un apreciabil avantaj în sondajele de opinie. Britanicii au vanitatea de a spune că sondajele nu se înșeală. De regulă, lucrurile au stat în felul acesta. Alteori însă rezultatele au fost viciate de aspecte neluate în considerare. Ar exista și de această dată asemenea aspecte ? Conducerea laburistă, în mod firesc, respinge eventualitatea. Întrunită la Blackpool, conferința și-a pregătit, s-ar putea spune, campania pentru 1992. John Underwood, însărcinat cu elaborarea platformei, declara : „Cu această conferință, Partidul a adoptat definitiv noua politică elaborată în urmă cu trei ani. Acum trebuie să facem electoratul să înțeleagă faptul că această politică este realistă, că va funcționa, că va permite Marii Britanii să recîștige terenul pierdut cu Margaret Thatcher". Pe ce se poate baza o declarație atît de optimistă ?

O POLITICĂ REVIZUITĂ. După alegerile din 1987, pentru liderii moderați ai Partidului Laburist a devenit limpede că nu vor mai recîștiga curînd puterea dacă nu renunță la abordarea radicală și neagreată de electorat a dosarului apărării, dacă nu adoptă poziții de centru în domeniul economic și dacă nu se adaptează condițiilor concrete ale acestor ani, altele decît în perioada postbelică ce favoriza măsurile social-populare laburiste.

Lider clarvăzător, el însuși înclinat spre realism, deși menținîndu-și opțiunile de stînga, Neil Kinnock a început în ordinea inversă a condițiilor amintite. A cerut adaptarea la realități, determinînd un curent spre reformă în partid, pe două planuri : în structuri și în politică. În a doua etapă, a elaborat un program în mai multe faze, de reviziuire a platformei politice. La sfîrșit era lăsată problema cea mai controversată, a apărării, cea care, potrivit unei întregi aripi a partidului, a adus cele mai mari pierderi acestuia.

A treia versiune a revizuirii politicii, de după 1987, s-a încheiat în mai a.c. În mare, este vorba despre un document moderat, favorabil oamenilor de afaceri, favorabil Pieței comune, relativ dur cu sindicatele, în general îndepărtat de platformele deceniilor trecute. Unii comentatori se întrebau dacă nu cumva ar fi cea mai explicită respingere a ideilor socialiste. Rămîne Partidul Laburist, în acest fel, fără principiile sale ? Se generalizează confuzia ? Se transformă într-un partid social-democrat ? Chiar și dacă toate aceste întrebări ar primi răspuns negativ și modificările de politică sînt pur și simplu revizuiri firești determinate de realități diferite, schimbarea Partidului Laburist tot ar fi remarcabilă și cu efecte aproape certe asupra ansamblului vieții politice britanice. Conservatorii aflați la putere au înțeles revizuirile exact în acest sens ca o primejdie pentru ei. Urmarea : președintele conservatorilor, Kenneth Baker, declara cu vreo două luni în urmă că toate declarațiile laburiste ar fi „false" și că acest partid „nu s-ar fi schimbat".

Totuși, ceva nou s-a petrecut în acest an, ilustrat de suficiente exemple. În primele luni ale lui 1990, Neil Kinnock s-a întîlnit, în particular, cu industriași ; John Smith, purtătorul de cuvînt în probleme financiare, a avut întrevederi cu lumea finanțelor ; Gordon Brown, purtător de cuvînt în domeniul industriei și comerțului, s-a întreținut cu reprezentanți ai patronatului, cărora le-a explicat noua politică în domeniul naționalizărilor. Documentul major laburist al acestui an — „Industry 2000" — concentrează ideile de parteneriat cu industria particulară, de sprijin acordat pregătirii în domeniul managementului, de promovare a firmelor mici. Acestea s-ar adăuga menținerii unor idei „tradiționale" : sporirea pensiilor și a ajutoarelor pentru copii, cheltuieli mai mari pentru educație, apărarea mediului înconjurător și sănătate, introducerea unui salariu minim național de aproximativ 2,80 lire sterline pe oră. Evident, toate acestea înseamnă cheltuieli suplimentare, estimate la aproximativ 11 miliarde lire. De unde ar fi luați acești bani ?

Laburiștii precizează două lucruri. În primul rînd, „nu vom cheltui decît atît cît ne putem permite. Dacă nu vom avea o creștere economică, ne vom restrînge cheltuielile" (John Smith). Deci politica lor n-ar determina sporirea inflației. În al doilea rînd, s-ar introduce o nouă politică fiscală, care va include înlocuirea „poll tax" cu un impozit bazat pe proprietate, legat de posibilitățile individului de a plăti ; și aderarea monedei la mecanismul european de schimb.

ȘANSELE MODERAȚIEI. Programul acesta a fost adus în discuție la Blackpool unde, afirmă observatorii, s-au „abandonat divizările interne". S-ar putea spune că laburiștii și-au declanșat „campania '92" pe două teme : educația și economia. „Politica economică a dnei Thatcher nu a reușit. Cea a Partidului Laburist va reconstrui societatea britanică din ruine". Economia țării trebuie să redevină productivă și competitivă ; laburiștii afirmă că propunerile lor sînt cele care vor corecta efectele „thatcherismului", dar nu în primii ani : „Lumea nu trebuie să se aștepte la o soluție miracol" (John Smith). Spre deosebire de trecut, laburiștii renunță la renaționalizările masive. Raporturile cu sindicatele, atît de dăunătoare partidului în anii '70, vor exclude favoritismul și se vor întemeia pe alte baze ; mai mult, o parte din legile restrictive introduse de conservatori vor fi menținute. Două rezoluții ce promovau o politică economică mai radicală au fost respinse cu majoritate.

În domeniul apărării, delegații au votat, în ciuda împotrivirii liderului, o rezoluție care cere reducerea cheltuielilor pînă la media europeană. Dar Neil Kinnock nu este obligat să o introducă în platformă, mai cu seamă că o parte considerabilă a susținut opiniile sale.

În concluzie, conferința de la Blackpool pare să fi fost prima de tendință social-democrată. Procesul de adaptare la realități, cu un program moderat, va include, se pare, de acum încolo o campanie de o convingere electoratul de schimbările produse. Proces care ar putea fi încetinit de reaprinderea luptelor dintre aripile de stînga și de dreapta pe orice problemă.

Dar întrebarea cheie este : cînd se va obține această reușită ? Factorul timp ar putea dobîndi o greutate neașteptată. În principiu, chemarea la urne se va face abia în iulie 1992. Ultime măsuri ale guvernului sugerează că e posibilă, pînă atunci, o redresare. Dar indiferent de aceasta, Margaret Thatcher este încă fermă pe poziții și are șansa unor elemente ce îi întăresc poziția : reacția la criza din Golf, „relațiile speciale" cu Statele Unite etc. Vor fi sortiți laburiștii unui nou mandat în opoziție ?

Conservatorii – scrutin la orizont

Pe nimeni n-a surprins tonul de campanie electorală al conferinței anuale a conservatorilor, de la Bournemouth. Cu puțin înainte, guvernul anunțase intrarea lirei sterline în sistemul monetar european.

S.M.E. NU-I UN PANACEU. După 11 ani de izolare, Marea Britanie s-a alăturat sistemului monetar european (S M E), legîndu-și moneda de a celorlalte țări membre ale Pieței comune. Neașteptat a fost momentul ales, nu decizia în sine. Inițial, dna Thatcher a refuzat categoric aderarea la SME, apoi a condiționat-o de apropierea ratei inflației britanice de media din Piața comună. Aderarea va avea loc „la timpul potrivit". A sosit acest timp ? Există, potrivit primului ministru, „semnele de necontestat că economia merge în modul în care am intenționat noi". Însă chiar membri ai partidului de guvernămînt se îndoiesc de acest fapt. Legată de moneda forte germană (o liră = 2,95 DM), lira sterlină va avea o marjă de fluctuație de 6 la sută, într-o perioadă de tranziție neprecizată. Principalul efect va fi reducerea ratei dobînzilor — cu 1 la sută imediat și, probabil, cu o cifră identică după cîteva luni.

În rest, nu se remarcă vreo evoluție. Margaret Thatcher rămîne la fel de potrivnică și integrării europene, și instituțiilor care i-ar știrbi suveranitatea, și introducerii unei

monede unice în CEE. O primă raţiune a aderării la SME ar consta în apropierea conferinţei (decembrie) la care se va discuta problema monedei unice. Marea Britanie a propus astă-primăvară crearea unui „ECU greu", care ar putea deveni monedă comună, dar nici unică şi nici impusă. Un singur membru al Pieţei comune (Spania) înclină spre această idee, ceilalţi mai degrabă sprijină opţiunile către o monedă unică şi impusă de Bruxelles. Alăturîndu-se SME, Londra pare să dorească îndepărtarea criticilor potrivit cărora întreaga ei poziţie este negativistă.

O a doua raţiune ar fi oarecum de ordin electoral. Liderul laburist, Neil Kinnock, a acuzat guvernul că îndreaptă ţara spre recesiune şi că, dacă el ar fi prim-ministru, ar reduce imediata rata dobînzilor şi ar negocia intrarea în SME. Dna Thatcher a făcut exact acest lucru, lipsind opoziţia de argumente, deşi respinge acuzele că alegerea momentului ar avea o tentă politică. Dar sondajele de opinie au înregistrat de îndată reducerea decalajului faţă de laburişti...

O a treia raţiune şi-ar avea fundamentul în situaţia din sînul Partidului Conservator. Nu puţini miniştri s-au opus SME ; mai mulţi însă au dorit-o. Aderarea evită accentuarea fricţiunilor din partid, deşi oponenţii, precum fostul ministru Nicholas Ridley, continuă să-şi facă auzită vocea. Aderarea la SME nu înseamnă că Londra va accepta mai lesne decizii ale autorităţilor de la Bruxelles. Astfel se explică şi rezervele lui Jacques Delors precum şi anumite rezerve germane la ideea că DM devine un fel de „ancoră".

În sfîrşit, o altă raţiune ar fi de ordin economic. Spre deosebire de ceea ce afirmă dna Thatcher, ministrul de finanţe John Major acceptă că ritmul economic „încetineşte". Aderarea la SME, urmată de reducerea ratei dobînzilor, va putea avea un efect asupra inflaţiei. „Dar SME nu e un panaceu", recunoaşte John Major. „Trebuie să combinăm aderarea cu o politică monetară fermă". De fapt, care-i starea economiei ?

EXISTĂ UN „MIRACOL ECONOMIC" ? În funcţie de poziţiile ideologice ale comentatorului, răspunsul este pozitiv ori negativ. Adevărul este mai complex. Ultimul deceniu (guvernarea Thatcher) a modificat, în mod categoric, caracterul economiei britanice : puterea exagerată a sindicatelor s-a redus considerabil ; a avut loc o transformare industrială şi comercială ; s-a schimbat atitudinea faţă de rolul statului în economie ; au sporit productivitatea şi eficienţa ; numărul grevelor s-a redus ; industrii naţionalizate au fost privatizate la o scară neimaginată în 1979. Dar au existat şi erori sau intransigenţe cu efecte nedorite : şomajul continuă să fie foarte ridicat ; inflaţia s-a reaprins, după o perioadă de scădere (procentul este acum de 10,9 la sută, dublul mediei CEE şi cel mai mare din ultimii opt ani), ceea ce sugerează că elementele care o stîrnesc persistă ; falimentele nenumărate au nemulţumit ; se întrevede o recesiune (din motive diverse, inclusiv externe), o treime din firme aşteptîndu-se la o scădere a producţiei ; se menţine politica banilor scumpi, ceea ce înseamnă şi dobînzi foarte mari ale noului val de proprietari ; a apărut o tendinţă de împotrivire faţă de privatizarea tuturor companiilor naţionalizate.

După ani în care alternativa era exclusă, electoratul începe să privească spre laburiştii care şi-au revizuit politica şi care profită de orice informaţie nefavorabilă guvernului. La aflarea ultimei rate a inflaţiei, săptămîna trecută ,purtătorul de cuvînt laburist Gordon Brown declara că, „după 11 ani, guvernului ar trebui să-i fie ruşine că inflaţia este mai mare decît în oricare altă ţară vest-europeană".

Dar fermitatea şi optimismul dnei Thatcher reapar. „Thatcherismul — declara ea săptămînalului «Newsweek» — nu-i o politică pentru un deceniu. Ci pentru secole ! «Thatcherismul» nici măcar nu e numele potrivit. E vorba de combinaţia între libertate politică şi libertate economică şi noi le vom apăra pe amîndouă". Margaret Thatcher a făcut-o la conferinţa anuală de la Bournemouth.

VULNERABILITATE ŞI ALEGERI. Aderarea la SME a dat şi conferinţei conservatorilor un ton de început al campaniei electorale. S-a insistat pe reuşite, a fost atacată opoziţia, luările de cuvînt s-au dorit optimiste. Conservatorii ştiu că sondajele nu le sînt favorabile ; că mare parte a electoratului se opune impozitului nou introdus („poll tax") şi dezaprobă politica în domeniile educaţiei şi sănătăţii ; că nu există o agendă pentru anii '90.

Alegerile ar trebui să aibă loc în iulie 1992. Eventualele efecte benefice ale aderării la SME le-ar putea apropia. Chiar preşedintele partidului, Kenneth Baker, afirma că „opţiunea '91 rămîne deschisă". Liderul, pe de altă parte, insistă pentru un al patrulea mandat ; deocamdată, din motive lesne de înţeles, de unitate a partidului, n-au apărut contracandidaţi serioşi. Dar sondajele printre conservatorii de rînd descoperă că unul din patru ar dori un alt lider.

Aşadar, la Bournemouth, viitorul doamnei Thatcher nu s-a precizat. Liderul rămîne neclintit şi va conduce, aproape cert, partidul la viitoarea campanie. În al doilea rînd, diviziările interne se menţin ; dar ele nu sînt dăunătoare pentru că sînt trecute, ca întotdeauna, în plan secund. În al treilea rînd, s-a menţionat nevoia unor idei noi, a unei „gîndiri proaspete" („Daily Telegraph") în lunile ce vin, pentru a convinge electoratul. În al patrulea rînd, s-a constatat o ancorare prea mare în trecut — reluarea opţiunilor cu care s-a cîştigat pînă acum, insistenţa pe un bilanţ nu întru totul pozitiv ş.a. — într-o perioadă în care formidabilele schimbări pe plan internaţional, din ultimul an, necesită abordări noi. Se opreau asupra acestui aspect comentatorii de la „Times" şi, îndeosebi, „The Independent" : „Conservatorii sînt astăzi divizaţi şi vulnerabili, mai ales în ce priveşte politica faţă de Europa. Iar Margaret Thatcher a refuzat categoric aderarea la SME, chiar şi în aceste condiţii, actualul premier are opţiuni foarte serioase pentru un al patrulea mandat şi fără vreun contracandidat cu mari şanse nici în partidul propriu, nici în opoziţie. Chiar şi îmbunătăţiri minore în economie îi vor spori aceste şanse.

Stelian Ţurlea

Africa

Ruanda. Din nou, rebeli

Forţe rebele au acţionat, cu cîtăva vreme în urmă, în Uganda. Cu timpul, acţiunea lor s-a generalizat şi au preluat puterea în ţară. La fel s-au întîmplat lucrurile şi pe cealaltă coastă a Africii, cea vestică, mai precis în Liberia. Ultima ţară intrată pe această listă este Ruanda, stat vecin Ugandei. La începutul acestei luni, forţe rebele sosite din Uganda au declanşat atacuri în nord-estul ţării. Forţele antiguvernamentale au cucerit localitatea Gabiro (în care se găseşte o importantă cazarmă militară), aflată la aproximativ 100 kilometri de capitala ţării, Kigali. Oraşul Gabiro, care se va menţine multă vreme în actualitate, el fiind cucerit pe rînd de armată şi apoi reluat de rebeli, se găseşte la marginea cunoscutului parc naţional Akagera (251 000 ha, fondat în 1934). Primele informaţii vorbeau de circa 2 000 rebeli, bine înarmaţi, inclusiv cu arme sofisticate, şi care ar fi conduşi de un fost ofiţer al armatei ugandeze, comandantul Peter Bavingana. Proveniența armelor nu era cunoscută, iar despre etnia rebelilor se afirmă că ar fi tutsi. Este vorba de a doua etnie ca pondere din Ruanda (aproximativ 9 la sută), dar ea se află cu mult în urma etniei hutu — 90 la sută.

Ceea ce ar fi putut părea multor comentatori politici un „simplu foc de paie", în fond o acţiune izolată şi fără urmări, s-a dovedit a fi un eveniment de proporţii, cu multiple implicaţii în viaţa politică ruandeză şi chiar a continentului. Aceasta întrucît forţele rebele şi-au continuat acţiunile şi au extins aria lor. Confruntat cu o criză acută, de amploare, guvernul ruandez a cerut Belgiei, fosta putere colonială, un sprijin militar spre a-i neutraliza pe rebeli.

Se relata că o cerere similară a fost adresată şi Franţei. Imediat, patru avioane „Hercules C-130" şi un „DC-10" — avioane militare belgiene — au transportat în Ruanda militari (400 paraşutişti şi alţi militari, pînă la cifra de la 1700) şi echipament de luptă, care s-au alăturat Legiunii Străine franceze — 300 militari — ce i-a precedat cu puţin. Belgia definea operaţiunea ca o „acţiune umanitară", convenită de comun acord cu guvernul ruandez.

Celor două ţări europene li s-a alăturat Zairul, care a trimis şi el trupe la Kigali. Este vorba de militari din garda prezidenţială. Militarii francezi au restabilit controlul asupra aeroportului Kigali şi, de asemenea, au întărit paza la ambasada Franţei. Între timp, deşi se spunea că situaţia este calmă şi se află sub control, armata ruandeză a bombardat frontiera cu Uganda încercînd să oprească noile valuri de forţe rebele.

În ţară, au fost introduse restricţii totale de circulaţie, ceea ce n-a împiedicat însă apariţia ciocnirilor armate la Kigali, unde au început să se audă focuri de armă. De asemenea, se aminteşte că membrii etniei tutsi au fost izgoniţi din ţară în 1959, după o rebeliune sîngeroasă, ei refugiindu-se în Burundi, Tanzania, Uganda şi Zair — circa 200 000.

S-a aflat, totodată, că rebelii sînt grupaţi în Frontul Patriotic Ruandez, conduşi de Peter Bayingana şi au baza la Kampala (Uganda). Ei pregăteau acţiunea de peste trei luni.

Confruntat cu această acţiune de amploare, preşedintele Juvenal Habyarimana a reacţionat prompt şi în ce priveşte colaboratorii apropiaţi : a ordonat arestarea unor ofiţeri din statul major al forţelor armate şi a şefului serviciului de contrainformaţii. De asemenea, a fost decretată stare de asediu în ţară, dar au fost ridicate interdicţiile de deplasare. Cu toate acestea, domneşte în continuare un climat confuz, s-au înregistrat cîteva sute de morţi, foarte mulţi răniţi, iar rebelii au reuşit să atace şi oraşul Gatsiibo, situat la mai puţin de 70 kilometri de Kigali.

De notat că, deşi se vorbeşte de calm, rebelii n-au renunţat la acţiunea lor şi au precizat ziariştilor ce i-au contactat că „se vor bate pînă la victorie". „Războiul nu este un conflict tribal, cum pretind autorităţile, ci un conflict politic", declarau ei agenţiei „France Presse".

Dumitru Constantin

India

Politică şi caste

Un ziarist rezuma astfel situaţia din India, după alegerile legislative din noiembrie anul trecut : „Rajiv Gandhi a pierdut, dar nimeni nu a cîştigat".

Afirmaţia sa avea în vedere faptul că, adjudecîndu-şi circa 200 din cele 529 de locuri ale Camerei Inferioare din parlamentul de la Delhi, partidul Congresul Naţional Indian (I), al fostului premier Rajiv Gandhi, rămînea cel mai bine reprezentat în forul legislativ, fără a dispune, însă, de numărul de mandate care să-i asigure majoritatea, deci, menţinerea la putere. Rivalul său în alegeri, Vishwanath Pratap Singh — un fost disident din CNI (I) — a reuşit să alieze, pe liste unice de candidaţi, o serie de partide din opoziţie, dar nici coaliţia sa, Frontul Naţional, nu a obţinut majoritatea şi, pentru a guverna, a fost nevoit să recurgă la sprijinul unor formaţiuni marxiste sau de orientare radical hindusă.

Noua conducere, instalată în decembrie, înfăţişa, astfel, tabloul unui conglomerat de forţe, tendinţe şi orientări, aflate într-un delicat echilibru. Chiar formaţiunea premierului Singh, Janata Dal, dominantă în cadrul Frontului Naţional, includea, printre alţii, o serie de foşti socialişti, precum ministrul căilor ferate, Georges Fernandes, influent lider sindical pe vremuri, alături de o seamă de aşa-numiţi „gandhieni", opuşi ideilor marii industrializări şi promotori ai priorităţii dezvoltării satelor şi micii industrii. Pentru aceştia din urmă, societăţile multinaţionale nu sînt altceva decît o nouă formă de colonialism, iar tehnologia modernă şi economia de piaţă — modalităţi de îmbogăţire a elitei şi de sărăcire a maselor.

Poziţia faţă de evoluţiile din economie a fost considerată drept un „test" decisiv pentru noua echipă guvernamentală în momentul formării sale. („Puţinii oameni de afaceri care îşi exprimă optimismul faţă de guvern sînt cei care se arată pesimişti faţă de economia indiană" — scria revista britanică „The Economist".) Între timp, au apărut sau reapărut şi alte „teme de reflecţie": au resuscitat vechi diferende etnice şi religioase, s-a asistat la răbufniri ale fenomenului regionalist, la evoluţia conflictului din Caşmir, la graniţa cu Pakistanul, ca şi la o mulţime de evenimente pe plan internaţional, care au solicitat atenţie şi eforturi deosebite din partea guvernului de la Delhi. Pentru India, de pildă, ameninţătoarea criză din zona Golfului, înseamnă între altele, necesitatea repatrierii a peste 170 000 de cetăţeni.

În cele zece luni de la instalarea la putere, coaliţia guvernamentală indiană a trecut prin succesive momente de cumpănă. Prima criză a izbucnit în martie, cînd vicepremierul Devi Lal, nemulţumit de ecourile la un scrutin local, la care participase fiul său, şi-a înaintat demisia din guvernul de uniune naţională. Apoi vicepremierul a revenit asupra deciziei. „Situaţia de criză s-a terminat, dar a lăsat urme" — notau principalele cotidiene indiene, pentru care, deşi retrasă, demisia lui Devi Lal adusese la suprafaţă contradicţiile din cadrul guvernului. „Rezolvarea crizei nu e decît o amînare" — pronostica „The Times of India".

Pronostic ce s-a dovedit corect, fiindcă, după numai cîteva luni, în iulie, în cadrul formaţiunii guvernamentale, a izbucnit o nouă furtună politică. Protagonistul era, din nou, vicepremierul Devi Lal, a cărui conduită a fost apreciată de presa indiană ca „o tentativă sistematică de destabilizare a guvernului". Datorită situaţiei create, de această dată, V.P. Singh a considerat necesar să-şi prezinte

Premierul V.P. Singh — o „miză electorală" ?

demisia din funcţiile de lider al guvernului şi al formaţiunii la putere. La insistenţele instanţelor partidului, premierul Singh va renunţa la intenţiile sale şi îşi va asuma, în continuare, prerogativele. Mai mult, el a considerat că guvernul a ieşit pînă la urmă întărit din această criză. „Am învăţat lecţia" — a afirmat premierul, respingînd orice apreciere în legătură cu stabilitatea cabinetului său minoritar sau cu o posibilă slăbire a poziţiei partidului la putere, datorită rivalităţilor personale dintre membrii săi. Totuşi, în august, s-a ajuns la îndepărtarea vicepremierului Devi Lal.

Plecarea sa din guvern aproape a coincis cu lansarea unui plan, iniţiat de premierul Singh în vederea corectării discriminărilor faţă de categoriile cele mai defavorizate ale societăţii indiene. Anunţat la 7 august, acest plan prevede rezervarea unei cote de 27 la sută din posturile publice reprezentanţilor claselor celor mai rămase în urmă din punct de vedere social (**backward classes**). Această cotă s-ar adăuga celor 22,5 de procente deja atribuite membrilor paria (**scheduled castes**) şi triburilor aflate în afara sistemului de castă (**scheduled tribes**).

Sistemul castelor este specific societăţii indiene, în esenţă fiind considerat un element important în favoarea menţinerii tradiţiilor. În mod concret, el perpetuează, însă, o serie de inegalităţi şi nedreptăţi la adresa unor categorii largi ale populaţiei.

Firesc, inegalităţi există în toate societăţile, sub o formă sau alta, dar nicăieri măsurile discriminatorii nu au la bază criterii metafizice, noţiunea de puritate, respectiv impuritate rituală, ca în cazul societăţii indiene. Astfel, cea mai înaltă castă, cea a „brahmanilor", corespunde purităţii supreme, pe cînd ultima, „Shudra" — impurităţii. În ceea ce priveşte „paria", ei nu aparţin nici unei caste, se găsesc în afara sistemului, negăsindu-şi loc în societatea indiană tradiţională. Totuşi, şi în cazul lor, există reflexe ale spiritului de castă ; şi ei sînt divizaţi în grupe şi caste.

Oficial, după proclamarea independenţei Indiei, sistemul castelor a fost abolit. În realitate, el a continuat să existe iar, în unele privinţe, chiar s-a întărit.

Anunţînd noile măsuri în favoarea categoriilor defavorizate, premierul V. P. Singh a stîrnit un veritabil „război al castelor". De la agitaţia de stradă a unor grupuri de studenţi şi elevi — al căror protest s-a exprimat şi prin a-şi da foc sau a se otrăvi —, mişcarea contestatară a cîştigat repede în amploare, ameninţînd să se transforme într-o dezbatere la scară naţională, punînd în discuţie însăşi piramida societăţii indiene, divizînd scena politică, făcînd să renască vechi antagonisme, pînă acum puse în surdină. Este o dezbatere stînjenitoare pentru toţi — consideră ziarul „Le Monde" —, în care poziţia fiecăruia implică şi o doză de ipocrizie, căci nimeni nu este pentru sistemul castelor, dar nimeni n-are curajul să se atingă de problemă. Castele rămîn un subiect complex, exploziv şi tabu.

Atacîndu-l, măsurile recent anunţate n-ar fi decît o dovadă a dorinţei de dreptate socială, în fond nimeni neputînd nega că sistemul castelor, funciar discriminatoriu, menţine masele de defavorizaţi în stare de subdezvoltare. În rîndurile adversarilor primului ministru se fac însă auzite şi supoziţii ce conferă o „miză politică" planului lansat de V.P. Singh.

Oamenii politici s-au angajat deocamdată cu prudenţă în dezbatere, poate şi din teama de a nu părea că se pronunţă în favoarea sistemului. Ei s-au mulţumit să denunţe lipsa de concertare asupra acestui subiect esenţial şi să reproşeze partidului la putere şi primului ministru că au acţionat în scopuri electorale, pentru a-şi asigura o „bancă de voturi" în rîndul păturilor largi de dezmoşteniţi. Argumentele în acest sens sînt următoarele : V.P. Singh este liderul unui guvern de coaliţie fragil, ce depinde de sprijinul aliaţilor comunişti şi al celor din rîndul conservatorilor hinduşi. Ajungînd să se debaraseze de Devi Lal, un vicepremier incomod, dar care se bucura de influenţă în rîndul maselor populare, premierul Singh ar fi preocupat de obţinerea unui masiv suport electoral din partea păturilor defavorizate, care au reputaţia de a vota în bloc.

Pe de altă parte, planul ar duce prin reacţiile stîrnite, implicit, la divizarea comunităţii hinduse pe care politicienii fundamentalişti hinduşi încearcă să o unifice în vederea cîştigării puterii. „Este o superbă mişcare politică" — ar fi declarat un reprezentant al guvernului ; nu numai că ea îl va sprijini pe Singh cu o solidă „bancă de voturi", dar îl şi ajută, cel puţin temporar, în combaterea unei crescînde ameninţări din partea fundamentalismului hindus.

„În fond — menţionează «Le Monde» — fiecare ştie, chiar dacă nu îndrăzneşte s-o spună, că locurile de muncă rezervate nu ameliorează soarta comunităţilor interesate, aşa cum de altfel a şi subliniat o comisie ad-hoc. În sînul fiecărei caste (şi există circa 4 000 de subcaste), s-au creat raporturi de subordonare, pe care nu le poate zdruncina nici un fel de cote. La rîndul lor, acestea n-au redus niciodată sărăcia, ridicarea nivelului cultural fiind, desigur, cheia oricărei schimbări sociale".

Din confruntarea declanşată în chiar sînul grupării sale politice — în cadrul căreia s-au făcut auzite voci învinuindu-l pe V.P. Singh de a conduce ţara „în pragul unui război al castelor" —, premierul a ieşit victorios, primind recent un vot de încredere.

Totuşi, Curtea Supremă a sfătuit guvernul să îngheţe deocamdată înfăptuirea planului referitor la creşterea numărului de locuri de muncă acordat membrilor castelor inferioare.

Liana Enescu

1000+1

1 + 2. *Președinte actual și potențiali președinți. Este vorba despre Wojciech Jaruzelski, președintele Poloniei, și cei doi candidați în alegeri pentru viitorul șef al statului : Tadeusz Mazowiecki și Lech Walesa. Cursa electorală a început, iar dacă alegerile ar avea loc acum — se arată într-un recent sondaj de opinie — Lech Walesa ar obține 36,9 la sută din voturi iar Tadeusz Mazowiecki 31,8 la sută*

Grevă

Principala personalitate a opoziției din Coreea de Sud, Kim Dae-Jung, a declarat greva foamei pe o durată nelimitată în semn de protest față de absența unor reforme de structură care să ducă la democratizarea vieții politice a țării, transmite agenția „Reuter". De asemenea, Kim Dae-Jung, solicită din partea guvernului decizia de desființare a sectorului special al forțelor armate, acuzat de acțiuni de supraveghere ilegală a civililor. Greva foamei se desfășoară la sediul din Seul al partidului său, notează agenția.

Refuz

Unde va fi sediul guvernului german ? Cancelarul Helmut Kohl a refuzat orice precipitare în alegerea viitorului sediu al guvernului, care rămîne, deocamdată, la Bonn, cu toate că Berlinul este în mod oficial capitala Germaniei unificate. Declarația a apărut, recent, în cotidianul münchenez „Süddeutsche Zeitung", unde a mai precizat că, „potrivit tratatului de unificare, această problemă va fi reglementată de parlament, iar acesta nu trebuie să ia o hotărîre precipitată". Ce spun sondajele de opinie pe această temă ? Mare parte a germanilor sînt în favoarea Berlinului, dar un anumit „lobby" se pronunță pentru Bonn, aducînd argumentul prețului mutării, care ar putea ajunge la suma de 85 miliarde de mărci (53 miliarde de dolari).

Birou

Lituania a deschis, la Oslo, primul său birou de informare în Europa occidentală, anunță agenția „Associated Press". Biroul este recunoscut de guvernul norvegian, dar nu i s-a acordat statut diplomatic. „Lituania este din nou pe calea integrării în marea comunitate europeană", a declarat Vytautas Landsbergis agenției norvegiene de presă „NTB". El a precizat că negocierile inițiate, recent, cu Moscova, au clarificat unele problemele, în cadrul demersului spre independență al țării sale, dar a adăugat că încă nu este convins dacă Uniunea Sovietică va accepta suveranitatea Lituaniei. La rîndul său, ministrul norvegian de externe, Knut Vollebaek, a declarat că „Obiectivul nostru este ca Lituania să-și poată deschide o ambasadă proprie. Realitățile politice impun însă ca Uniunea Sovietică să recunoască Lituania ca stat independent".

RENUNȚARE. *Apărut în fața curioșilor fotoreporteri și ziariști, fostul președinte peruan Alan Garcia citește scrisoarea prin care renunță la imunitate parlamentară, procedură absolut necesară pentru a putea, astfel, să compară în fața Comitetului Senatului pentru anchetă. Garcia urmează să fie interogat asupra rolului ce l-a avut în masacrul din trei închisori peruane, în 1986, cînd armata a ucis 250 de deținuți acuzați de revoltă*

CENTURA URIAȘĂ. *Ce s-ar putea face cu pielea a cinci vaci ? O locuitoare a orașului Jakarta (Indonezia) a găsit o soluție inedită : în opt zile, ea a realizat o centură de 4,5 metri lungime și 55 centimetri lățime. Obiectul a constituit atracția recentei expoziții de confecții și accesorii din piele ce a avut loc în capitala indoneziană*

Japonezii și statisticile

Nu este o generalizare nejustificată dacă afirmăm că japonezii sau cel puțin „mai marii" țării și mass-media adoră statisticile ,remarcă un articol din „Frankfurter Allgemeine Zeitung". Nu există zi în care să nu apară în ziar vreo statistică, pe care japonezii o citesc cu multă răbdare, mai ales atunci cînd se spune ceva pozitiv despre țara lor, în comparație cu restul lumii.

În aceste zile, în ziar s-a publicat o știre proastă, iar știrea bună a fost transmisă la televiziune. Știrea cea proastă relata despre poliția din Japonia, care este foarte apreciată în cercurile de specialitate, dar care a înregistrat o scădere a randamentului în descoperirea infractorilor. Comparativ cu alte metropole ale lumii, Tokio pare un sat de munte bine păzit. În primele șase luni ale anului au fost înregistrate 760 000 de delicte, ceea ce înseamnă o creștere de 0,3 la sută față de anul 1989. 88 la sută din infracțiuni sînt furturi, din care doar 38,6 au fost rezolvate, cu 4 la sută mai puțin decît anul trecut. În aceste cifre sînt incluse furturile foarte populare de biciclete — peste 12 000 — ce au loc în special în preajma stațiilor centrale de metrou. Din acest număr uriaș, doar 19 la sută din cazuri au fost rezolvate. În orice caz, o ciudățenie a Japoniei este faptul că bicicletele furate se reîntorc în proporție de 64 la sută într-o bună zi la proprietarul lor. Se întîmplă adeseori ca un locuitor al orașului Tokio să „împrumute" o bicicletă, deoarece dificultățile transportului din oraș fac să nu mai ajungi la stația unde ți-ai lăsat bicicleta parcată dimineața...

Oare, în ultimii trei ani, s-a schimbat situația mai mult ? Mijloacele de comunicare în masă atrag mereu atenția asupra decăderii morale și, pe bună dreptate, deoarece, cu o oarecare întîrziere, Japonia se vede confruntată cu racilele prosperității. Modificările se pot verifica periodic prin sondaje în rîndul mafiei japoneze numită Yakuza, care încearcă cucerirea pieței de droguri încă foarte bine păzită în Japonia. Traficul de droguri și arme de foc era tabu pentru liderii Yakuza, ei respectînd convențiile încheiate tacit cu poliția, denunțînd chiar pe micii traficanți care încercau să facă afaceri pe cont propriu.

Iată știrea bună care a concurat cu cea proastă. În prezent, în Japonia trăiesc 3 297 de oameni care au depășit vîrsta de o sută de ani, dintre care 680 sînt bărbați. De 20 de ani, numărul centenarilor crește și, astfel, Japonia se situează în fruntea listei cu cei mai mulți longevivi. Cel mai bătrîn bărbat, avînd vîrsta de 108 ani, a vorbit despre secretul longevității. Niciodată să nu mănînci mai mult de 80 la sută din mîncarea ce ți se pune în față și din cît ar suporta stomacul. Iată, din nou, dragostea pentru statistici. Dacă nu intervine cealaltă statistică, a criminalității, poți deveni centenar...

„MacDonald's"

Aflat la Moscova pentru tratative, președintele firmei „MacDonald's" a hotărît să-și schimbe ținuta sobră, a omului de afaceri, cu o pereche de blue-jeans, o pufoaică și cizme de cauciuc, pentru a putea da o mînă de ajutor muncitorilor la recoltatul cartofilor dintr-unul din sovhozurile situate în apropierea capitalei sovietice. „Din presă am aflat de dificultățile întîmpinate la recoltatul cartofilor — a declarat el unui corespondent al agenției «TASS» înainte de plecarea spre Moscova. Și mi-am zis dacă tot voi fi acolo, trebuie să-i ajut pe oameni la strînsul recoltei. Mă gîndesc că apariția mea pe cîmp îi va impulsiona pe lucrători".

COPII. *„De fiecare dată cînd se naște un copil / Aduce cu el speranța / Că Dumnezeu nu a fost încă / Dezamăgit de om", iată versuri cu semnificații adînci aparținînd lui Rabindranath Tagore, idei generoase ce ar putea sta în fața oricărui material dedicat vieții și destinului copiilor de pe planeta noastră. Dar după ce se naște, la vîrsta fragedă, în copilărie, cine are grijă, totuși, de destinele a milioane de copii ce cunosc prea devreme asprimea vieții ? Semnalele de alarmă sînt deosebit de numeroase : peste 30 milioane de copii trăiesc pe străzi ; aproape 7 milioane sînt refugiați de război sau ai foametei ; peste 100 milioane de copii de vîrstă școlară, din care 60 la sută sînt fete, nu au păsit niciodată pragul școlii ; în fiecare zi, peste 40 000 de copii, sub vîrsta de cinci ani, mor din cauza bolilor ; pînă în anul 2000, în Africa centrală și de est, 10 milioane de copii vor pierde cel puțin unul din părinți din cauza SIDA. Este adevărat că la începutul acestei luni a intrat în vigoare Convenția asupra drepturilor copilului, ratificată pînă în prezent de 39 de state și că, tot în aceeași perioadă, a avut loc, la New York, reuniunea la nivel înalt, sub egida ONU, cu participarea unor lideri din 75 de țări. Obiectivele ? Ajutorarea copiilor lumii care sînt neglijați și exploatați. Se așteaptă, însă, măsuri și rezultate concrete...*

„Fung Shui"

Octombrie și noiembrie sînt cele mai periculoase luni pentru criza din Golf, cînd unele ciocniri armate nu sînt improbabile, afirmă un prezicător asiatic. Studiul său, publicat într-un ziar din Hong Kong, se bazează pe „Fung Shui" — analiza destinului președintelui Saddam Hussein — care ia în considerare influența mai multor elemente : lemn, metal, pămînt, apă și foc. Dacă Saddam Hussein va reuși să reziste presiunii rezultate din blocada internațională, va începe o perioadă relativ favorabilă pentru el, în care va putea recupera controlul și va fi capabil să inițieze unele acțiuni, afirmă prezicătorul, care anticipează că va urma și o perioadă de vulnerabilitate pentru președintele George Bush. În cazul în care nu va fi soluționată criza, circumstanțele vor favoriza o perioadă de mare tensiune și puternice înfruntări în jurul lui Hussein, la începutul anului 1991, mai ales în lunile februarie și martie. Circumstanțele din aprilie ar putea favoriza o încetare a focului sau negocieri de pace, afirmă „expertul".

Surpriză

Presa elvețiană anunță, de curînd, că femeile străine rezidente în Elveția au avut marea surpriză să primească o invitație scrisă din partea armatei prin care erau solicitate să intre în rîndurile serviciului rezervat femeilor (SFA). Pentru a-și completa efectivele, apreciate ca insuficiente, SFA a lansat în urmă cu cîteva săptămîni o campanie națională de recrutare. Au fost trimise 70 000 de scrisori unor potențiale candidate, selecționate de un serviciu de adrese particular din Zürich. Bazat pe voluntariat, serviciul feminin al armatei elveține numără în prezent 3150 de membre, iar statul major ar avea nevoie de 3 300. Deci armata elvețiană caută femei !

Ceai

Renumitul ceai, sorbit cu scrupulozitate, în fiecare după amiază, în ceainăriile britanice, este o instituție amenințată, se anunță într-o știre a agenției „France Presse". Motivul ? Giganții britanici ai industriei ceaiului au hotărît să-l înlocuiască cu un ceai solubil (pudră). Astfel, „Typhoo and Brook Bond" va cheltui 10 milioane de lire (18 milioane de dolari) pentru campania publicitară în vederea „convertirii" milioanelor de britanici față de acest nou produs. Este suficient să torni apă fierbinte peste granulele solubile ,spune reclama. Sînt distribuite gratuit eșantioane de ceai pentru ca Marea Britanie să fie pregătită pentru „cea mai mare revoluție din istoria ceaiului pe plan național din 1953", data inventării cunoscutului pliculeț de ceai. Din primele sondaje rezultă că atît acest nou produs cît și tradiționala ceașcă de ceai infuzat sînt apreciate de „consumători", a explicat directorul administrativ al trustului Typhoo. Considerat de unii drept „cea mai mare contribuție a Marii Britanii la civilizație", vînzările anuale de ceai tradițional (sub formă de frunze), care reprezentau, în 1980 peste jumătate din vînzările anuale ale țării, au coborît astăzi la numai 20 la sută, adică 600 milioane de lire (1 miliard de dolari). Cu toate acestea, ceaiul rămîne băutura favorită a britanicilor, 35 la sută din populație consumă peste 30 de căni pe săptămînă.

de MATTY

— Optimismul din mine îmi spune că pesimismul meu va fi victorios

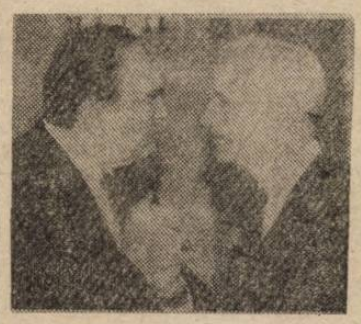

PUTERNICUL MAX. *Deși au trecut 54 de ani de cînd l-a făcut KO pe Joe Louis, Max Schmeling rămîne cel mai popular sportiv al Germaniei. La vîrsta de 85 de ani se simte aproape la fel de „în formă" ca în 1930, cînd a devenit campion mondial de box la categoria grea. De curînd, Schmeling afirma că „trăiește în prezent și privește către viitor". El continuă să se ducă în fiecare zi la fabrica sa de îmbuteliat Coca-Cola din Hamburg-Bramfeld și joacă golf. Iată-l pe Max Schmeling (în dreapta) felicitat, la aniversarea sa, de președintele german Richard von Weizsaecker*

Distincție

Ministrul francez al culturii, Jack Lang, a primit, la Köln, cea mai înaltă distincție a... carnavalurilor din Germania, care recompensează, în fiecare an, pe omul politic cu cel mai puternic simț al umorului. În trecut, această distincție a mai fost obținută de cancelarul german Konrad Adenauer, ca și de ministrul de externe Hans-Dietrich Genscher, notează „AFP".

„Skinheads"

Gruparea neonazistă „skinheads" (capete rase) se aprovizionează cu muniții de manevră dintr-un depozit al fostei armate est-germane situat în apropiere de Berlin — a relevat cotidianul berlinez de stînga „Tageszeitung". În noaptea de 3 octombrie, în timp ce se desfășurau festivitățile unificării Germaniei, tineri cu „capetele rase", purtînd bluzoane cu insigne neonaziste, au pătruns la Heningsdorf, în incinta unui regiment est-german de grăniceri.

Zonă

Guvernul vietnamez a decis crearea unei zone economice speciale, de prelucrare și export, în regiunea orașului Ho și Min. Prima de acest gen creată în Vietnam, zona are menirea de a atrage investițiile străine, aflîndu-se în apropierea unui port maritim și avînd o suprafață de 50 ha, informează cotidianul „Hanoi Moi". Zona, care va putea funcționa începînd cu anul viitor, este „autorizată să negocieze cu investitorii străini și locali pe baza codului investițiilor străine".

Rubrică realizată de Mihaela Brumă

A doua sfidare americană

Henri Zalis

În timp ce lumea întreagă privește spre conflictul din Golf cu o îngrijorare legitimă ce decurge din consecințele practice (implicînd căldura, la iarnă, din locuințe, prețul energiei, mersul normal al industriei ș.a.m.d.), alte fațete ale vieții pe planeta noastră merită și ele atenție. Una dintre ele, și nu chiar minoră, cum se va vedea, îmbrățișează conținutul ascuns al unei mari societăți, în speță este vorba de cea nord-americană, în preziua unor mutații tăcute, și totuși cît de profunde !

Dacă ne aplecăm asupra lor, o facem din convingerea că arhitectura Universului pune în interdependență fenomene numai aparent disparate. În cele din urmă, nu sînt deloc sigur că ceea ce se petrece acum în Statele Unite nu va interesa mîine și Europa de Est. Pe noi, românii, cu siguranță, pentru că noi, mai mult decît alții, simțim cum sub reflectorul actualității regăsim ceva din propriile preocupări, mai toate arzător de presante. Chiar dacă peste Ocean este în discuție procesul prosperității contestate, iar la noi contestarea căilor spre prosperitate...

De bună seamă, furați de iureșul evenimentelor, nu sesizăm cît de apropiate sînt alegerile americane de la începutul lunii noiembrie. Escalada tensiunilor legate de perturbările în ordinea lumii n-au împiedicat dolarul să scadă, recesiunea să progreseze, politica monetară să fluctueze alarmant, iar publicul să observe un fel de „ieșire din vis", ceva asemănător cu o trezire pe cît de buimacă pe atît de tematoare.

Evident, America este o țară foarte bogată. Multe din realizările ei sînt epocale. Iar, de generații, americanii sînt convinși că sistemul lor politic este o reușită fără egal. Au, desigur, dreptate. Pînă la un punct : instituțiile funcționează ca un mecanism bine reglat, iar constituția lor, o biblie laică, legitimează toate speranțele. Și totuși, optimismul omului de rînd aparține, cel puțin în clipa de față, trecutului. Nu o spunem noi, o spun sondajele de opinie. Ne vom referi la unul din ele, cel întocmit cu răbdare de Markle Foundation în cursul acestei veri, cu sprijinul cîtorva sociologi de marcă. Raportul grupului de experți de la Markle Foundation aduce în discuție, înainte de toate, o gravă criză a civismului. Ceea ce poate să pară de-a dreptul uluitor. Pentru că civismul a fost în Statele Unite vreme de un secol și mai bine o a doua natură pentru întreaga națiune. Și totuși, iată, în ajun de alegeri, populația în proporție de 2/3 nu vine la întrunirile electorale, ceea ce umple de stupoare pe candidați față cu indiferența a nu mai puțin de 120 milioane de electori. De vină ar fi dificultatea candidaților să „atace" teme delicate ca falimentul unor întreprinderi siderurgice, eșecul negocierilor cu guvernatorii de state pentru protejarea bătrînilor, reducerea fondurilor necesare asociațiilor umanitare, lipsa sălilor de clasă în peste 600 de localități mici și neglijate... Amplificarea senzației de zădărnicie a discuțiilor și discursurilor nu este străină de părăsirea întîlnirilor electorale chiar și de gospodine, personajele cele mai disponibile pînă acum la digerat expuneri. În plus, la ora cînd apar aceste rînduri, aproximativ 33 milioane de familii refuză să achite foile de impozit. Fiscul estimează la doar 20 de milioane numărul recalcitranților, dar nu ascunde gravitatea situației. În fapt, este vorba de un record absolut care se va solda, după toate probabilitățile, cu o evaziune la încasări de peste o sută miliarde de dolari. Cea din 1969 făcuse pe unii comentatori să trateze situația în termeni severi. S-a și găsit un parlamentar din statul Minnesota, Bill Frenzel, care a acuzat „individualismul orb".

Analiștii cred că la mijloc este altceva, un fel de șoc necunoscut încă. Dacă multă vreme s-au adus elogii individualimului, creator de valori și de inițiative larg folositoare, acum se caută țapi ispășitori mai organic legați de deciziile guvernamentale decît de structurile de grup. Se spune că nu există valori-refugiu la excesul de individualism. Se atrage atenția că în condițiile declinului s-ar cere activat aportul colectiv la o redresare de proporții, devenită indispensabilă.

Cele două mari partide triază în mare grabă comentatori apți să anime dezbaterile. Deocamdată acestea stupefiază prin debilitatea convergențelor. Conservatorii cred că faimosul **Bill of Rights** merită cîteva modificări constituționale. Liberalii cer să fie elaborată o altă Constituție. Mai puțin rigidă, mai puțin perimată. Președintele Camerei Reprezentanților, domnul Thomas Foley, și liderul majorității din Senat, domnul George Mitchell, ambii democrați, admit că trebuie lărgită sfera formelor de contestare a deciziilor, fără să se aducă atingere „opțiunilor supreme".

Dar faptele extind aria reevaluărilor critice. Clientela tradițională a mitingurilor cere definirea unui nou „proiect național". În secolul XX America a formulat, începînd cu anii '30, prin Franklin Delano Roosevelt, îndrăznețul New-Deal, plan de uriașă anvergură în materie de lucrări publice și de combatere a șomajului, iar în anii '60, prin John Fitzgerald Kennedy, mobilul cuceririi, în supremație unică, a spațiului interplanetar. Va fi mai puternică America și mai creativă dacă așa cum cere președintele Bush se sporesc în prezent impozitele cu 134 de miliarde de dolari în viitorul exercițiu financiar ? Iată o întrebare oarecum în antinomie cu valorile morale ale platformei lui George Bush, cu pledoaria sa binecunoscută pentru „investiții libere" de povara descurajării.

Presupun că nu s-a abandonat visul scutit de calcule demagogice și de luptele dezonorante între grupuri de interese și de influență. Sindicaliști, ecologi, cercuri financiare, mass-media, cluburi feministe, intră încetul cu încetul în frontul care ia ființă spre a solicita să se evite o confruntare cacofonică cu efect dezastruos asupra intereselor generale amenințate acum de polemică.

Scandalul Watergate, cel al Caselor de economii, declinul valorilor la Bursa din Wall Street, derapajul cheltuielilor bănești la mia de familii modeste și cu venituri medii — toate anunță o iarnă fierbinte. Președintele Bush, deși creditat recent cu un înalt procentaj al simpatiei populare, pare să ignore, deocamdată, înfruntarea ce se anunță din umbră cu masa nemulțumiților potențiali. Dar revenind la faptul că primele întîlniri ale candidaților la alegeri s-au soldat cu săli goale și semigoale și cu pichete purtînd inscripții ironice „mutați la noi Japonia", sîntem în drept să ne întrebăm : oare stagnarea puterii de cumpărare, deficitul bugetar, scumpirea benzinei nu vor fragiliza și mai mult o economie la răspîntie ? Nu vor amplifica frustrările dezmoșteniților ? Și dacă da, cum se va rezolva criza de identitate a sistemului politic învinuit că rămîne la clișeele mentale și funcționale ale erei ce pare că a apus ?

Profesorul de drept public, Garry Orreh, de la Harvard University, consideră că structurile actuale nu integrează îndeajuns cetățeanul în căutare de răspunsuri logic liniștitoare. El amintește că America a primit în ultimul deceniu milioane de emigranți, că proliferează neîntrerupt „clandestinii", condamnați ghettourilor, deci fără contacte cu exteriorul, că personalizarea etnică o ia înaintea fuziunii în existența comună, de unde o marginalizare primejdioasă cu consecințe de proporții a reflexului că nu discursul politic are trecere, cît audiența la micul potentat-închizitor ce face legea în cartier.

De unde alt efect nociv : fărîmițarea gravă a factorilor de decizie și o insuportabilă senzație de orizont închis. La un pas de atare convingere s-ar situa atrofia față de mediu. Conștient de pericol, un organism de intelectuali și oameni de afaceri, **People for the American Way**, promite să lanseze un energic program de acțiune. Rămîne de văzut care vor fi rezultatele. Să sperăm că dinamismul american va avea, din nou, cîștig de cauză.

Mi-am recitit textul înainte să-l încredințez redacției. Și am ajuns la concluzia că problema pe care o ridic în rîndurile de față nu exprimă, nu dorește și efectiv nu trimite la o judecată negativă despre America de azi. Articolul meu semnalează doar că și societățile cele mai avansate pot cunoaște faze mai delicate, trăiri, interludii dificile, furniza partea lor de căutări. „A doua sfidare americană" desenează, cred, cîteva din liniile unui asemenea moment. Asistăm la o dublă fisură : între George Bush și Congres, ca efect al distanțării electoratului de aleșii săi în fixarea bugetului. S-ar putea ca, venind dinafară, în observarea mecanismului psihologic al disputei, să fim obligați să revenim, căci motivarea procesului este de ordin mai larg. El actualizează pe un tărîm însă incert, o confruntare între Executiv și public, între birocrație și personalitatea indivizilor. În dispută sînt, deci, solicitări, incidente de traseu de analizat suplimentar.

Nomenc(k)laturi orfane

Nomenklatura despre care scria Mihail Voslenski* în 1980 părea sănătoasă tun și instalată la putere pentru eternitate. După zece ani, ciudatul organism începe să scîrțiie din toate încheieturile.

Democrație și democratizare, privatizare, economie de piață, convertibilitate etc. etc. etc., sînt cuvinte repetate pînă la sațietate de zeci de ori pe zi, în spațiul geografic al fostului lagăr (fără ghilimele) socialist. Singura excepție este R.D.G., această ciudată creație a celor patru „mari", care, după o „detenție" de aproape o jumătate de secol, este pusă în libertate, considerîndu-se, probabil, că nu mai prezintă nici un pericol și că se poate întoarce acasă.

Văzută de undeva de sus, mulțimea de peste 140 milioane de ființe, cîte numără Estul fost comunist al Europei, arată cam ca prizonierii proaspăt eliberați din pușcărie : orbiți de lumină, fericiți dar tematori, agitați dar incapabili să decidă ce să facă și încotro s-o apuce. Toți vorbesc în același timp, toți strigă unii la alții, nimeni nu ascultă pe nimeni, dar este o reacție firească după decenii de tăcere asemănătoare, pe alocuri, cu moartea.

De fapt nu calea de urmat stîrnește controverse, căci în unanimitate se merge spre democrație — originală sau nu, asta rămîne de văzut. Problema arzătoare la ordinea... anului este în ce ritm se pleacă la drum : pas de voie, trap sau galop ? Pînă una alta, țările foste socialiste din Europa centrală — Cehoslovacia, Polonia, Ungaria — au și luat-o din loc, în vreme ce „balcanicele" — România, Bulgaria, Iugoslavia și Albania — ezită încă.

Să nu uităm însă că, înainte de război, Cehoslovacia era o putere industrială de nivel mondial, iar Polonia deținea locul 18 în lume la producția de oțel, ceea ce, în ciuda efectelor devastatoare ale economiei centralizate, le asigură o oarece continuitate. Ungaria se află în situația cea mai bună, întrucît ea a început încă din 1983 liberalizarea economiei și instaurarea, fără surle și trompete, a sistemului pluripartit, micșorînd, în mod considerabil, tensiunile sociale dintre vechi și nou.

În al doilea grup, România se luptă cu dificultăți evidente în încercarea de a desființa structurile economice, politice și de mentalitate comuniste ; Bulgaria i-a reales în mod liber pe comuniști, deveniți peste noapte socialiști, iar Iugoslavia, deși nu s-a aflat sub influența directă a Moscovei și a promovat un sistem propriu de comunism liberalizat, este acum confruntată cu tensiuni politice, sociale și etnice care amenință însăși integritatea statului. Toate aceste țări mai au și foarte serioase probleme economice. România și Bulgaria au suportat industrializarea de tip stalinist. Aceasta înseamnă că ele sînt dotate pentru a produce oțel, ciment sau produse chimice pe care nimeni nu vrea să le cumpere și mașini industriale și agricole necompetitive pe piețele necomuniste.

Indiferent de gravitatea problemelor cărora trebuie să le facă față, fostele „democrații socialiste" descoperă că una din ideile marxiste își păstrează și azi valabilitatea : nici o clasă socială nu părăsește de bunăvoie scena istoriei. Un cunoscut ziarist de la revista „Time" scrie chiar despre o „luptă de clasă (care) se manifestă pretutindeni în Europa centrală și în Balcani, în care se caută noi identități după prăbușirea comunismului". Clasa socială care se luptă să-și păstreze privilegiile este Nomenklatura, acest produs „made in U.S.S.R." și exportat la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial pe piața rezervată în exclusivitate lui Iosif Visarionovici prin generozitatea celorlalte trei mari puteri aliate — Franța, Anglia și S.U.A. Pentru a face produsul mai „atractiv", pe cutiile de conserve (a se citi tancuri) „k" a fost, în unele cazuri, modificat în „c" pentru a respecta particularitățile ortografice ale „beneficiarilor".

Să facem o paranteză și să citîm din Dicționarul explicativ al limbii române definiția substantivului „revoluție" : „2. Schimbare calitativă radicală a societății bazate pe clase antagoniste, prin care se realizează trecerea de la o formație social-economică inferioară la alta superioară". Cum în toată Europa de Est s-a vorbit de revoluția violentă sau pașnică de la sfîrșitul anului trecut, rezultă că în toate țările socialiste a existat o societate „bazată pe clase antagoniste", recunoscîndu-se implicit că teoria marxistă a societății fără clase este o pură utopie, folosită de propaganda comunistă cînd și cum i-a convenit.

Pe de altă parte, se constată, în toate aceste țări, o rezistență mai mult sau mai puțin îndîrjită, ba chiar o tentativă de recuperare a pozițiilor pierdute, din partea Nomenc(k)laturii. Se naște întrebarea dacă a fost sau nu vorba de acea „schimbare radicală" care ar fi trebuit să anihileze complet vechile structuri. Este, oare, posibil să fi fost doar un seism strategic la nivelul Nomenc(k)laturii ? William Pfaff, de la „International Herald Tribune", propunea varianta intitulată „strategia lui Gorbaciov" : „Un grup de comuniști realiști trebuia să-i răstoarne pe brejneviștii reacționari aflați la putere sau pe ceaușiști, o problemă mai serioasă și totodată mai periculoasă. Apoi, ei ar fi introdus programe de reformă, democratizînd activitățile partidului comunist, separînd partidul de stat, introducînd mecanisme de piață într-o economie aflată încă în stadiul de planificare centralizată. Succesul lor în țările respective ar fi întărit conducerea politică a lui Gorbaciov și ar fi contribuit la reforma economiei".

Pfaff constată însă că „programul" nu a avut succes decît provizoriu în Bulgaria și numai într-o fază inițială în România. Drept este că articolul lui Pfaff a apărut pe 15 iunie, deci înainte ca Jelio Jelev, președintele opoziției bulgare, să devină șeful statului, iar veștile despre „mineriada" românească să ajungă în Occident. Am închis paranteza.

Indiferent dacă a existat sau nu un „scenariu" moscovit, este clar că fără renunțarea, parțială sau totală, la postura de suzeran al Europei de Est, pe care Kremlinul a exercitat-o timp de 45 de ani, nu ar fi fost posibilă vreo schimbare în această zonă, iar sateliții ar fi continuat să se învîrtă disciplinați pe orbitele planificate de Nomenklatura sovietică.

Lipsite de sprijinul de la „centru", Nomenc(k)laturile — fiice pierd masiv teren în Polonia, Ungaria și Cehoslovacia. Nomenklatura bulgară pare a fi în poziție staționară, în vreme ce Nomenclatura română ba se retrage — strategic, desigur— ba avansează.

O privire mai atentă ne arată, însă, că în Polonia s-a produs deja o sciziune în sînul „Solidarității", grupul de intelectuali condus de actualul premier Mazowiecki delimitîndu-se de susținătorii lui Lech Walesa. Acesta din urmă a hotărît că „trebuie" să devină președinte al Poloniei, pentru că prea mulți sprijinitori ai vechiului regim au rămas în poziții-cheie în cadrul guvernului și conducerii întreprinderilor industriale.

Cehoslovacia se bucură de simpatie generală grație, în primul rînd, personalității actualului președinte, Vaclav Havel, probabil cel mai celebru disident din Europa răsăriteană. Deși Havel a afirmat de curînd că revoluția anticomunistă din țara sa a fost cea mai radicală, nu prin sîngele vărsat, ci prin rezultate, totuși mulți „foști" continuă să dețină funcții importante, de n-ar fi să-l amintim decît pe însuși premierul Marian Calfa. Havel este desigur conștient de această situație, dar el împărtășește teama compatrioților săi de șomaj, de acaparare a bunurilor țării de către străini și foști înalți funcționari ai partidului comunist și de instabilitate socială.

Ungaria pare că a reușit să slăbească într-atît influența propriei Nomenklaturi încît P.M.S.U. (partidul comunist) a ajuns să se plîngă de „încălcarea drepturilor omului și persecuții pentru convingeri politice". Să vezi și să nu crezi !

După demisia președintelui Petăr Mladenov, comuniștii reformatori din Bulgaria care doresc să guverneze cu orice preț, chiar și cu cel al împărțirii puterii, au cedat opoziției sfera prezidențială. Dar nici U.D.F., nici partidele mai mici de opoziție nu se grăbesc să intre într-o coaliție cu foștii comuniști și actualii socialiști, pentru că știu că timpul lucrează în favoarea lor.

În România, F.S.N. este adesea învinuit de criptocomunism și de manipularea masei imature din punct de vedere politic, cu rezultatul concret al obținerii unei majorități covîrșitoare în parlament. Și pentru a nu-și știrbi „originalitatea", românii au rezolvat într-un mod cu totul aparte problema partidului comunist. Mai întîi au trecut la scrierea inițialelor cu litere mici, exact cum s-a procedat cu odiosul și sinistra. Apoi P.C.R. sau p.c.r. a fost declarat ilegal, după care a fost repus în drepturi pînă la ținerea unui referendum, care n-a mai avut loc, și finalmente a fost „terminat". Altfel spus, n-a fost desființat, nu s-a autodizolvat, dar nu mai există !

Oricum, după o scurtă spaimă, nomenclaturiștii români, mai puțin cepeiștii, au migrat cu arme și bagaje spre alte partide, cu preferință marcată pentru cel de guvernămînt, în virtutea instinctului marinăresc cu care par a fi dotați : știu întotdeauna de unde bate vîntul. Nu sînt mulți, nu mai beneficiază de vasta rețea de servitori, trepăduși și delatori de dinainte și, mai ales, nu mai au sprijinul din afara țării, pe care îl credeau etern. Dar mai pot face rău și îl fac, lucru constatat și afirmat răspicat de însuși premierul român, la recenta sa întîlnire cu prefecții din țară. Și dacă nu altfel, atunci măcar punînd bețe în roate, joc de societate pe care, împreună cu „șepticul", îl stăpînesc foarte bine.

Așadar, în mai toate țările foste socialiste, Nomenc(k)latura ține cu dinții de bucata de putere pe care o mai are sau crede că o mai are. Întrebarea este dacă, în afară de acest motiv mai mult decît evident — puterea — există și altele care să justifice această îndîrjire. Unul ar putea fi incompetența. Nomenc(k)latura s-a ferit întotdeauna să primească în rîndurile ei oameni perfect pregătiți profesional, pentru motivul foarte simplu că nu și-ar fi putut exercita controlul total asupra lor. Există desigur și excepții, dar un bun profesionist, odată intrat în rîndurile Nomenc(k)laturii, va urma, cu sau fără voia lui, una din următoarele două căi : ori se va pierde din punct de vedere profesional, nemaiavînd timp nici să-și practice meseria, nici să se țină la curent cu informațiile din domeniul său, ori va sfîrși prin a se opune pe față sistemului nomenc(k)laturist, criticîndu-l cu atît mai dur cu cît se va fi aflat mai aproape de nucleul acestei clase dominante, exemplele cele mai notabile fiind iugoslavul Milovan Djilas și sovieticul Mihail Voslenski.

Nomenc(k)laturistul „pur" a fost și va rămîne un activist, meserie complet nerentabilă pentru societate. Singurii care ar mai avea o șansă, cu condiția schimbării mentalității de stăpîn cu cea de slujitor al binelui general, sînt nomenc(k)laturiștii mai tineri, care au făcut studii serioase și pe care Nomenc(k)latura n-a apucat să-i corupă.

Un al doilea motiv care-i determină pe nomenc(k)laturiști să continue lupta este teama înlăturarea lor din posturile importante pe care le mai ocupă va avea drept consecință dezvăluirea minciunii, înșelăciunii, crimelor morale, culturale și economice comise, pentru care vor trebui să dea socoteală. Spaima lor este, probabil, amplificată de amintirea proceselor de tip stalinist cu care au fost obișnuiți decenii la rînd. Căci ideea de stat de drept le-a fost și le este străină.

Nomenc(k)laturiștii par să fi pierdut partida și ei știu acest lucru. Ceea ce încearcă însă să facă acum în mai toate țările foste socialiste este să amîne deznodămîntul. Principiul dominoului funcționează ! Oricum primele piese au căzut deja.

Manuela Ștefănescu

*) Vezi „Lumea azi" nr. 38, 39, 40, 41 / 1990

Factori noi în structurarea viitorului Europei

Ana Maria Sandi

DOUĂ DEMERSURI. În dezbaterea care are loc în prezent privind viitorul Europei, două sînt demersurile predominante : unul bazat pe prezent şi altul bazat pe trecut.

Primul pleacă de la recentele schimbări politice din Europa şi încearcă să le extrapoleze în viitor. Elementele considerate a fi determinante pentru viitorul Europei sînt : intenţiile integraţioniste ale Comunităţii Europene avînd drept termen final anul 1992, precum şi părăsirea de către ţările Europei Centrale şi de Est a lagărului comunist. Ideea de bază este că odată cu dispariţia dihotomiei capitalism-comunism, principalul obstacol din calea unei Europe unite a încetat să existe.

Cel de-al **doilea** demers, deşi nu ignoră importanţa actualelor schimbări, subliniază necesitatea integrării lor în istorie. Se consideră că perioadele de dinaintea primului război mondial şi dintre cele două războaie mondiale sînt definitorii pentru viitorul Europei. În consecinţă, se caută fenomene ciclice şi se rememorează vechile alianţe, prieteniile şi inamiciţiile tradiţionale.

Istoria pare să reînceapă sărind peste ultimii 45 de ani ai Europei Centrale şi de Est. Tendinţele integraţioniste ale Europei de Vest sînt considerate a fi mai puţin semnificative în comparaţie cu poziţiile deţinute în mod tradiţional de ţările individuale pe eşichierul politic european.

SĂ NU UITĂM VIITORUL. Vocea viitorului însuşi este mai puţin auzită în actualele dezbateri.

Este interesant de remarcat că teme la modă la sfîrşitul anilor '70 şi pe parcursul anilor '80 par a fi dispărut acum : societăţile postindustriale şi informatice, revoluţia ştiinţifică şi tehnică, noua ordine economică şi altele. Sînt ele oare demodate sau impactul recentelor schimbări politice este atît de mare încît pune o surdină la discuţiile precedente ?

Considerăm că cea de-a doua alternativă este corectă şi că evenimentele şi procesele viitoare vor influenţa viitorul Europei cel puţin tot atît cît faptele trecutului şi prezentului.

Pentru a susţine necesitatea unui al treilea demers în abordarea viitorului Europei, este suficient să menţionăm cîţiva factori noi, care acţionează deja de cîtva timp în diverse domenii şi care pot influenţa semnificativ viitorul Europei.

a. **În domeniul politic** sîntem, printre altele, martorii a două fenomene : multiplicarea centrelor de putere (în special după apariţia zonei Pacificului) şi diversificarea naturii centrelor de putere — militară (SUA şi U.R.S.S), economică (Japonia, Germania şi SUA), bazată pe populaţie (China şi India) şi religioasă (statele arabe) etc.

Este posibil ca un efect al acestui proces să fie ca, în anumite condiţii, unele ţări europene să găsească mai profitabile alianţele cu ţări ne-europene decît cu ţări de pe acelaşi continent.

b) **În domeniul economic** : mecanismele economice şi financiare stabilite de către instituţii cu interese transnaţionale pot pune în umbră legăturile tradiţionale continentale.

c. **În domeniul ştiinţei şi tehnologiei** : noi descoperiri şi dezvoltări privind tehnologiile informatice, energiile reînnoibile, noile materiale şi biotehnologiile se dovedesc a fi forţe revoluţionare ale viitorului, dînd naştere unor societăţi complet noi. De exemplu, noile modalităţi de comunicare ce permit fluxul unei cantităţi enorme de informaţie avînd un puternic impact asupra tuturor domeniilor societăţii, inclusiv asupra aspiraţiilor oamenilor şi comportamentelor lor (a se vedea rolul pe care l-au avut televiziunea şi radio-ul în timpul revoluţiei din România).

d. **În domeniul mediului înconjurător** : problemele mediului, cum ar fi ploile acide, poluarea apei, dezastrele ecologice şi altele se întind mult peste graniţele naţionale. Soluţionarea lor necesită cooperări în formule altfel imposibile.

e. **În domeniul socio-uman** : noile standarde privind drepturile omului precum şi diversele mişcări civice (democratice, religioase, în sprijinul păcii şi mediului natural) contribuie la creşterea gradului de conştientizare a oamenilor. În jocul politic, rezervat în mod tradiţional politicienilor şi consilierilor lor, tot mai des trebuie acceptată participarea altor actori, avînd interese specifice.

„EFECTUL OEDIP". S-a susţinut ideea că, pe lîngă forţele istorice aparţinînd unui trecut mai îndepărtat sau mai apropiat, noi factori vor contribui la structurarea viitorului Europei, în modalităţi necunoscute pînă în prezent, deseori revoluţionare.

O altă idee care se impune în acest context este aceea a recunoaşterii importanţei inventivităţii şi creativităţii în construirea Europei viitorului.

Este cunoscut faptul că, odată cu interogarea conştientă asupra viitorului, acesta începe să şi existe. Fenomenul, cunoscut în cercetarea viitorului sub numele de „efectul Oedip", indică implicit importanţa oricărei reflecţii asupra viitorului. Pentru ca aceste reflecţii să devină semnificative la scară europeană, este necesar însă un intens efort creativ, de proiectare.

Viitorologii, prin studiile lor privind „viitorii" posibili, probabili şi dezirabili, încearcă să depăşească nivelul unor simple speculaţii. În acest scop, ei iniţiază proiecte de cercetare, utilizează metode specifice cantitative şi calitative de investigare, urmărind obţinerea unor variante de scenarii. Viitorul Europei este încă un cîmp deschis pentru astfel de cercetări.

Ana Maria Sandi este cercetător ştiinţific principal la Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, secretar ştiinţific al Centrului Internaţional de Metodologie a Studiilor asupra Viitorului şi Dezvoltării şi membră a Consiliului Executiv al Federaţiei Mondiale de Studii asupra Viitorului. A publicat studii şi articole pe teme legate de cercetarea prospectivă. Contribuţia de faţă a fost prezentată la simpozionul organizat de ADIRI în septembrie a.c.

Societăţile europene în tranziţie

■ o explorare a opţiunilor viitoare

Bart van Steenbergen

INTRODUCERE

Pînă de curînd, Europa semăna cu o doamnă în vîrstă, care a avut o viaţă agitată înainte. La o astfel de vîrstă şi cu un astfel de trecut, nu te schimbi prea mult. Se poate spune că vremea Europei „apusese" ; mai era încă o putere economică destul de mare, dar părea că îi lipseşte o anumită grandoare vizionară. Nu mai era loc pentru schimbări dramatice de mare anvergură, căci lucrurile cu adevărat importante se petreceau în altă parte (de exemplu în Pacific).

În 1989 această imagine s-a schimbat spectaculos ; Europa resemnării a dispărut. Această transformare rezultă, în primul rînd, din dezvoltările subite din Europa Centrală, unde am fost martorii unei tranziţii rapide de la societăţile comuniste către..., ei bine, către anume ce, aceasta este marea întrebare.

În al doilea rînd, ne confruntăm cu integrarea economică şi politică a Europei de Vest şi de Sud. Întrebarea privind cele ce se vor întîmpla după 1992 a condus la o anume euforie, dar şi la sentimente de anxietate şi spaimă, în special, dar nu numai, în ţările ne-comunitare.

La prima vedere, se părea că avem de a face cu două situaţii separate, dar devine tot mai clar că ele se influenţează reciproc. În plus, această situaţie va conduce probabil către o eră de aur pentru cercetătorii din ştiinţele sociale (economişti, politologi, sociologi etc.). Se poate pune întrebarea : ce rol pot şi trebuie să aibă viitorologii în această privinţă ? Deoarece evenimentele sînt prea turbulente, rapide şi neaşteptate este foarte dificil, dacă nu chiar imposibil, să se facă previziuni asupra felului în care va arăta Europa într-un viitor nu prea îndepărtat. Aşa că este mai înţelept să nu se urmeze această cale.

O alternativă bună este aceea a realizării de scenarii. Acestea nu au pretenţia că fac afirmaţii asupra felului în care va arăta viitorul ; în schimb, indică diverse opţiuni. Ele pot declanşa o dezbatere publică asupra viitorului Europei, dezbatere care poate ghida şi orienta viitoarele evenimente. Scenariile arată care sînt marile dileme şi ce decizii va trebui să luăm.

Cu toate că în realitate avem de a face, de cele mai multe ori, cu compromisuri, scenariile sînt amuzante pentru că ne indică opţiuni relativ „pure", care în plus sînt opuse, mergînd chiar pînă la extreme. O altă caracteristică a scenariilor este că se deosebesc de propagandă în sensul că arată nu numai partea însorită, dar şi consecinţele negative ale anumitor decizii.

În această lucrare prezentăm **patru scenarii** pentru Europa, insistînd asupra statelor bunăstării sociale din Europa de Vest, cu toate că influenţa evenimentelor din Europa

Centrală și de Est este vizibilă. Numitorul comun al acestor scenarii este faptul că ele tratează problemele drepturilor cetățeanului, ale societății civile și ale participării politice. În opinia noastră, aici se află marile probleme și dificultăți cu care se vor confrunta toate societățile europene în anii '90. Cele patru scenarii au la bază două dihotomii. Prima dihotomie se referă la rolul ideologiilor politice. Principala întrebare care se pune aici este : vor avea ideologiile politice un rol în viitorul Europei și, dacă da, care vor fi ideologiile importante ?

Primul scenariu are la bază un răspuns negativ la această întrebare. Legătura cu actuala dezbatere o realizează noțiunea lui Fukuyama de „sfîrșit al istoriei" (F. Fukuyama, **The End of History,** The Washington Post, 30 Iuly 1989). Cel de al doilea scenariu are la bază un răspuns pozitiv la întrebarea pusă. Se admite faptul că ideologiile politice vor juca un rol important în deceniul următor și se încearcă să se indice ideologiile care pot juca acest rol.

Cea de-a doua dihotomie, care dă naștere celorlalte două scenarii, se ocupă de problema fundamentală a tuturor statelor prospere (și nu numai a lor) : relația dintre cetățean și stat (care nu trebuie să fie neapărat statul național, ci poate fi și o agenție supranațională). Întrebarea subînțeleasă privește supraviețuirea statelor prospere în noua Europă și semnificația europenizării pentru drepturile cetățeanului și pentru participare.

DESPRE EPUIZAREA IDEOLOGIILOR POLITICE ÎN EUROPA

Primul nostru **scenariu** are la bază o analogie istorică. Utilizată în prognoză, această metodă este în mod inerent slabă, căci știm că istoria nu se repetă. Dar, folosită ca un prim pas într-un scenariu, ea are un alt înțeles. Ea poate arunca o nouă lumină asupra unor fenomene, poate avea o funcție de avertizare timpurie sau poate indica pericole și capcane ce pot apărea în viitor (dar, bineînțeles, și șanse și posibilități la care nu ne-am gîndit încă).

Analogia istorică la care ne gîndim se referă la perioada de tranziție de la deceniul al cincilea la deceniul al șaselea, perioadă care se aseamănă în anumite privințe cu actuala perioadă de tranziție de la deceniul opt la deceniul nouă.

De la eseul vizionar al lui Daniel Bell, apărut în 1959 (D. Bell, **The End of Ideology : On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties,** Glencoe, Collier, 1960), acea primă perioadă a fost cunoscută sub numele de era „sfîrșitului ideologiei". După Bell, vechile ideologii ale secolului al nouăsprezecelea, care erau universaliste și umaniste, și-au pierdut veridicitatea și puterea de persuasiune. Vremea marilor conflicte și lupte dintre cele mai importante ideologii, liberalismul și socialismul, a trecut, cel puțin în Vest, unde pare să existe un consens de bază asupra problemelor politice : acceptarea statului bunăstării sociale, dezirabilitatea descentralizării puterii, un sistem de economie mixtă și pluralism politic.

Cele două ideologii par a se fi regăsit undeva la mijloc și din acest motiv și-au pierdut rolul de opțiuni alternative și opuse. La acestea putem adăuga convergența economică a Estului și Vestului, așa cum a fost prevăzută prin 1960 de economiști precum Jan Tinbergen.

Comparația timpurilor noastre cu începutul anilor șaizeci nu a fost aleasă la întîmplare, ci a fost inspirată de alt eseu important. Exact la patruzeci de ani după „sfîrșitul ideologiei", Fukuyama și-a publicat eseul avînd un titlu asemănător : „Sfîrșitul istoriei" și, dacă ne uităm la impactul avut pînă acum, acesta pare a reflecta în același mod spiritul timpurilor ce vor veni. „Odată cu trecerea de la anii optzeci la anii nouăzeci, asistăm nu numai la sfîrșitul unei anumite perioade a istoriei de după război, punct final al evoluției ideologice a omenirii. În vocabularul lui Hegel și Marx, aceasta ar putea reprezenta sfîrșitul istoriei . Predicția pe care o face Fukuyama este că, în perioada postistorică, nu va mai exista nici politică, nici filosofie, ci numai o perpetuă îngrijire a muzeului istoriei umane.

Există paralele importante între viziunile lui Bell și Fukuyama, dar există și o importantă deosebire. După Bell, noua situație este un rezultat al compromisului istoric, o întîlnire la jumătate de drum a ideologiilor dominante, pe cînd Fukuyama vorbește despre triumful unei ideologii asupra celeilalte. În propriile cuvinte : „Secolul care a început plin de încredere în triumful final al democrației liberale, pare să se întoarcă de unde a plecat : nu la un «sfîrșit al ideologiei», sau la o convergență a capitalismului și socialismului, ci la o victorie nestingherită a liberalismului economic și politic — un ideal care va guverna lumea materială pe termen lung".

Dispariția idealismului

Ne-am putea întreba acum ce semnificație are aceasta pentru primul nostru scenariu și cum o putem evalua ? Deși inițial Bell a fost neutru în această privință, căci sfîrșitul ideologiei era, în primul rînd, o **analiză** a timpurilor ce urmau să vină, el a sesizat, totuși, că astfel de dezvoltări vor avea consecințe negative pentru unele grupuri și a fost deosebit de preocupat de soarta noii generații în general și a tinerilor intelectuali în particular. „Noua generație, care nu are o amintire semnificativă asupra acestor vechi dezbateri... își caută noi obiective în cadrul unei societăți politice care a respins, intelectual vorbind, vechile viziuni apocaliptice și milenariste. În căutarea unei «cauze» există o furie disperată, aproape patetică. Tînărul intelectual este nemulțumit, deoarece «drumul de mijloc» este potrivit vîrstei mijlocii, nu lui ; este lipsit de pasiune și paralizant. Ideologia, care prin natura sa este o chestiune de tipul «totul sau nimic» și pe care tînărul o dorește în mod temperamental, este devitalizată și puține mai sînt problemele care pot fi formulate în mod intelectual, în termeni ideologici. Energiile emoționale — și nevoile — există, și problema mobilizării acestora este dificilă".

Fukuyama este încă și mai explicit atunci cînd evaluează timpurile viitoare. După el, „sfîrșitul istoriei va fi un moment foarte trist ; lupta ideologică mondială, care a pus în mișcare curajul și idealismul, va fi înlocuită cu calculul economic, cu rezolvarea fără de sfîrșit a problemelor tehnice, cu preocupările privind mediul înconjurător și cu satisfacerea cerințelor consumatorilor".

Atît la Bell, cît și la Fukuyama, evaluările negative se bazează pe ideea că oamenii (și în special tinerii) au nevoie de un ideal pentru care să lupte și care să dea un înțeles vieții lor. Legătura idealurilor cu acțiunea sau, în termeni marxiști, unitatea teoriei cu practica, cunoscută sub numele de praxis, este deosebit de atrăgătoare pentru tinerii intelectuali, studenți, specialiști, iar sfîrșitul ideologiei sau istoriei ar reprezenta o piedică în calea acestor trebuințe.

Societatea unidimensională

Pe aceeași linie, dar mult mai puternică, este critica lui Herbert Marcuse, al cărui „Om unidimensional" a fost publicat la cinci ani după „sfîrșitul ideologiei" (H. Marcuse, **One Dimensional Man,** Boston, Beacon Press, 1964). Marcuse prognoza o societate în care toate opozițiile sînt „reconciliate" și toate contradicțiile au „dispărut". Spre deosebire de Bell, Marcuse nu crede într-o reală convergență a liberalismului și capitalismului. Noua armonie este o fantezie, o falsă realitate menită să mascheze lumea dificilă a conflictelor și contradicțiilor indispensabile progresului, deci indispensabile atingerii nivelului următor, superior, al dezvoltării umane și societale. În consecință, proclamarea sfîrșitului ideologiei, al noii armonii, sau cum vrem să o numim, este, în același timp, falsă și periculoasă, căci împiedică saltul calitativ către o etapă superioară. Epuizarea ideilor politice și ideologiilor poate fi considerată ca expresie a acestui proces îndreptat către societatea unidimensională, căci, într-o astfel de societate, nu își mai au locul ideologiile politice care au o viziune de viitor mai bun.

Rolul postmodernismului

Este interesant de văzut cît s-a schimbat spiritul timpului după anii șaizeci. Armonia și consensul par a fi, din nou, conceptele cheie ale timpului nostru. Acceptăm reforma, dar nimeni nu mai vorbește despre schimbări radicale și cu atît mai puțin despre salturi calitative. Conflictul a devenit un cuvînt murdar și chiar noțiunea de progres este „eliminată".

Acest nou **zeitgeist** (spirit al timpului), care pare să sprijine și chiar să salute ipoteza sfîrșitului istoriei/ideologiei, este reflectat optim de către cea mai influentă filosofie a timpurilor noastre : postmodernismul. După cum arăta Zygmunt Bauman, tipică pentru o teorie socială postmodernistă este respingerea marilor proiecte, a cruciadelor culturale și a viziunilor legitimizatoare (Z. Bauman, **Is there a Postmodern Sociology ?** în **Theory, Culture and Society,** vol. 5, no. 2—3, June 1988, p. 217—237). Printre altele, aceasta înseamnă o erodare a funcției intelectualului și nu trebuie să surprindă faptul că aceștia vor trebui să facă față unei crize de status și de identitate, ca urmare a diminuării cererii pentru serviciile lor, din moment ce postmodernismul înseamnă „deschiderea ochilor asupra zădărniciei viselor moderne de universalism" (Bauman).

Acești filosofi și în special Lyotard (J.F. Lyotard, **The Postmodern Condition,** Minneapolis, University of Minnesota Press, 1984) „poartă un război cu totalitatea" (măsură programatică în a sa „condiție postmodernă"), deoarece ei par a asocia gîndirea totalizatoare cu totalitarismul **„tout court"**, reluînd un argument încărcat ideologic privind drumul teoretico-istoric ce duce de la Hegel și Marx la Gulag.

Celălalt mare filosof postmodern, Baudrillard, adaugă, într-un interviu : „Postmodernitatea nu este nici optimistă, nici pesimistă. Ea este un joc cu vestigiile a ceea ce a fost distrus. De, aceea sîntem «post». Istoria s-a oprit, sîntem un fel de post-istorie, care nu are semnificație" (J. Baudrillard. **On Nihilism. On the Beach** 6, spring 1984, p. 38—39). Am început prin a spune că acest prim scenariu se baza pe o analogie istorică, cu începutul anilor șaizeci. Știm de asemenea că cea de-a doua parte a anilor șaizeci a fost caracterizată de revitalizarea luptei ideologice, inspirată parțial de critica lui Marcuse. Deși am subliniat faptul că scenariile nu au drept scop predicția, nu putem rezista tentației de a specula asupra șanselor unui sfîrșit al istoriei. Într-un fel, această noțiune pare a avea șanse mai mari de realizare decît cea a sfîrșitului ideologiei de acum patruzeci de ani, atîta timp cît ne limităm la posibilitatea renașterii ideologiilor **tradiționale.**

În anii șaizeci a avut loc o renaștere a socialismului sub forma Noii Stîngi, dar o astfel de renaștere este improbabilă în deceniul nouă. Evenimentele din Europa de Est par a indica faptul că socialismul este „eliminat" cel puțin pentru un număr de ani. Pe de altă parte, Fukuyama nu a luat în considerare posibilitatea apariției de noi ideologii, idee pe care se bazează cel de al doilea scenariu al nostru. **(Va urma)**

În românește de
Ana Maria Sandi

Autorul este profesor la Facultatea de științe sociale a Universității din Utrecht (Olanda), face parte din Consiliul Executiv al Federației Mondiale de Studii asupra Viitorului și este director de curs la Interuniversity din Dubrovnik (Iugoslavia). A publicat lucrări și studii privind viitorul. Studiul de față a fost prezentat la simpozionul organizat de Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale (ADIRI) privind viitorul Europei (București, 17—20 septembrie 1990).

Grigori Medvedev

Însemnări despre Cernobîl*) 4

Relatarea lui Vladimir Nikolaevici Şiskin, director adjunct la Soiuzelektromontaj, Ministerul Energiei Electrice al U.R.S.S.

„(...) După cîte se pare, toţi cei răspunzători de catastrofă ar fi vrut acelaşi lucru — să amîne momentul recunoaşterii complete, punerea tuturor punctelor pe i. Ar fi vrut, aşa cum fuseseră obişnuiţi înainte de Cernobîl, ca răspunderea şi vinovăţia să se împartă la toţi pe nesimţite şi pe tăcute. (...)

— Făcînd abstracţie de situaţia complexă, ba chiar gravă, de la grupul avariat, la Pripiat' este o atmosferă de muncă liniştită, îi comunica lui Maioreţ Gamaniuk, primul secretar de la comitetul orăşenesc de partid Pripiat'. (...) Nu este panică sau dezordine. Activitate obişnuită pentru o zi de repaus. Copiii se joacă pe străzi, au loc competiţii sportive, în şcoli se învaţă. Ba chiar se oficiază căsătorii. Iată, astăzi s-au oficiat şaisprezece căsătorii între tineri comsomolişti. Înfierăm orice mistificare şi orice flecăreală pe această temă. La grupul avariat au fost şi victime. Doi din personalul de exploatare — Valeri Hodemciuk şi Vladimir Şaşenok — au murit. Doisprezece oameni au fost trimişi la sectorul medico-sanitar într-o stare gravă. Încă patruzeci de oameni, în stare mai puţin gravă, au fost spitalizaţi mai tîrziu. Continuă să fie aduse victime. (...)"

Relatarea lui G.A. Şaşarin :

„După aceea, împreună cu Marin şi cu Sidorenko, vicepreşedinte al Comitetului de Stat pentru Supraveghere, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., ne-am ridicat în aer cu elicopterul. Am staţionat deasupra grupului, la o înălţime de două sute cincizeci-trei sute de metri. Pilotul avea, se pare, dozimetru. La această înălţime nivelul radiaţiilor era de vreo trei sute de roentgeni pe oră. Placa superioară era încinsă pînă la galben deschis, contrar spuselor lui Prusinski, că ar fi fost vişiniu deschis. Aşadar, temperatura în reactor creştea. Placa zăcea pe vas, nu chiar atît de înclinată ca după aceea, cînd aveau să fie aruncaţi saci cu nisip. Greutatea avea s-o dea peste cap. Din această poziţie a devenit limpede o dată pentru totdeauna că reactorul este distrus. Sidorenko a propus să se arunce în reactor vreo patruzeci de tone de plumb pentru a reduce nivelul radiaţiilor. Eu m-am împotrivit categoric. O asemenea greutate, şi încă aruncată de la două sute de metri înălţime, constituia o încărcare dinamică uriaşă. Avea să facă gaură prin el, pînă la bazinul barbotor, şi toată zona activă topită avea să se scurgă în jos, în apa bazinului. Şi atunci va trebui să fugim care încotro.

Cînd a venit Şcerbina, am intrat la el înainte de reuniune şi i-am spus că trebuie să evacuăm rapid oraşul. El mi-a răspuns că aceasta poate crea panică..." (...)

La sectorul medico-sanitar, contaminarea era mare. Aparatul arăta tot timpul că sînt radiaţii. Au fost mobilizate femei de la Iujatomenergomontaj. Ele spălau tot timpul duşumeaua pe coridor şi prin camere. Umbla un dozimetrist şi tot măsura. Şi tot bolborosea : „Se spală întruna şi tot e murdărie..."

Pe fereastra deschisă m-am auzit strigat. M-am uitat afară şi l-am zărit jos pe Serioja Kamişnii din turma mea. M-a întrebat : „Cum merge". Iar eu îi zic : „N-ai cumva o ţigară ?" Am scos o sfoară pe fereastră şi cu ea am ridicat ţigările. I-am zis : „Dar tu, Serioja, ce tot umbli? Şi tu ţi-ai încasat porţia. Vino aici". „Păi eu mă simt normal. Uite, m-am dezactivat. Şi a scos din buzunar o sticlă de vodcă. — Tu nu vrei ?" „Nuuu ! Mie mi-au turnat în venă..."

M-am uitat în camera lui Lena Toptunov. Acesta stătea culcat. Brun-cafeniu tot. Gura, buzele îi erau umflate tare. I se umflase şi limba. Abia vorbea. Pe toţi îi frămînta un singur lucru : de ce s-a produs explozia ? (...)

Volodea Şaşenok a murit de arsuri şi de radiaţii la şase dimineaţa. Se pare că l-au şi înmormîntat într-un cimitir de ţară. Dar adjunctul şefului secţiei electrice, Aleksandr Lelecenko, s-a simţit după instilaţii atît de bine că a fugit de la sectorul medico-sanitar şi s-a dus iarăşi la grup. A doua oară în schimb, l-au transportat la Kiev într-o stare foarte gravă. Acolo a şi murit, în chinuri groaznice. Doza totală încasată de el a fost de 2,5 mii de roentgeni. Nu i-au fost de nici un ajutor nici terapia intensivă, nici transplantul de măduvă osoasă..

După perfuzie, mulţi s-au simţit mai bine. Pe coridor i-am întîlnit pe Proskuriakov şi pe Kudreavţev. Amîndoi se ţineau cu mîna de piept. Aşa cum şi-au ţinut mîinile ca să se apere de radiaţiile reactorului în sala centrală, aşa le-au şi rămas, în poziţie îndoită, nu puteau să le mai îndrepte din cauza durerii îngrozitoare.

Valera Perevozcenko, după ce i s-a făcut perfuzia, nu s-a mai ridicat. Zăcea tăcut, întors cu faţa la perete. Tolea Kurguz era acoperit tot de băşici provenite de la arsuri. În unele locuri pielea plesnise şi atîrna în zdrenţe. Faţa şi mîinile îi erau puternic umflate şi acoperite de cruste. La fiecare mişcare mimică, crustele crăpau. Şi îl dureau îngrozitor. Se plîngea că tot corpul i s-a transformat într-o flacără de durere. În aceeaşi situaţie se afla Petea Palamarciuk, care îl scosese pe Volodea Şaşenok din infernul atomic.

Desigur, medicii se iradiaseră şi ei. Atmosfera, aerul de la sectorul medico-sanitar erau radioactive. Radiau puternic şi cei grav bolnavi, căci radionuclizii se acumulaseră înăuntrul lor şi le pătrunseseră pielea.

Nicăieri în lume nu se mai întîmplase aşa ceva. Noi am fost primii după Hiroşima şi Nagasaki. Dar n-avem de ce să ne mîndrim (...)

Pe 26 aprilie 1986, în jurul orei nouă seara a sosit la Pripiat' Boris Evdokimovici Şcerbina, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. Devenise primul preşedinte al comisiei guvernamentale pentru lichidarea urmărilor catastrofei nucleare de la Cernobîl. Mai palid decît de obicei, cu buzele strînse şi cu cute adînci şi autoritare în obrajii supţi, lucid şi concentrat. (...)

Maioreţ a trebuit să admită că grupul patru este distrus, că distrus este şi reactorul. Grupul trebuie acoperit (înmormîntat). Trebuie să se toarne în corpul grupului distrus de explozie peste 200 de mii de metri cubi de beton. Evident, trebuie făcute cofraje metalice de jur împrejur şi apoi turnat beton între ele. Nu este clar ce-i de făcut cu reactorul. El este încins. Trebuie să ne gîndim la evacuare. (...)

Şcerbina, Şaşarin şi Legasov s-au ridicat cu un elicopter al apărării civile pe cerul radioactiv al nopţii, la Pripiat' şi au staţionat deasupra grupului avariat. Şcerbina a examinat cu binoclul reactorul încins pînă la galben deschis, pe al cărui fond se desluşeau bine fumul întunecat şi limbile flăcărilor. Iar în fantele dintr-o parte şi dintr-alta, în adîncul zonei active distruse, clipea o lumină de un albastru stelar. Părea că cineva atotputernic suflă din uriaşe şi nevăzute foale, înteţind focul din acest gigantic creuzet nuclear cu diametrul de douăzeci de metri. Vicepreşedintele privea fascinat toată această arzîndă ciudăţenie nucleară ce poseda desigur o putere mai mare decît însuşi vicepreşedintele Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. „Vai, cum s-a mai încins ! Şi în craterul ăsta oare cît nisip trebuie aruncat ?" „Un reactor asamblat şi încărcat complet cu combustibil cîntăreşte zece mii de tone, i-a explicat Şaşarin. Dacă o jumătate din grafit şi din combustibil a fost aruncată afară, ceea ce face cam o mie de tone, rezultă că s-a format o gaură adîncă de pînă la patru metri şi cu diametrul de vreo douăzeci de metri. Nisipul are greutate specifică mai mare decît grafitul. Cred că trebuie aruncate vreo trei-patru mii de tone de nisip", „Piloţii de elicoptere or să aibă ceva de lucru. Ce activitate e la înălţimea de două sute cincizeci de metri ?" „Trei sute de roentgeni pe oră. Dar în momentul cînd încărcătura va cădea în reactor, se va ridica praf nuclear şi activitatea la această înălţime va creşte considerabil. Iar bombardamentul va trebui să se facă de la o înălţime mai mică..." (...)

Relatarea lui G.N. Petrov :

„La ora 14 fix, la fiecare poartă a tras cîte un autobuz. Prin radio s-a repetat înştiinţarea : să ne îmbrăcăm subţire, să ne luăm un minimum de lucruri, căci peste trei zile ne vom întoarce (...) Adulţi şi copii, eram palizi, trişti, tăcuţi. În aer, alături de radioactivitate, stăruiau voioşia prefăcută şi nelinştea. Dar toată lumea era activă. Mulţi coborîseră dinainte şi se îmbulzeau afară împreună cu copiii. Eram tot timpul rugaţi să stăm adăpostiţi la intrare. Cînd s-a anunţat îmbarcarea, de acolo de unde stăteam am intrat direct în autobuze. (...)

Am fost transportaţi pînă la Ivankovo (la şaizeci de kilometri de Pripiat') şi acolo am fost împrăştiaţi prin sate. Nu toţi ne-au primit cu bunăvoinţă. Un chiabur nu mi-a primit familia în casa lui uriaşă, de cărămidă, dar nu de teama radiaţiilor (nu se pricepea la ele, iar explicaţiile n-aveau nici un efect asupra sa), ci din egoism. Nu mi-am construit casa, zice, ca să mă pomenesc cu străini în ea...

Mulţi, coborînd la Ivankovo, au plecat mai departe, înspre Kiev, pe jos. Alţii, cu ocazia. O cunoştinţă, pilot de elicopter, mi-a povestit mai tîrziu ce se vedea de sus : mulţimi uriaşe de oameni îmbrăcaţi subţire, femei cu copii, bătrîni, mergeau pe drum şi pe lîngă drum în direcţia Kievului. I-a văzut apoi în raionul Irpen', în Brovari. Maşinile nu puteau trece de aceste mulţimi asemenea turmelor de vite mînate din urmă. La cinema poţi să vezi deseori astfel de lucruri în Asia Centrală, şi deodată această comparaţie, deşi nepotrivită, mi-a venit totuşi în minte. Iar oamenii mergeau, mergeau, mergeau..." (...) **(Va urma)**

Traducere şi adaptare
Sergiu Tumanov

*) Din volumul cu acelaşi titlu în pregătire la Editura Humanitas

Nicolette Franck

„O înfrîngere în victorie"

NICOLETTE FRANCK, ziaristă de origine română, — naturalizată luxemburgheză, prin căsătoria ei cu ziaristul Yves Franck — este corespondentă în Elveția și pe lîngă Națiunile Unite la Geneva a cotidianului „La libre Belgique". De ani de zile ține cronica românească la acest ziar și colaborează și la alte publicații, printre care „Journal de Genève", denunțînd, în mod regulat, încălcările drepturilor omului în regimurile comuniste. A făcut-o chiar și atunci cînd articolele sale mergeau împotriva curentului pro-ceaușist din Occident...

Cartea sa, O ÎNFRÎNGERE ÎN VICTORIE. CUM A FOST ÎNLOCUIT REGATUL ROMÂNIEI CU O REPUBLICĂ, publicată în 1977, în limba franceză, sub titlul LA ROUMANIE DANS L'ENGRENAGE, urmează să apară la Editura „Humanitas".

Temeinic documentată, cartea se constituie într-o mărturie a unui adevăr istoric voit uitat în Răsărit, ca și în Apus. Autoarea a beneficiat de declarațiile Regelui Mihai I și ale altor actori de prim plan în evenimentele care au dus la Actul de la 23 August 1944 și la tot ceea ce a urmat. Revista noastră oferă cititorilor trei fragmente-cheie din cartea Nicolettei Franck asupra momentului respectiv.

Prezența, în aceste zile, la București, a autoarei ne-a oferit posibilitatea de a afla o serie de amănunte interesante în legătură cu scrierea și, mai ales, publicarea acestei cărți.

„Momentul 23 August l-am trăit în România. Eram tînără pe atunci, dar toată viața mi-am dorit să scriu o carte despre ceea ce s-a petrecut cu adevărat. Și am avut șansa ca, de-a lungul anilor, să cunosc oameni implicați în evenimente ; cum au fost Vișoreanu sau fostul mare rabin al României, Alexandru Șofron, devenit apoi marele rabin al Genevei. În timp ce scriam cartea, m-am întîlnit întîmplător cu o familie — ea româncă, el — englez, și aflu că el fusese secretarul lui Churchill ! Într-o zi, telefonez unui prieten să-l întreb ce mai face. Îi povestesc, printre altele, despre carte și-i spun : «Acum scriu despre sovromuri». «Păi, eu am semnat primul sovrom pentru petrol !» — exclamă Rică Georgescu".

Nicolette Franck nu intenționează să publice, în ediția românească, prefața semnată de editorul belgian. Ne explică de ce : „Directorul comercial de la «Libre Belgique» mă sfătuiește să iau contact cu editura «Elseviers — Sequoia», Bruxelles-Paris. I-am trimis jumătate din carte directorului colecției «Documents et Témoins», care abia publicase un volum despre KGB. M-a rugat să-i telefonez de îndată ce voi fi terminat de scris. Cînd cartea a fost gata, acesta a sosit la Geneva și, în aceeași seară, după ce a citit-o, mi-a spus, în glumă, crezeam eu : «Și acum mă duc la București să-i întreb pe români cît îmi plătesc ca să n-o public»... Am semnat contractul la Bruxelles. M-a invitat la el să bem o cupă cu șampanie. Nu mică mi-a fost surpriza să constat că biroul lui era înțesat cu obiecte de artizanat românesc. Remarcîndu-mi uimirea, acesta îmi explică : «În fiecare an, sînt invitat să-mi petrec vacanța în România. Sînt în termeni excelenți cu guvernul !» Am avut un șoc. Timp de nouă luni, a făcut presiuni asupra mea pentru a introduce în carte și ultima versiune oficială românească. Iar eu îi răspundeam, cu aceeași insistență, că această carte reprezintă opinia mea personală. De două ori am revizuit spaltii, și nici măcar o dată corecturile mele n-au fost respectate."

În momentul apariției, lucrarea s-a aflat, în primele șase săptămîni, în Elveția, în topul cărților celor mai citite. Numai că șeful colecției a făcut tot ce i-a stat în putință să-i reducă difuzarea. În timp ce librăriile solicitau cartea, editura răspundea că nu mai dispune de nici un exemplar. Un profesor de la Heidelberg mi-a scris că s-a văzut obligat să xeroxeze cartea pentru studenți, deoarece editura i-a răspuns că e epuizată. Iar în acest răstimp, un student român s-a dus la Ambasada României de la Paris să-și prelungească viza ; deschizînd întîmplător o ușă, a zărit, în camera respectivă, un maldăr de volume ale mele !

În ce privește prefața, am luat cunoștință de ea în ultima clipă. I-am telefonat că n-o accept. Mi-a răspuns : «E prea tîrziu. Cărțile sînt deja în librării». Or, în ea, editorul declară că sînt anticomunistă fiind monarhistă. Monarhistă ? Eu sînt pentru democrație. Iar între cele două formule — monarhie și republică, prefer monarhia. De ce ? Pentru că printre cele mai democratice țări din lume (cu excepția Statelor Unite, care au o istorie de doar 200 de ani) sînt monarhiile europene".

Rodica Dumitrescu

Regele și dictatorul

Regele Mihai și generalul Ion Antonescu pe frontul din Basarabia, la începutul războiului

Astăzi, 23 august 1944, Mihai se simte în sfîrșit liber să acționeze, o libertate pe care și-a luat-o singur, hotărît fiind să se comporte ca rege, conștient de răspunderile sale. Dar un rege are el dreptul să urzească o lovitură de stat în propriul său palat ? În mod normal nu, dar aici totul se petrece altfel decît aiurea, nici un principiu nu rezistă în fața realităților românești ! Iată deci că și el, aidoma bunicului său Ferdinand, se va împotrivi Germaniei, patria strămoșilor săi, de dragul României și din lealitate față de această țară, devenită de trei generații patria Hohenzollern-ilor veniți la Dunărea de Jos. Chiar și militarii sînt gata să-și urmeze suveranul, deși unul dintre ei, mareșalul Antonescu, și-a însușit comandamentul armatei române prin uzurparea, de patru ani încoace, a prerogativelor regale. Da, aici în România, totul este diferit, totul se înlănțuie logic, dar contrar premiselor logicii.

Este ora patru fără un sfert. Ușa din spatele Palatului se deschide. Iată-l pe Mihai Antonescu. A și sosit ! Prea devreme, mult prea devreme ; mai ales că Mareșalul are prostul obicei să sosească cu întîrziere la orice audiență regală, crezînd probabil că, în felul acesta, își sporește prestigiul, dînd a înțelege regelui cît de puțină importanță îi acordă.

Ce vor face numai ei doi pînă la sosirea Mareșalului ? Ce-și vor spune ? În scenariul prevăzut de conspiratori, era de la sine înțeles că cei doi Antonescu vor sosi împreună.

Mihai Antonescu este introdus în salon. Dar, în biroul său, regele așteaptă ora 16 fix ca să se ducă acolo. Faimoasa zicală „exactitatea este politețea regilor" îi slujește drept pretext ca să cîștige timp. Cîteva minute doar pentru a imagina un subiect de conversație cu „micuțul Antonescu" — așa cum l-a poreclit pe ministrul de externe. Omul este indiscutabil capabil, dar corupt ; are simțul realităților, își închipuie însă că poate fi cîștigător pe toate fronturile ; ca inteligență îi este superior lui Ion Antonescu dar, în felul lui, poate fi foarte periculos.

Ora 16. Regele intră în salon. Schimbă cîteva vorbe anodine cu interlocutorul său despre situația generală. O conversație inconsistentă— își spune Mihai, căruia îi displace vorbăria goală. Ce va fi gîndind perspicacele Mihai Antonescu despre această bruscă volubilitate a suveranului, de obicei tăcut ? Se va fi mirînd ? Este oare intrigat ? Să nu devină suspicios ! Ce să facă, să tacă sau să continue conversația ? După douăzeci de minute, îl roagă pe Mihai Antonescu să-l scuze o clipă : părăsește salonul și se reîntoarce în birou ca să-l roage pe generalul Sănătescu să vină

și el în salon, să-l ajute participînd la conversație. Cînd revine, nu-l mai găsește pe ministru. Unde s-a dus ? Sigur că, mirat de primirea și atitudinea sa neobișnuit de mondene, a plecat ca să-l prevină pe Mareșal că se petrec lucruri stranii la Casa Nouă. Regele e disperat, se acuză pe sine, crede că din vina lui totul s-a pierdut ! Ba nu. Ușa din spatele Palatului se deschide din nou, lăsînd să treacă, spre Casa Nouă, pe Conducător și pe Mihai Antonescu, precedați de un aghiotant.

„Îi priveam apropiindu-se — va povesti Mihai I, mult mai tîrziu — și mă simțeam cuprins de un amestec de satisfacție, anxietate și milă, dar și dispreț. Îmi aduceam aminte de felul cum m-a dominat Mareșalul chiar de la începutul domniei mele ; apoi, încetul cu încetul, învățasem să-l cunosc, să-l văd așa cum era în realitate : un mare ambițios, care nu se sfia să pună în joc soarta țării și a locuitorilor ei. Dar cînd s-au apropiat de intrarea în Casa Nouă, mi-am dat seama dintr-o dată că nu dispuneam de mare lucru pentru a mă opune celui care deținea puterea și care era susținut de nemți, eu neavînd de partea mea decît voința unui mănunchi de militari și de oameni politici, precum și propria mea voință, de care acum depindea totul. Asta era tot !“

Cei convocați în audiență sînt primiți și conduși în salon de generalul Sănătescu. Regele se lasă un pic așteptat... Sosește, dă mîna cu amîndoi și ia loc pe un scaun, cu spatele la fereastră. Este îmbrăcat cu aceleași haine, acum mototolite, cu care venise de la Sinaia cu șaizeci de ore mai devreme. Mareșalul și Sănătescu sînt în uniformă, Mihai Antonescu poartă un costum de culoare închisă ; toți foarte îngrijiți, numai el... Dictatorul are un aer sumbru, în privirea sa încruntată se citește o întrebare agresivă : „De ce l-ați deranjat pe Antonescu ?“

— Sînt la curent cu ofensiva sovietică, domnule Mareșal, aș dori să aflu ce măsuri întrevedeți în această situație — spune regele fără nici un preambul, răspunzînd astfel întrebării tacite din ochii lui Ion Antonescu.

Surprins, acesta s-a gîndit cu siguranță că cine știe ce trădător imbecil l-a informat pe rege despre situația de pe front, cu grijă ascunsă. De ce să știe mai mult decît muritorii de rînd despre secretele de stat copilul ăsta care, în afara unor răzvrătiri neînsemnate, s-a supus pînă acum cu docilitate tutelei sale ? A venit la Palat fără nici un chef, numai ca să salveze aparențele ; este obosit, preocupat. Ieri a fost pe front, unde a constatat că diviziile române sînt intercalate printre cele germane, ca să fie mai îndeaproape supravegheate, iar dezastrul pe linia actuală a frontului i s-a părut absolut iremediabil ; și, totuși, azi dimineață a convocat un consiliu de miniștri restrîns și le-a comunicat hotărîrea sa — nu obișnuiește să-i consulte — de a continua războiul de pe o poziție de retragere în centrul Moldovei. Acum, iată-l aici, chemat de rege. Acesta l-a primit politicos, dar rece, ca de obicei ; nu se miră, aerul distant al regelui l-a pus de mult pe socoteala timidității sale. Dar iată că astăzi, interpelîndu-l, Mihai a avut un ton cu adevărat maiestuos. Cum se face ? În ce scop ? Trebuie totuși să-i răspundă, sînt și alții de față :

— E adevărat că armata sovietică a înaintat, spune Mareșalul cu un ton condescendent ; adăugă însă, ca pentru a-l liniști pe suveran : Prevăzusem asta și sînt în măsură să opresc ofensiva, cînd și acolo unde voi găsi potrivit.

— Situația este foarte critică și consider că trebuie să propuneți imediat un armistițiu.

— Nici vorbă nu poate fi !

Răspunsul Mareșalului a țîșnit violent iar privirea sa trădează mai mult decît iritare, un fel de „Ce te bagi ? !“, gata să-i scape, dar, stăpînindu-se, adăugă :

— Afară numai dacă ni se oferă garanții privind frontierele și care să asigure România că va păstra Basarabia și Transilvania.

— În situația actuală, timpul ne zorește, nu mai avem cînd să punem condiții ! Vă repet, domnule Mareșal, trebuie să cereți imediat armistițiul !

— Atîta vreme cît nu avem garanțiile necesare, eu continui lupta ! Dacă va fi necesar, armata va fi regrupată în munți și, cu ajutorul nemților, Carpații noștri vor deveni o citadelă inexpugnabilă, în care rușii nu vor pătrunde niciodată !

— Iar țara va fi distrusă ! — răspunde regele tăios. Timidul nu se mai stăpînește, conchide fără replică posibilă : Proiectele acestea sînt nechibzuite ! Nu pot să le accept ! Nu vă mai rămîne decît să cereți armistițiul !

Antonescu s-a făcut alb ca varul. Cum de-și permite regele să **accepte** sau să **respingă** hotărîrile lui, ale Mareșalului, ale Conducătorului ? Părerile suveranului n-au nici o însemnătate. Controversa este cu totul deplasată. Trebuie curmată pe loc !

Mareșalul privește în jur. Nimeni nu ia cuvîntul. În fine, iată că intervine propriul său ministru de externe, dar — culmea — nu pentru a-l susține, ci pentru a-l ruga să reconsidere situația și să admită că politica enunțată conține riscuri mai dezastruoase decît o capitulare. Generalul Sănătescu ia și el cuvîntul, bineînțeles cu lux de argumente în favoarea tezei regelui.

Cu ochii ieșiți din orbite, roșu la față, Mareșalul șuieră printre dinți o respingere fără apel. Nu și nu, nu se va despărți de Hitler ! Chiar la finele lunii martie a respins o ofertă neașteptată și măgulitoare transmisă de Cartierul General al Forțelor Aliate din Cairo : „Guvernul sovietic a informat guvernul britanic că e gata să ia legătura cu mareșalul Antonescu“...

— Domnule Mareșal, răspunde regele, dacă vă mențineți în felul acesta pe poziție, nu vă mai rămîne decît să demisionați. Binevoiți a ceda locul unei persoane care va fi în măsură să ia contact cu Aliații.

— Asta niciodată !

Ochii lui Antonescu scapără ; îi măsoară cu dispreț pe toți cei de față, după care, plin de morgă, exclamă :

— Și cine l-ar putea înlocui pe Antonescu ? Cine ar fi la înălțime ?

Apoi, ironic :

— Cu siguranță nu Dumneavoastră ! Dacă v-ați închipuit vreodată că v-aș încredința țara, v-ați înșelat ! Să v-o încredințez, Dumneavoastră, un copil ! Să fim serioși !

Mihai tace. Trăiește de mulți ani dureroasa experiență a stăpînirii de sine. De abia dacă o crispare a mușchilor feței și o ușoară dilatare a nărilor — un tic al său cînd își încalcă pornirile — dovedesc celor care îi sînt intimi că face efortul de a se stăpîni. „Am înțeles în acel moment — va spune ulterior regele Mihai — că diferendul nu mai putea fi rezolvat decît între noi doi, între el și mine. Am nădăjduit că soluția o va găsi el. Dar n-a fost așa. Devenise evident că, după părerea lui, dacă el urma să cadă, România n-avea decît să se cufunde și ea. Hitler, care era nebun, îl antrenase și pe Antonescu în nebunia lui !“

Discuția se orientase deci pe una din căile prevăzute de conspiratori. Venise momentul să se dea semnalul de alarmă. Dar cum ? Sub ce pretext să părăsească salonul, el, regele ? În timp ce-și caută motive, îi aude pe Mihai Antonescu și pe generalul Sănătescu cum se întrec care mai de care în a găsi argumente în favoarea încheierii unui armistițiu dorit de ambii... A găsit un pretext : în fond a fost tratat de „copil“ ! Atunci, de ce nu s-ar purta ca atare ? Se ridică brusc în picioare, întrerupe expunerea celor doi asupra iminenței armistițiului și exclamă : „Ce căldură ! Mi-e sete ! Mă duc să beau un pahar cu apă rece !“ Generalul Sănătescu îi deschide ușa și, pe cînd o închidea în urma lui, l-a auzit pe mareșal spunînd că ar fi curată nebunie să nu se continue războiul.

În birou, Mihai începe să istorisească cum s-au petrecut lucrurile. Inutil. Prietenii săi știu totul, au stat rînd pe rînd lîngă ușa salonului ascultînd, auzind tot ce se spunea, gata să intervină dacă regele ar fi fost amenințat.

Și acum ce e de făcut ? Toți sînt de acord că orice tentativă de a-l face pe Antonescu să gîndească rațional s-a dovedit infructuoasă. Nu va ceda niciodată. Nu rămîne decît de aplicat planul stabilit. Totul depinde de suveran. Toți așteaptă ordinele sale.

Mihai aprinde o țigară, trage un fum prelung, se simte ca un condamnat. Condamnat să împlinească dorințele tuturor celor care și-au pus încrederea în el, speranțele unui întreg popor. Pentru prima oară în viață este pe deplin suveranul României, iar împrejurările prin care trece aceasta sînt mai mult decît dramatice. **(va urma)**

STOP CADRU

Fostul premier al Pakistanului, Benazir Bhutto, a afirmat, în fața a mii de susținători, că arestarea soțului ei, Asif Ali Zardari, face parte dintr-un „complot criminal“ vizînd să-i oblige familia să renunțe la activitatea politică. Ea a rostit această cuvîntare la Lyan (Karachi), circumscripția în care și-a depus candidatura soțul său pentru alegerile legislative prevăzute pentru 24 octombrie. Doamna Bhutto l-a acuzat pe președintele Ghulam Ishaq Khan că intentează procese pe baza unor acuzații false cu scopul de a împiedica o victorie a partidului său — Partidul Poporului din Pakistan — cu prilejul scrutinului amintit. Acuzat că a răpit un om de afaceri pakistanez din Londra și de extorcare de fonduri, soțul doamnei Bhutto este — în opinia ei — absolut nevinovat. Arestarea lui Zardari nu va împiedica partidul să-și continue lupta, a spus Benazir Bhutto, care, la rîndul ei, a fost chemată în tribunale pentru corupție

Femeia și puterea

6

Zelia Cardoso, cealaltă „doamnă de fier"

E mai mult decît un ministru, e un simbol ; cel al unei noi generații, al speranței și înnoirii Braziliei — a spus președintele Fernando Collor de Mello despre Zelia Cardoso la începutul acestui an, cînd a numit-o în fruntea celui mai important minister al cabinetului brazilian, cel al economiei.

Pentru a-și pregăti, în cel mai mare secret, ambițiosul program economic, Zelia Cardoso s-a închis, mai multe săptămîni, într-o cameră de hotel din São Paulo

Ia numai 36 de ani, Zeliei Cardoso i s-a încredințat o gigantică și aparent insurmontabilă misiune : să stăvilească inflația galopantă — cu o rată anuală de 1000 la sută — ce a adus Brazilia în pragul falimentului.

Tînăra economistă — doctor în științe economice, de unde felul în care o numesc brazilienii : „doctor Zelia" — s-a închis mai multe săptămîni într-o cameră de hotel din São Paulo. Împreună cu un „comando antiinflație", a pregătit cu minuțiozitate cel mai ambițios program economic de austeritate de la al doilea război mondial încoace.

La numai cîteva minute după ce noul președinte brazilian, prietenul său, Fernando Collor de Mello, și-a luat în primire funcția, ea a apărut, în transmisie direct televizată, pentru a anunța brazilienilor măsurile pregătite. Între altele, moneda națională „cruzado" a fost devalorizată cu 50 la sută și rebotezată „cruzeiro". Toate depunerile în bancă depășind o cotă stabilită au fost „înghețate" pentru o durată de 18 luni. Șocul a fost colosal, ca la un cutremur. S-a crezut că va fi nevoie de un detașament special de poliție pentru protejarea „celei mai puternice femei din țară".

Dar n-a fost chiar așa. După trei luni de la anunțarea „bombei", în aprilie, Zelia Cardoso putea chiar să declare, surîzătoare, că brazilienii au decis să răspundă favorabil apelului său : „Eram foarte neliniștită — recunoaște ea — dar acum sînt fericită, deoarece, după primele sondaje, 77 la sută dintre cetățenii țării îmi acordă încrederea lor, iar 90 la sută din populație aprobă programul economic".

A fost întrebată :

■ **„Cînd președintele v-a propus să fiți ministru al economiei n-ați fost înspăimîntată ? 36 de ani nu este o vîrstă la care, în mod curent, se atribuie postul cel mai important într-un guvern".**

□ „Nu, nu mi-a fost teamă — a răspuns domnișoara-ministru. În Brazilia, majoritatea populației are sub 30 de ani. M-am gîndit că oamenii se vor recunoaște cu plăcere într-o echipă tînără. Vîrsta mea este un avantaj".

Calmă și surîzătoare, fără să-și piardă simțul umorului și părînd insensibilă la stress, recunoaște totuși : „Cînd am apărut în fața camerelor de luat vederi, eram îngrozită. Dormisem doar două ore în noaptea precedentă și mă întrebam cum voi reuși să explic omului simplu, de pe stradă, acest plan foarte complex, fără să provoc o panică generală".

Dar nu exista cale de întoarcere : Brazilia este una din țările cele mai bogate din lume. În același timp, se numără între cele cu o fantastică rată a inflației : 1000 la sută, anual, respectiv 80 la sută pe lună. Salariile se devalorizau, zilnic, cu 2 la sută, puterea de cumpărare scăzînd continuu. Drept urmare, de cum își încasau drepturile băneși, brazilienii se repezeau spre magazine, pentru a cumpăra mari cantități de produse congelate. Cozi lungi, de 2—3 ore, se înșiruiau în fața casieriilor. O altă problemă : convertibilitatea monedei naționale în dolari. O „furie a dolarilor" bîntuie printre brazilieni, dornici să aibă în buzunare cît mai puțini bani lichizi. Sînt acceptate cecuri pentru orice sumă, chiar și pentru a plăti un timbru. Acestor neajunsuri a trebuit să le găsească soluții tînăra economistă, această „superwoman" a economiei braziliene — cum o numea o publicație străină.

Totuși, pînă a i se încredința sarcina redresării economiei țării, traiectoria existenței

Devenită celebră, tînăra ministru al economiei braziliene n-a renunțat la obiceiurile dragi — de pildă, să-și facă singură cumpărăturile

sale a fost extrem de obișnuită. Fiică a unui ofițer de poliție din São Paulo, a urmat cursurile celebrului colegiu Appliçao, un fel de templu al mișcării de stînga braziliene. Nu s-a deosebit prin nimic de mulțimea voioasă, în blugi și tricouri, a colegilor săi. Ocupa un modest post de consilier la Secretariatul de Stat al Trezoreriei, cînd a fost remarcată, în 1987, de Fernando Collor de Mello. Viitorul președinte era în căutarea unei noi echipe, pentru a-și pune în aplicare proiectele — un fel de „perestroikă" braziliană — destinate să scoată țara din haos. Zelia s-a adaptat cu repeziciune muncii în echipă, devenind curînd una din puținele personaje din anturajul șefului statului care îi spun pe nume, „Fernando".

Ea trăiește singură, într-un apartament din centrul orașului São Paulo. Îi place să gătească, este pasionată de echitație, tenis, înot. Prietenii îi reproșează meticulozitatea. În genere, poartă rochii de o eleganță discretă, detestă stridențele, mondenitățile. Preocupările sale „cosmetice" se reduc la rujul de buze. Bijuteriile favorite sînt : un rînd de perle false și două inele de aur, unul dintre ele în formă de șarpe, semnul ei zodiacal în calendarul chinez. Mărturisește, de altfel, că e superstițioasă.

Totuși o întrebare revine obsesiv : **cum de a avut curajul de a ataca „fortăreața" inflației braziliene ? Cum și-a conceput „strategia" ?**

Întîi, a atacat bastionul birocrației braziliene : În cîteva zile, guvernul a decis să vîndă 70 la sută din cele 34 000 de mașini ale parcului oficial de vehicule și să nu păstreze decît mașinile de intervenție urgentă. Au fost desființate 24 de agenții federale, au fost vîndute mai multe avioane destinate călătoriilor oficiale și scoase la licitație 10 000 de apartamente aparținînd administrației de stat.

Chiar dacă elita și cercurile birocratice n-au apreciat aceste măsuri, ele au fost bine primite de omul obișnuit.

■ **„Planurile dv. de austeritate lasă impresia unui fel de haiducism, de luare de la bogat pentru a se da săracului"** — remarca un ziarist.

□ Cred că nu e așa. Nu luăm de la bogați pentru a da săracilor, ci doar asigurăm condițiile ca brazilienii cei mai bogați să plătească o parte mai echitabilă în procesul de redresare a economiei. Stoparea inflației este singura condiție pentru a reveni la creștere și pentru a fi atacată racila mizeriei într-o țară în care 50 de milioane de oameni nu au văzut niciodată un medic.

■ **Veniți dintr-un mediu impregnat cu idei de stînga. Acum, sînteți în fruntea celei mai mari cruciade monetare întreprinse vreodată. Cum s-a produs oare o asemenea metamorfoză ?**

□ Întîi, există numeroase persoane cu vederi de stînga în Brazilia care n-au înțeles că țara a suferit profunde transformări. Apoi, există idei bune de dreapta, ca și de stînga, ca și idei ce trebuie preluate chiar de teorii economice aparent contradictorii. Dificultatea constă în a le alege pe cele mai bune.

■ **„Sînteți de acum un «personaj public». Ce regretați din existența anterioară ?"**

□ „Intimitatea. Serile petrecute acasă. Îmi place să gătesc și să ascult muzică, fie Bach, Mozart sau Duke Ellington, sau muzică braziliană. Sînt o împătimită a Beatles-ilor și a formației Rolling Stones."

■ **„Ce vă susține cel mai mult în bătălia în care v-ați lansat ?"**

□ „Încurajarea omului de pe stradă care mă strigă pe nume și, mai ales, încrederea în

ceea ce fac. Cred sincer că putem schimba această țară. Ca studentă, profesoară, economistă, am încercat mereu să-i conving pe alții că lucrurile se pot schimba, e vorba numai să vrei. Azi, ca ministru, am formidabila ocazie de a-mi pune în aplicare propriile afirmații".

■ **„Știți că, uneori, sînteți numită «cealaltă doamnă de fier ?»"**

□ „O, nu, sper că nu. Nu-mi place această denumire".

„Lovitura de forță" a Zeliei Cardoso contra inflației a avut efectele unui șoc de mare

Momentul primei comuniuni. Zelia a dus o existență de copil cuminte

intensitate, pe cale a schimba înfățișarea Braziliei : dintr-o dată, o masă monetară de 120 miliarde dolari s-a redus la 35 de miliarde, restaurantele s-au golit, străzile au devenit pustii, s-au anulat o serie de curse de avion din lipsă de pasageri. Bursa din São Paulo s-a aflat în situația de „cădere liberă", iar în spitalele din Rio, numărul bolnavilor cardiaci s-a dublat. În mijlocul acestei furtuni, Cardoso a rămas calmă, fără să-și piardă încrederea nici în ea însăși, nici în echipa din jurul său : „Sîntem pe cale să cîștigăm războiul împotriva inflației, — repetă ea neîncetat, avînd în vedere să nu piardă nici una din bătălii. **(Va urma)**

■

Pentru cariera liderilor politici, idilele sînt, cel mai adesea, ruinătoare — o confirmă demisia la care au fost obligați unii miniștri, în diverse țări, ca urmare a scandalurilor provocate de viața lor particulară. Este și cazul Zeliei Cardoso de Mello, care, la 15 octombrie, și-a anunțat demisia, după ce, anterior, Bernardo Cabral renunțase și el la funcția de ministru al justiției. De cîteva săptămîni, cei doi ocupau prima pagină a ziarelor braziliene de mare tiraj. Cauza : la ziua de naștere a Zeliei Cardoso (la 20 septembrie a împlinit 37 de ani), fostul ministru al justiției, 58 de ani, căsătorit, dansase insistent cu sărbătorita, sub privirile, din ce în ce mai iritate, ale invitaților (oficialități și ziariști). De atunci, cei doi membri ai guvernului n-au mai avut liniște... Săptămînalul „Veja" scrie că, în cei 101 ani de republică, în Brazilia nici un ministru nu a demisionat din motive sentimentale, ci din rațiuni exact contrare : ură și conspirație...

Liana Enescu

Arthur Koestler

Beznă la amiază

(fragment)

Autor de extremă prolificitate, ARTHUR KOESTLER aduce în gîndirea secolului XX nu numai marca unei temeinice capacități de pătrundere extensive a problemelor umanului, ci și o sensibilă originalitate. Biografia sa, traducînd energia în aventură, dar și în travaliu sistematic, deconspiră, poate, sensul paletei de infinite nuanțe a scrisului său. (Se naște în 1905 la Budapesta. Studiile superioare le face la Universitatea din Viena : 1922—1926. Pleacă în Palestina, ajunge mai apoi la Cairo, devine corespondent de presă al Germaniei în Europa de Est și apoi la Paris. Membru al Partidului Comunist German, în 1931, petrece un an de zile în U.R.S.S. Este corespondent de război în Spania. Capturat de fasciști în 1937, condamnat la moarte și grațiat datorită intervenției guvernului francez. Părăsește Partidul comunist în 1938, în timpul și din cauza proceselor moscovite. După război devine cetățean britanic). Scrierile nonficționale, a căror serie este deschisă prin autobiografia Spanish Testament **(1937) se ordonează, într-o primă fază, în jurul reflecțiilor politice, iar apoi se dirijează către domeniul științelor (se ocupă, între altele, de evoluție, psihologie, istoria științelor, natura creației artistice) :** The Yogi and the Commissar and Other Essays **(1945),** Drinkers of Infinity **(1968),** The Act of Creation **(1964),** Life after Death **— 1976 (împreună cu Toynbee și alții) etc.**

Din cele cinci romane ale sale (The Gladiators **— 1939,** Darkness at Noon **— 1941,** Arrival and Departure **— 1943,** Thieves in the Night **— 1946,** The Age of Longing **— 1951), cel de-al doilea,** Beznă la amiază **(cunoscut cititorului român — desigur „subversiv" — mai ales prin traducerea franțuzească,** Le zéro et l'infini**) și din care am extras fragmentul de mai jos, este cel care i-a adus recunoașterea internațională. Cartea istorisește evenimentele proceselor de la Moscova, în urma cărora mulți revoluționari bolșevici, din vechea gardă leninistă, au fost trimiși la moarte de guvernul sovietic. Obiectivul lui Koestler a fost să expună realitatea ce se ascundea îndărătul fațadei celor trei procese și a făcut-o în așa fel încît pentru zeci de mii de oameni comunismul și partidul comunist n-au mai arătat niciodată ca înainte. Volumul încearcă să aducă o explicație coerentă mărturisirilor stupefiante ale acuzaților. Rubașov, personajul principal, are multe trăsături comune cu Buharin, al cărui comportament în fața judecății a rămas o enigmă. Rubașov reprezintă „acea pleiadă de filozofi militanți care visau la putere pentru a o aboli". Dubiile de care e asaltat ne procură posibilitatea înțelegerii motivelor mărturisirilor. Așa cum reiese din dialogul cu Ivanov — anchetatorul cinic, dar structurat identic cu cel pe care vrea să-l „ajute" —, mai mult decît torturile fizice, convenența între acuzatori și acuzați este cea care conține justificarea capitulării celor din urmă.**

Rubașov nu-l mai asculta... Străbătea dus-întors celula, întrebîndu-se dacă astăzi ar mai fi sacrificat-o pe Arlova. Chestiunea îl captiva : părea să conțină răspunsul tuturor celelalte întrebări... Se opri în fața lui Ivanov și îl întrebă :

— Îți amintești de Raskolnikov ?

Ivanov îi aruncă un surîs ironic.

— Trebuia să mă aștept că o să ajungi aici, mai devreme sau mai tîrziu. **Crimă și pedeapsă...** Uite că ne întoarcem la adolescența noastră...

— O clipă, o clipă, spuse Rubașov, într-un du-te vino agitat. Toate astea n-au fost decît vorbe, dar acum ne apropiem de miezul problemei. Dacă-mi amintesc bine, întrebarea era dacă studentul Raskolnikov avea dreptul s-o ucidă pe bătrîna cămătăreasă. Era tînăr și dotat ; ea era bătrînă și făcea umbră pămîntului degeaba... Ecuația, însă, schioapătă. În primul rînd, circumstanțele îl împing să ucidă o a doua persoană ; asta e consecința imprevizibilă și ilogică a unei acțiuni în aparență simplă și logică. În al doilea rînd, ecuația este oricum distrusă, pentru că Raskolnikov își dă seama că doi și cu doi nu fac patru atunci cînd unitățile matematice sînt niște ființe umane...

— Ei, bine, spuse Ivanov, dacă vrei părerea mea, toate exemplarele cărții ăsteia blestemate ar trebui arse. Gîndește-te puțin unde ne-ar duce această nebuloasă filozofie umanitară, dacă ar trebui s-o urmăm în litera ei, dacă ar trebui să ne ghidăm după principiul potrivit căruia individul este sacru, și dacă n-ar trebui să tratăm viețile omenești conform regulilor aritmeticii. Asta ar însemna că un conducător de batalion nu poate să sacrifice o patrulă ca să salveze regimentul. Că nu putem

să sacrificăm niște imbecili precum Bogrov și că trebuie să acceptăm riscul ca orașele noastre de pe coastă să fie bombardate peste vreo doi ani...

Rubașov scuturâ din cap :

— Toate exemplele tale sînt luate din starea de război — adică din niște circumstanțe anormale.

— De la inventarea mașinii cu aburi, reluă Ivanov, lumea se află în permanență într-o stare anormală ; războaiele și revoluțiile nu sînt decît expresia vizibilă a acestui fapt. Și totuși Raskolnikov al tău este un imbecil și un criminal ; nu pentru că acționează într-un chip ilogic omorînd-o pe bătrînă, ci pentru că o face în interes personal. Principiul după care scopul scuză mijloacele este și va rămîne singura regulă a eticii politice ; restul nu înseamnă decît flecăreli confuze și îți scapă printre degete... Dacă Raskolnikov ar fi omorît-o pe bătrînă din ordinul Partidului — ca să sporească fondurile de grevă sau ca să pună bazele unei tipografii ilegale, de exemplu — atunci ecuația ar fi fost perfectă, iar romanul, cu problema lui înșelătoare, n-ar mai fi fost niciodată scris ; și ar fi fost cu atît mai bine.

Rubașov nu răspunse. Era încă absorbit de vechea problemă : aceea de a ști dacă astăzi, după experiența ultimelor luni și a ultimelor zile, ar mai fi trimis-o pe Arlova la moarte. Și nu știa. În materie de logică, Ivanov avea dreptate în tot ce spunea ; adversarul invizibil păstra liniștea și nu-și manifesta existența decît printr-o senzație surdă de suferință. Și aici Ivanov avea dreptate ; comportamentul „adversarului invizibil", care nu se expunea niciodată vreunei discuții și care nu ataca oamenii decît în momentele lor de lipsă de apărare, arunca asupră-i o lumină destul de îndoielnică.

— Nu sînt de acord cu amestecul ideologiilor, continuă Ivanov. Nu există decît două concepții despre morala umană, iar ele se află plasate la poli opuși. Una din ele este creștină și umanitară, ea declară individul sacru și afirmă că regulile aritmetice nu trebuie să fie aplicate unităților omenești — care, în ecuația noastră, reprezintă fie zero-ul, fie infinitul. Cealaltă concepție pleacă de la principiul fundamental că un scop colectiv justifică toate mijloacele, și nu numai că permite, dar chiar pretinde ca individul să fie pe toate planurile subordonat și sacrificat comunității — care poate să dispună de el fie ca de un cobai care servește unei experiențe, fie ca de un miel oferit spre sacrificiu. Prima concepție ar putea să se numească morală antivivisecționistă ; cea de-a doua, morală vivisecționistă. Trișorii și diletanții au încercat dintotdeauna să amestece cele două concepții ; în practică lucrul e imposibil. Oricine duce povara puterii și a responsabilității își dă seama din primul moment că trebuie să aleagă și, fatalmente, se îndreaptă către cea de-a doua concepție. Cunoști oare, începînd cu momentul instituirii creștinismului ca religie de stat, un singur exemplu de Stat care să fi urmat cu adevărat o politică creștină ? Nu poți să numești nici unul. În clipele dificile — și politica este o suită neîntreruptă de momente dificile — cei ce guvernau au putut să invoce mereu niște „circumstanțe excepționale" care cereau măsuri excepționale. De cînd există națiuni și clase sociale, ele trăiesc una împotriva celeilalte într-o permanentă stare de legitimă apărare, ce le obligă să amîne pentru alte timpuri aplicarea practicii umanitarismului...

Rubașov privi pe fereastră. Zăpada topită înghețase și strălucea, formînd o întindere neregulată de cristale alb-gălbui. Pe zid, santinela își făcea rondul cu arma pe umăr. Cerul era limpede, dar fără lună ; deasupra turelei strălucea Calea Lactee.

Rubașov ridică din umeri.

— Să admitem, zise el, că umanitarismul și politica, individul și progresul social sînt incompatibile. Să admitem că Gandhi ar fi o catastrofă pentru India; că puritatea în alegerea mijloacelor conduce la neputință politică. În ipoteza unui răspuns negativ, sîntem de acord. Privește însă unde ne-a condus cealaltă metodă...

— Unde ? întrebă Ivanov.

Rubașov își șterse **pince-nez**-ul de mînecă și îl privi pe Ivanov cu un aer miop.

— Ce risipă, ce mocirlă prăpădită am făcut din vîrsta noastră de aur !

Ivanov surîse.

— Se poate, spuse el cu un aer satisfăcut. Dar gîndește-te la Gracchi, la Saint-Just și la Comuna din Paris. Pînă acum, toate revoluțiile au fost făcute de niște diletanți moralizatori. Au fost mereu de bună-credință și au pierit din pricina diletantismului lor. Sîntem primii logici cu noi înșine...

— Da, spuse Rubașov, atît de logici încît, în interesul unei drepte împărțiri a pămîntului, am lăsat să moară într-un an cinci milioane de țărani cu familiile lor. Am împins atît de departe logica în eliberarea oamenilor din lanțurile exploatării industriale, încît am trimis aproape zece milioane de indivizi la muncă forțată în regiunile arctice și în pădurile orientale, în condiții analoge cu cele ale sclavilor de la galere. Am împins atît de departe logica, încît, ca să rezolvăm o divergență de opinii, nu am cunoscut decît un singur argument : moartea, fie că era vorba de submarine, de îngrășăminte sau de politica Partidului în Indochina. Inginerii noștri lucrează avînd tot timpul prezentă în spirit ideea că orice greșeală de calcul îi poate azvîrli la pușcărie sau pe eșafod ; înalții funcționari ai administrației îi ruinează și îi omoară pe subordonații lor, pentru că știu că vor fi făcuți responsabili pentru cea mai mărunță inadvertență și că vor fi ei înșiși uciși ; poeții noștri își soluționează discuțiile asupra problemelor de stil denunțîndu-se reciproc Poliției secrete, pentru că expresioniștii consideră că stilul naturalist este contrarevoluționar și **vice versa.** Acționînd logic în interesul generațiilor viitoare, am impus niște privațiuni cumplite generației prezente, a cărei durată de viață a fost redusă cu un sfert. Ca să apărăm existența țării, trebuie să luăm niște măsuri excepționale și să facem legi de tranziție, contrare, la toate nivelurile, țelurilor Revoluției. Nivelul de viață al poporului este inferior celui de dinainte de Revoluție ; condițiile de muncă sînt mai dure, disciplina este mai inumană ; am coborît la doisprezece ani limita de vîrstă pentru pedeapsa capitală : legile noastre sexuale sînt mai severe decît cele din Anglia. La noi, cultul Șefului este mai bizantin decît în dictaturile reacționare. Presa și școlile noastre cultivă șovinismul, militarismul, dogmatismul, conformismul și ignoranța. Puterea arbitrară a guvernului este nelimitată și rămîne fără precedent în istorie ; libertățile presei, opiniei și mișcării au dispărut complet, ca și cum Declarația Drepturilor Omului n-ar fi existat niciodată. Am construit cel mai gigantic aparat polițienesc, în care delatorii au devenit instituție națională și pe care l-am dotat cu cel mai științific și mai rafinat sistem de torturi mentale și fizice. Masele gem iar noi le mînăm de la spate cu lovituri de bici către o fericire viitoare și teoretică pe care doar noi sîntem în stare s-o întrevedem. Căci energia acestei generații a secat ; ea s-a risipit în Revoluție ; căci această generație a fost golită de sînge și n-a rămas decît o fișie bleagă de piele pentru sacrificiu care scîncește toropită. Iată consecințele logicii noastre. Ai numit asta morală vivisecționistă. Mie mi se pare că experimentatorii au jupuit victima și că au lăsat-o în picioare, cu țesuturile, mușchii și nervii dezveliți.

— Bun, și ce dacă ? spuse Ivanov cu același aer de satisfacție. Nu ți se pare minunat ? S-a-ntîmplat oare ceva mai minunat de-a lungul întregii istorii ? I-am smuls omenirii vechea ei piele ca să-i dăm un nouă. Asta nu-i, desigur, o ocupație pentru persoane cu nervii bolnavi. A fost un timp cînd lucrurile acestea te umpleau de entuziasm. Ce te-o fi schimbat de-ai ajuns acum delicat ca o fată bătrînă ?

Rubașov voi să răspundă : „De cînd l-am auzit pe Bogrov strigîndu-mă." Dar știa că acest răspuns era lipsit de sens. Spuse :

— Să-ți continuăm metafora: văd bine trupul jupuit de viu al acestei generații, dar nu zăresc nici o urmă de piele nouă. Am crezut cu toții că putem să tratăm istoria precum experiențele care se fac în fizică. Diferența este că în fizică experiența poate fi repetată de mii de ori în timp ce în istorie realizarea ei este posibilă o singură dată. Danton și Saint-Just nu pot fi trimiși la eșafod decît o dată. Dacă se va descoperi că marile submarine erau exact ce ne trebuia, tovarășul Bogrov tot nu va putea fi înviat.

— Și ce deduci din asta ? întrebă Ivanov. Trebuie să ne frîngem mîinile pentru că urmările nu sînt niciodată întru totul previzibile și, prin urmare, pentru că orice acțiune este dăunătoare ? Noi ne lăsăm capul drept garanție pentru fiecare din acțiunile noastre. Nu ni se poate cere mai mult. În tabăra adversă nu au asemenea scrupule. Orice general imbecil poate să experimenteze cu mii de corpuri vii ; dacă săvîrșește vreo greșeală, el va fi, în cel mai rău caz, trimis în rezervă. Forțele reacțiunii și ale contrarevoluției nu au nici scrupule, nici probleme de morală. Imaginează-ți un Sylla, un Gallifiet, un Kolceak cîtînd **Crimă și pedeapsă.** Păsări rare ca tine nu pot fi întîlnite decît în arborii Revoluției. Pentru ceilalți e mai simplu...

Își privi ceasul. Fereastra celulei era cenușie și jegoasă ; bucata de ziar lipită pe geamul spart se umfla fîșîind în vîntul dimineții. În față, santinela își continua rondul.

— Pentru un om cu trecutul tău, reluă Ivanov, acest brusc reviriment împotriva experimentării pare mai degrabă naiv. În fiece an mai multe milioane de oameni sînt omorîți — fără nici o utilitate — de epidemii și de alte catastrofe naturale. Și noi să dăm înapoi în fața sacrificiului cîtorva sute de mii în contul celei mai promițătoare experiențe din decursul istoriei ? Ca să nu mai vorbesc de legiunile celor care mor de subnutriție și de tuberculoză în minele de huilă și de mercur, pe plantațiile de orez și de bumbac. Nimeni nu se gîndește la ei ; nimeni nu întreabă de ce ; dar dacă noi, ăștia, împușcăm cîteva mii de persoane — în mod obiectiv primejdioase —, toți umanitariștii lumii încep să facă spume la gură. Da, am lichidat secția parazitară a țărănimii și am lăsat-o să moară de foame. A fost o operație chirurgicală care trebuia făcută ; în frumoasele timpuri dinaintea Revoluției, mureau tot atîția într-un an de secetă — și mureau de pomană. Victimele inundațiilor fluviului Galben ating uneori, în China, sutele de mii. Natura e generoasă în experiențele fără obiect pe care le face asupra oamenilor. De ce oare umanitatea n-ar avea și ea dreptul să experimenteze asupra ei însăși ?

Se opri. Rubașov nu îi răspunse. Ivanov continuă :

— Ai citit vreodată broșurile unei societăți antivivisecționiste ? Găsești acolo o droaie de lucruri în stare să te convingă și să-ți frîngă inima : cînd citești cum o javră amărîtă căreia i s-a scos ficatul geme și linge mîna călăului îți vine să verși. Dacă tipii ăștia ar avea audiență, n-am mai avea ser împotriva holerei, tifosului sau difteriei...

Goli sticla, căscă, se întinse și se ridică. Șchiopătînd, se îndreptă spre Rubașov, se așeză lîngă fereastră și începu să privească afară.

— Se crapă de ziuă. Nu fă pe prostul, Rubașov. Tot ce ți-am spus astă seară e elementar. Și o știi la fel de bine ca și mine. Ai fost abătut, dar acum s-a sfîrșit.

Acolo, lîngă fereastră, și-a așezat mîna pe umărul lui Rubașov. Vocea îi devenea aproape tandră.

— Acuma culcă-te și o să-ți treacă, bătrîn cal de luptă ce ești ; mîine se împlinește termenul nostru și o să avem amîndoi nevoie să fim cu mintea limpede ca să putem să-ți fabricăm depoziția. Nu ridica din umeri. Tu însuți ești pe jumătate convins că o să semnezi. Dacă negi, o faci din lașitate morală. Lașitatea morală a împins o groază de oameni la martiriu. Rubașov privi lumina cenușie de afară. Santinela o coti la dreapta. Deasupra turelei și a mitralierelor ei cerul era de un gri palid, cu o lucire roșiatică.

Prezentare și traducere
Daniel Nicolescu

STALIN și stalinismul * 3

Roy Medvedev

Asasinarea lui Kirov

În comunicatul despre asasinarea lui Kirov se spunea că cel care a tras, pe nume Leonid Nikolaev, un tînăr membru de partid, a fost reținut pe cînd încerca să fugă. Se părea că acest fapt crea posibilitatea cercetării tuturor circumstanțelor crimei. Dar întreaga desfășurare a anchetei preliminare, efectuată în decembrie 1934, contravenea legii și bunului simț. Nu a fost stabilit adevărul nici în urma anchetelor întreprinse de organele Comisariatului Poporului pentru Afaceri Interne (N.K.V.D.) în 1936 și în 1937—1938.

La Congresul al XX-lea al partidului, N.S. Hrușciov a relatat delegaților unele împrejurări ciudate legate de anchetarea cazului — asasinarea lui Kirov. În 1956, C.C. al P.C.U.S. a creat o comisie specială care, timp de cîțiva ani, a întreprins noi cercetări în vederea elucidării cauzelor acestui act terorist. Deși trecuseră mai bine de 20 de ani de la eveniment, comisia a reușit să strîngă un material vast — mărturiile a peste 3 000 de oameni. Firește, multe dintre ele erau inexacte, contradictorii, îndoielnice. Au fost însă și declarații clare, care au permis comisiei să întocmească un document ce conținea concluziile muncii depuse. Documentul n-a fost însă publicat. O.G. Șatunovskaia, membră a acestei comisii, care a fost decorată cu Ordinul Lenin pentru activitatea desfășurată și apoi pensionată, a declarat că, după ce a citit documentul, N.S. Hrușciov însuși l-a încuiat în seiful său și a spus : „Atîta timp cît în lume există imperialism, nu putem publica un asemenea document".

Reproduc în cele ce urmează cîteva mărturii și presupuneri legate de asasinarea lui Kirov.

În dimineața zilei de 2 decembrie, la Leningrad s-a răspîndit zvonul despre sosirea lui Stalin. El venise cu un tren special, împreună cu V. Molotov, K. Voroșilov, N. Ejov, G. Iagoda, A. Jdanov, I. Agranov și L. Zakovski. La gară a fost întîmpinat de conducătorii organizației leningrădene de partid, în frunte cu M.S. Ciudov, și de șefii direcției din Leningrad a N.K.V.D., în frunte cu F.D. Medved. Cînd a coborît din vagon, Stalin n-a dat mîna cu nimeni, iar pe Medved l-a pălmuit, fără să-și scoată mănușa. Imediat după sosire, Stalin a preluat conducerea anchetei.

Fără îndoială, de asasinarea lui Kirov nu poate fi acuzat numai Nikolaev. După cum mi-a povestit Piotr Ciaghin, activist de partid și bun prieten al lui Kirov, în 1934 au fost cîteva tentative de asasinare a acestuia, dirijate în mod evident de o mînă puternică. O asemenea tentativă avusese loc, de pildă, în timpul deplasării lui Kirov în Kazahstan. În ceea ce-l privește pe Nikolaev, toate sursele converg asupra faptului că acest individ dezechilibrat psihic a acționat inițial din proprie inițiativă. Un om înrăit și vanitos, el se imagina un nou Jeleabov și a pregătit asasinarea lui Kirov ca pe o acțiune politică importantă.

Lui Kirov îi plăcea să meargă prin oraș, și Nikolaev i-a studiat traseele. Firește, Kirov era păzit bine ; grupul de pază în civil, condus de Borisov de la N.K.V.D., îl însoțea, mergînd „în trepte", în fața și în spatele lui. În timpul uneia dintre plimbări, paza a reținut un om care încercase să se apropie de Kirov. Era Nikolaev. O tăietură făcută în servietă îi permitea să scoată revolverul fără a o deschide. Tot acolo se aflau schițe cu traseele plimbărilor lui Kirov. Nikolaev a fost arestat imediat. El a fost interogat de adjunctul șefului Direcției regionale a N.K.V.D., I. Zaporojeț, sosit de puțin timp la Leningrad, omul de încredere al lui G. Iagoda. El nu i-a raportat despre reținerea suspectului lui F. Medved, șeful său direct și un apropiat al lui Kirov, ci i-a telefonat la Moscova lui Iagoda, comisarul poporului pentru afaceri interne. După cîteva ore, Iagoda a dat dispoziție ca Nikolaev să fie eliberat. Cu cine se sfătuise ? În 1938, în timpul procesului intentat participanților la „Blocul trotkist de dreapta", inculpatul Iagoda a confirmat că lucrurile s-au petrecut întocmai, dar a afirmat, totodată, că ordinele importante le primea, pasămite, de la A. Enukidze și A. Rikov. Acum, această versiune nu mai e valabilă. Nu există nici o îndoială că Iagoda primea ordine de la persoane mai influente.

Nikolaev a fost eliberat ; după cîtva timp, garda lui Kirov l-a reținut din nou, pe un pod, și a găsit asupra lui un revolver încărcat. Liberalismul bizar al Direcției din Leningrad a N.K.V.D.-ului a trezit bănuieli oamenilor care îl păzeau pe Kirov, însă li s-a spus că aceasta nu e treaba lor și au fost amenințați cu excluderea din partid. Totuși, Borisov i-a relatat totul lui Kirov.

Nikolaev a fost din nou eliberat și, curînd, a reușit să-l ucidă pe Kirov. Stalin a hotărît că îl va interoga el însuși pe Nikolaev, în prezența celor din anturajul său și a cekiștilor leningrădeni. La interogatoriu s-au folosit metode neprofesioniste, iar Nikolaev a fost bătut atît de crunt, încît a trebuit să fie adus în simțiri la spitalul închisorii.

Urma să fie interogat Borisov, șeful gărzii, care fusese arestat imediat după asasinat. Toți arestații erau aduși la interogatoriu în autoturisme obișnuite, dar după Borisov a fost trimis un camion închis, în care se aflau cîțiva cekiști înarmați cu rîngi de fier. Unul dintre ei s-a așezat lîngă șofer. Pe strada Voinov, în timp ce mașina rula paralel cu peretele unei magazii, omul de lîngă șofer i-a smuls acestuia brusc volanul și l-a întors. Șoferul a reușit, totuși, să evite ciocnirea, iar mașina, ștergînd peretele, a ajuns la destinație. Dar Borisov era mort. Expertiza medicală a avansat concluzia falsă că Borisov a decedat în urma unui accident de automobil. Dar cîțiva medici participanți la expertiză și rămași în viață au declarat în scris comisiei C.C. că concluziile expertizei fuseseră dictate și că, în realitate, decesul lui Borisov fusese provocat de lovituri aplicate la cap cu obiecte metalice grele. Hrușciov a considerat necesar să relateze acest episod la cel de-al XXII-lea Congres al partidului.

După congresele al XX-lea și al XXII-lea ale partidului, sute de comuniști și oameni fără partid au adresat scrisori C.C. al P.C.U.S. în care își exprimau îndoielile legate de versiunea oficială a asasinării lui Kirov și relatau fapte și mărturii care, după părerea lor, aruncau o altă lumină asupra acestei crime. Copii ale unora dintre aceste scrisori se află și în arhiva mea.

Curînd după asasinarea lui Kirov, șefii Direcției din Leningrad a N.K.V.D.-ului, F. Medved, I. Zaporojeț și alți cîțiva, acuzați de neglijență criminală, au fost demiși și trimiși să lucreze în organele N.K.V.D. din Extremul Orient. În 1937, toți au fost împușcați. „Se poate crede — spunea N.S. Hrușciov la Congresul al XX-lea al P.C.U.S. — că au fost împușcați pentru a se șterge urmele celor care au organizat asasinarea lui Kirov".

Merită să fie menționat și faptul că, chiar în seara zilei de 1 ianuarie 1934, la indicația lui Stalin transmisă prin telefon, secretarul Comitetului Executiv Central al U.R.S.S., A. Enukidze, a elaborat și a făcut publică hotărîrea acestui organ și a Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. „Cu privire la introducerea unor modificări în codurile de procedură penală în vigoare ale republicilor sovietice". Ea a fost imediat adusă la cunoștință opiniei publice. Dar acordul membrilor Biroului Politic, al Consiliului Comisarilor Poporului și al Comitetului Executiv Central al U.R.S.S., prin consultarea acestora, a fost luat abia după două zile.

De fapt, aceasta a fost o hotărîre a terorii, a unei terori fără precedent în timp de pace, deoarece a dat cîmp liber ilegalităților. Căci, la dorința cuiva, orice „afacere politică" putea fi prezentată drept pregătire a unei acțiuni teroriste. Ordinea de urgență a anchetei împingea la superficialitate în cercetarea cauzelor și la falsificări directe, stînjenea stabilirea vinovăției sau nevinovăției celui anchetat.

În temeiul acestei hotărîri, zeci de cauze, care se aflau la 1 decembrie 1934 pe rol la diferite instanțe și care nu aveau nici o legătură cu asasinarea lui Kirov, au fost încadrate în noțiunea — larg interpretată — de „contrarevoluție" și au fost transferate în grabă Colegiului Militar al Tribunalului Suprem și tot așa de în grabă examinate în sesiunile itinerante ale acestui înfricoșător Colegiu. Aproape toți acuzații au fost condamnați la moarte, fapt comunicat la 6 decembrie, în ziua funeraliilor lui S.M. Kirov. La Leningrad au fost împușcate 39 de persoane, iar la Moscova — 29. În zilele următoare s-a anunțat arestarea a 12 oameni la Minsk (9 dintre ei au fost împușcați) și a 37 de oameni la Kiev (28 împușcați).

Cu o grabă neobișnuită s-a efectuat și ancheta asupra asasinării lui Kirov. La 22 decembrie se și anunța că Nikolaev era membru al unei organizații teroriste, alcătuită din membrii fostei opoziții zinovieviste, și că „Centrul leningrădean" al opoziției decisese să-l ucidă pe Kirov, cu care zinovieviștii aveau o răfuială. S-a dat și numele membrilor „Centrului leningrădean" ; majoritatea lor se alăturaseră, într-adevăr, în trecut zinovieviștilor. La 27 decembrie, ziarele au publicat „Actul de acuzare", semnat de procurorul U.R.S.S., A. Vîșinski, și de anchetatorul L. Șeinin. În el se afirma că asasinarea lui Kirov era doar o parte a unui plan vast, care includea asasinarea lui Stalin și a altor membri ai Biroului Politic.

„Actul de acuzare" conține multe contradicții și neconcordanțe. Doar trei dintre acuzați, inclusiv Nikolaev, și-au recunoscut vinovăția. Dar depozițiile lui, pe care se baza întregul eșafodaj al acuzării, nu coincideau cu declarațiile celorlalți acuzați. Versiunea „Centrului leningrădean" nu era confirmată nici de probele materiale — jurnalul lui Nikolaev, carnetele lui de însemnări și altele. În „Actul de acuzare" aceste materiale erau calificate drept „falsuri", fabricate în scopul de a masca faptele. Majoritatea acuzaților nu și-au recunoscut vinovăția și au declarat că-l văd pe Nikolaev pentru prima oară.

* *Din volumul cu același titlu în pregătire la* Editura Humanitas

Aceasta n-a constituit o piedică pentru condamnarea la moarte a tuturor acuzaţilor şi pentru executarea lor imediată.

Încă în timpul anchetei, Stalin a cerut de la N.K.V.D. listele cu numele zinovieviştilor „nepocăiţi" şi a alcătuit el însuşi liste ale centrului „moscovit" şi ale celui „leningrădean". O.G. Şatunovskaia, fostă membră a Comisiei Controlului de Partid, a declarat că ambele liste s-au păstrat în arhivă, după ele s-au făcut fotocopii, pe ele s-au executat expertize grafologice. Este semnificativ faptul că Stalin i-a plasat la început pe unii opoziţionişti în „Centrul moscovit", iar apoi i-a trecut în „Centrul leningrădean" şi invers. Toţi cei nominalizaţi de Stalin au fost arestaţi.

Trebuie menţionat că în 1934 versiunea lui Stalin, conform căreia adepţii lui Zinoviev ar fi organizat asasinarea lui Kirov, putea părea verosimilă, deoarece, la vremea aceea, Leningradul era centrul opoziţiei zinovieviste. Dar tocmai „verosimilitatea" ei ne face să privim cu îndoială această versiune. Nici unuia dintre foştii zinovieviştii asasinarea lui Kirov nu-i putea aduce vreun avantaj politic. În timp ce caracterul anchetei conduse de Stalin, ca şi lanţul evenimentelor ulterioare permit să se presupună că Kirov nu a fost asasinat fără ştirea lui Stalin.

Subliniez că acea parte a hotărîrii Comitetului Executiv Central al U.R.S.S., în care se vorbea despre o efectuare rapidă a anchetei — în nu mai mult de zece zile — nu s-a mai aplicat după aceea. Probabil că numai în cauza asasinării lui Kirov era important pentru Stalin să obţină o acţiune judiciară rapidă, pentru a face să se şteargă urmele. (Celelalte puncte ale „Legii de la 1 decembrie" au rămas în vigoare, acuzaţia de activitate teroristă devenind foarte uzitată în anii 1937—1938, întrucît permitea eludarea oricărei legalităţi a procedurii judiciare şi a anchetei.)

Deşi avea numeroase trăsături comune cu cei din anturajul lui Stalin, Kirov se deosebea de acesta în multe privinţe. Era simplu şi accesibil, apropiat de muncitori, mergea des în întreprinderi, avea o energie uriaşă şi o bună pregătire teoretică, era un orator strălucit. Influenţa lui Kirov crescuse, în 1934 el era, fără îndoială, al doilea om în partid. Cînd, în vara anului 1934, Stalin s-a îmbolnăvit grav pentru prima oară şi s-a pus problema unui eventual succesor la postul de secretar general, Biroul Politic s-a pronunţat în unanimitate pentru candidatura lui Kirov.

Grobian, avid de putere, suspicios şi crud, Stalin suporta greu în jurul său oameni inteligenţi, independenţi. Popularitatea şi influenţa crescînde ale lui Kirov nu puteau să nu-i trezească invidie şi bănuieli. Asasinarea lui Kirov a devenit o verigă importantă în lanţul evenimentelor, care au dus în cele din urmă la uzurparea de către Stalin a întregii puteri în stat. Iată de ce versiunea privind complicitatea lui la asasinarea lui Kirov, care în anii 1934—1935 putea să pară neverosimilă, apare acum perfect plauzibilă şi din punct de vedere politic, şi din punct de vedere logic.

Procesele „noii" opoziţii

Imediat după asasinarea lui S.M. Kirov, în toate întreprinderile şi instituţiile s-au organizat mitinguri. La Moscova, la Uniunea Centrală a Cooperativelor de Consum a vorbit G. Zinoviev, pe atunci membru al conducerii acestei organizaţii, iar la Direcţia Generală a Industriei Laptelui — G. Evdokimov, şeful acestei direcţii. N-au trecut decît cîteva zile şi Zinoviev, Evdokimov, Kamenev şi mulţi alţi lideri ai fosttei „noi" opoziţii au fost arestaţi. A fost arestat şi P.A. Zaluţki, fost bolşevic de frunte, unul dintre organizatorii Biroului din Rusia al C.C., iar apoi al Comitetului din Petrograd al bolşevicilor, participant activ la războiul civil, secretar şi membru al Prezidiului Comitetului Executiv Central al U.R.S.S. Zaluţki aderase la opoziţia „de stînga", fapt pentru care fusese exclus din partid pe timp de un an. Participarea la discuţiile din partid în anii '20 nu puteau, însă, macula biografia revoluţionară ireproşabilă a lui Zaluţki.

În ianuarie 1935, după o sumară anchetă, a avut loc primul proces politic al foştilor lideri ai „noii" opoziţii. Pe banca acuzaţilor se aflau G.E. Zinoviev, L.B. Kamenev, G.E. Evdokimov, A.M. Ghertik, I.P. Bakaev, A.S. Kuklin, L.V. Sarov şi alţii — în total, 19 persoane. În timpul acestui sumar proces, pretutindeni au avut loc mitinguri în care se cerea executarea inculpaţilor. Ancheta a decurs, după cît se pare, fără a se face uz de tortură, căci numele acuzaţilor erau prea cunoscute. Nu s-a putut dovedi existenţa vreunei legături între „centrul moscovit" şi asasinarea lui Kirov. În sentinţa tribunalului se arăta : „ancheta nu a dezvăluit fapte care să ofere dovezi pentru a califica infracţiunile zinovieviştilor ca instigare la asasinarea lui Kirov". De aceea, Zinoviev a fost condamnat la „numai" zece ani închisoare, iar Kamenev la cinci. Ceilalţi inculpaţi au fost condamnaţi la detenţie pe diferite termene.

La 18 ianuarie 1935, în toate organizaţiile de partid a fost difuzată scrisoarea pentru uz intern a C.C. în care se cerea mobilizarea tuturor forţelor în vederea distrugerii „cuiburilor contrarevoluţionare" ale duşmanilor partidului şi poporului. În toate regiunile — şi cu deosebire în Leningrad — în iarna şi în primăvara anului 1935 a avut loc primul val de arestări în masă, denumit ulterior în lagăre „valul Kirov". Concomitent, s-a procedat la deportarea în masă din Leningrad a foştilor nobili şi a membrilor familiilor lor, deşi aceştia nu desfăşurau activitate clandestină şi, în general, nici un fel de activitate politică. Anna Ahmatova îşi începe „Recviem"-ul său cu descrierea acestei tragice pagini din istoria plină de suferinţe a Leningradului.

O deportare asemănătoare a „foştilor", de proporţii mai reduse, s-a efectuat şi la Moscova. Ulterior, în presa occidentală au apărut informaţii despre deportarea cîtorva sute de familii sau, dimpotrivă, că în 1935 din Leningrad a fost deportată aproape un sfert din populaţie. Nu este adevărat. Cifre exacte nu s-au publicat niciodată, dar se poate presupune că din Leningrad au fost deportaţi cîteva zeci de mii de oameni, iar din Moscova — cîteva mii.

În ţară şi în partid tensiunea politică creştea permanent. În acele luni, în toate organizaţiile de partid s-a desfăşurat o campanie de „căinţă" şi de „recunoaştere a greşelilor".

Treptat, legile s-au înăsprit. La 30 martie 1935 a fost adoptată Legea privind pedepsirea membrilor familiilor trădătorilor de patrie. Toate rudele apropiate ale trădătorilor de patrie trebuiau deportate în zone îndepărtate, chiar dacă nu au avut nici o legătură cu infracţiunea săvîrşită. Astfel, sistemul ostaticilor devenea o componentă a legislaţiei. La 7 aprilie 1935, Comitetul Executiv Central U.R.S.S. a adoptat un decret prin care puteau fi deferiţi justiţiei copiii de la 12 ani în sus ; asupra lor se puteau extinde toate pedepsele prevăzute de Codul penal, inclusiv pedeapsa capitală.

Represiunile „selective" au continuat în tot cursul anului 1935 şi în prima jumătate a anului 1936. Concomitent, membrii de partid erau aspru pedepsiţi pentru „legături cu elementele ostile" sau pentru „vigilenţă slabă". „Epurările" în partid, începute încă din 1933, au continuat nu pînă la sfîrşitul anului 1934, cum se prevăzuse, ci pînă la sfîrşitul anului 1935. De fapt, pînă la jumătatea anului 1936 primirile în partid au fost sistate. Dar majoritatea foştilor lideri şi participanţilor activi la opoziţiile „de dreapta" şi „de stînga" au rămas în libertate pînă în toamna anului 1936 ; ei continuau să ocupe funcţii de răspundere în comisariatele poporului, în presă, în învăţămînt.

În 1935, a fost arestat V.I. Nevski, proeminent specialist în istoria partidului, directorul Bibliotecii „V.I. Lenin", în trecut unul din conducătorii Organizaţiei Militare de pe lîngă C.C. al P.M.S.D. (b) din Rusia. El era considerat un ideolog marcant al partidului, din care cauză se bucura de o anumită independenţă. După cum a declarat M.A. Solnţeva, Nevski a fost arestat pentru că s-a opus să fie scoasă din fondul bibliotecii o bună parte din literatura politică „indezirabilă" şi nu s-a supus nici atunci cînd lucrătorii N.K.V.D. i-au arătat dispoziţia scrisă a lui Stalin. „Eu nu sînt paznic — le-a spus Nevski. Partidul mi-a încredinţat sarcina de a păstra tot ce este aici".

Tot atunci, în 1935, a murit şi V.V. Lominadze, secretarul Comitetului regional de partid Magnitogorsk. În perioada aceea, Stalin instituise următoarea practică : membrilor Biroului Politic şi unora dintre activiştii de partid de la vîrf li se trimiteau copii după procesele-verbale ale interogatorilor luate la N.K.V.D. Procesele-verbale se trimiteau adesea şi persoanelor ale căror nume fuseseră menţionate pe parcursul interogatoriilor. Astfel, Lominadze a primit copia interogatoriului lui Kamenev, în care acesta relata convorbirea pe care o avusese cu Lominadze în vară, în timpul concediului. La o mare recepţie care a avut loc la Kremlin în cinstea metalurgiştilor, Stalin a trecut pe lîngă Lominadze fără să-l salute, deşi Lominadze se afla în fruntea unui numeros grup de metalurgişti din Magnitogorsk. După întoarcerea sa acasă, lui Lominadze i s-a comunicat că trebuie să plece imediat la Celiabinsk. Pe drum, în maşină, el s-a împuşcat şi a murit într-un spital din Celiabinsk.

Dintre membrii C.C. al P.C. (b) al Uniunii Sovietice a avut de suferit, pare-se, numai Avel Enukidze, secretar al C.E.C. al U.R.S.S., care a fost exclus din C.C. şi din partid, fără ca tot atunci să fie şi arestat. El era considerat, nu fără temei, unul dintre puţinii prieteni personali ai lui Stalin. Prietenia lor dăinuia încă de la începutul secolului, din anii activităţii comune în Transcaucazia. Cu toate acestea, Enukidze a fost acuzat de pierderea vigilenţei şi de descompunere morală. Pretextul l-a constituit faptul că în aparatul C.E.C. al U.R.S.S. fuseseră „descoperiţi" cîţiva foşti nobili, menşevici şi eseri. Astfel, juriconsult al C.E.C. era E.E. Pontovici, fost menşevic. Dar, în trecut, toţi aceştia fuseseră participanţi activi la mişcarea revoluţionară din Rusia, iar acum lucrau onest în aparatul C.E.C., traducînd în viaţă directivele C.C. al P.C. (b) U.S. Pe vremea aceea, foşti nobili, menşevici sau eseri puteai întîlni şi în aparatul Procuraturii U.R.S.S., şi la Comitetul de Stat al Planificării, ba chiar şi la N.K.V.D. Pentru Stalin aceasta nu era un secret. Adevărata cauză a îndepărtării lui Enukidze a fost indignarea manifestată de acesta la apariţia cărţii plină de falsuri a lui L. Beria, „Din istoria organizaţiilor bolşevice din Transcaucazia", în care lui Stalin i se atribuiau merite inexistente, inclusiv merite care-i aparţineau lui A. Enukidze. La şedinţa plenarei C.C. Stalin a tăcut, avînd aerul că toată chestiunea nu-l priveşte deloc. De altfel, a tăcut şi Enukidze ; el nu a luat cuvîntul nici să se căiască, nici să protesteze. Numai atunci cînd s-a dat citire depoziţiilor detaliate şi pe de-a-ntregul false ale lucrătorilor din aparatul C.E.C., care fuseseră arestaţi, Enukidze a strigat de la locul său : „Dacă aş avea puterea lui Iagoda, aş putea citi aici depoziţii şi mai absurde". **(Va urma)**

Traducere de Margareta Şipoş

poșta redacției

PRIMIM

Stimate dle redactor șef,

În legătură cu articolul „Printre evreii plecați din România", publicat în revista „Lumea azi", din 30 august 1990, de către Liana Enescu, țin să subliniez că am fost citată inexact în mai multe rînduri sau probabil greșit înțeleasă.

Am afirmat d-nei Enescu că profesiunea de neurooftalmologie este relativ recentă și că, în 1966, am fost prima din Israel care am început să mă interesez de această subspecialitate relativ recentă, să concentrez bolnavi și să învăț subiectul, mai tîrziu plecînd și în America la specializare. Astăzi, bineînțeles, cu dezvoltarea medicinei, sînt și alți specialiști în neurooftalmologie în Israel și în nici un caz nu aș spune singură despre mine că sînt prima din țară în acest domeniu. Există o mare diferență între a spune că ai fost prima care ai început să înveți un subiect într-o țară și a spune că ești prima pe țară în acest subiect.

A doua greșeală de interpretare a spuselor mele a fost că mă simt un hibrid în Israel. Pentru oricine mă cunoaște știe că sînt foarte bine adaptată în Israel, unde de altfel am trăit cea mai mare parte din viață și care reprezintă țara unde am reușit cu propriile mele mijloace să-mi făuresc drumul meu.

Ceea ce am spus d-nei Enescu a fost că pentru cei ca mine, născuți în România și veniți foarte tineri în Israel, s-a grefat ca un hibrid cultura românească și franceză cu cea israeliană, aceasta fiind un prilej de îmbogățire spirituală.

Este o mare diferență între a spune că m-aș simți ca un hibrid în Israel și a afirma — ceea ce am făcut — că cele două culturi ale celor două țări s-au grefat una pe cealaltă. Mai există și alte greșeli de interpretare, dar nu are rost să intru în amănunte.

Cu speranța că cel puțin veți îndrepta parțial impresia grea pe care mi-a făcut-o articolul mie și tuturor celor care mă cunosc în Israel.

Cu stimă,
prof. dr. Riri S. Manor
Israel

Victor Manolescu, Vaslui. Într-adevăr, la 14 septembrie a fost marcată cea de-a 30-a aniversare a Organizației Țărilor Exportatoare de Petrol (O.P.E.C.). O aniversare nefericită, după părerea unuia dintre directorii organizației. La cartierul general al O.P.E.C. nu a fost prevăzută nici o ceremonie în acest sens. În alte timpuri, unele țări ar fi putut elabora mărci poștale omagiale sau organiza conferințe de presă. Din păcate, organizația — pe fondul conflictului din Golf — este confruntată cu o criză mult mai mare. Embargoul internațional instituit împotriva vînzărilor de petrol brut irakian și kuweitian lipsește piața mondială de patru milioane de barili de petrol pe zi. În contextul escaladării tensiunii, O.P.E.C. pare să fi renunțat la exercitarea controlului asupra membrilor săi. Majoritatea țărilor au căzut de acord de curînd să renunțe temporar la cotele de producție ale cartelului pentru a permite intensificarea extracției, acoperind în acest fel cea mai mare parte a pierderilor datorate interdicției asupra petrolului irakian și kuweitian. În ultimii ani, Organizația a făcut eforturi susținute în vederea adoptării unei poziții de cooperare cu țările occidentale, principalii consumatori ai petrolului ei. Cererea pentru petrolul O.P.E.C. a crescut, proviziile erau abundente și prețurile erau, în general, acceptabile. Aceste eforturi au fost însă anihilate de lovitura dată, în urmă cu două luni, de președintele irakian. Rezultatul crizei va determina viitorul O.P.E.C. și puterea Irakului de a acționa în direcția unei politici de creștere a prețurilor. Organizația a fost înființată, fără o prea mare publicitate, în urmă cu 30 de ani, de cinci țări mari producătoare de petrol : Arabia Saudită, Venezuela, Iran, Irak și Kuweit, lor alăturîndu-li-se la scurt timp Qatarul, Indonezia și Libia. Mai tîrziu, organizația s-a completat cu Emiratele Arabe Unite, Algeria, Nigeria, Ecuador și, în cele din urmă, Gabonul. Împreună, aceste țări dețin aproximativ trei sferturi din rezervele de petrol ale lumii și extrag circa o treime din petrolul mondial. La început, organizația nu s-a bucurat de prea mare atenție, întrucît marile companii petroliere internaționale controlau prețurile pe piața mondială. Embargoul arab asupra petrolului, instituit împotriva Statelor Unite pentru că au ajutat Israelul în războiul israelo-arab din 1973, a propulsat-o, însă, în prim plan datorită declanșării primei crize energetice mondiale.

Nicolae Minea, Bușteni. Forțele armate japoneze au fost recent dotate cu un nou tanc. Aflat, deocamdată, la nivel experimental, acesta este manevrat de un echipaj de trei militari, dispune de încărcare automată, folosind obuze de 120 mm. În *fotografie*, noul tanc, deplasîndu-se la poalele muntelui Fiji în timpul unui exercițiu al forțelor terestre japoneze.

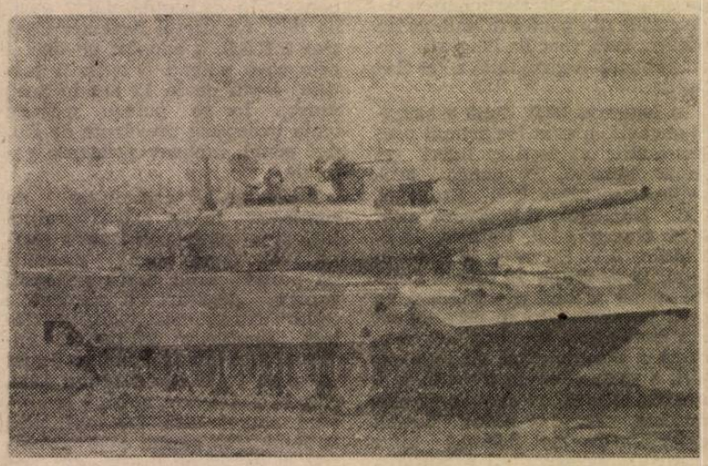

Kominform

Dan Ioanițescu, Dej, jud. Cluj. După dizolvarea Kominternului, intervenită în mai 1943, oficial nu mai exista nici un organism de legătură între diferitele partide comuniste. Acest organism este reconstituit în octombrie 1947, la o lună după ce avusese loc în Polonia o conferință secretă la care participaseră reprezentanți a nouă partide comuniste (din U.R.S.S., Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia, România, Ungaria, Franța și Italia). Conferința a decis înființarea Biroului informativ al partidelor comuniste și muncitorești (abreviat în rusă : Kominform). Rolul Kominformului era „organizarea schimburilor de experiență și coordonarea activităților pe baza unui acord reciproc". Sediul noului organism a fost desemnat Belgradul. Kominformul era dotat și cu un organ de presă : „Pentru o pace trainică, pentru o democrație populară", titlu sugerat de Stalin însuși. Datorită dezvăluirilor fostului conducător comunist Eugenio Reale s-a putut afla că, în cursul acestei prime conferințe, reprezentanții comuniștilor francezi (Jacques Duclos și Etienne Fajon) și italieni (Eugenio Reale și Luigi Longo) au fost aspru criticați de reprezentanții partidelor iugoslav și sovietic pentru „orientarea lor de dreapta". Li s-a cerut o atitudine mai combativă împotriva imperialismului american și a propriilor lor guverne. Cei acuzați și-au făcut autocritica. Cea de-a doua reuniune a Kominformului, care a avut loc în iunie 1948 în România, a prilejuit însă condamnarea și excluderea comuniștilor iugoslavi, cărora li se reproșa că au favorizat strecurarea unor elemente naționaliste în fruntea partidului și că practică o politică „aventurieră". Această reuniune a marcat începutul unei lupte acerbe împotriva „titoismului", care s-a manifestat printr-o serie de epurări și procese spectaculoase în Ungaria (procesul Rajk), Cehoslovacia (procesul Slansky), Bulgaria (procesul Kostov) etc. În această perioadă, relațiile româno-iugoslave au cunoscut o răcire fără precedent, Gheorghe Gheorghiu-Dej raliindu-se liniei Moscovei. O nouă reuniune, desfășurată în noiembrie 1949, a acuzat Belgradul că ar fi devenit „un centru american de spionaj și de propagandă anticomunistă". Kominformul s-a născut odată cu războiul rece pentru a pune în practică o strategie a rupturii, total diferită de politica de alianță cu democrațiile occidentale și forțele de stînga necomuniste pe care o dusese U.R.S.S. după 1941. Schimbarea de strategie care a urmat după moartea lui Stalin (1953), politica hrușciovistă de coexistență pașnică și reconcilierea cu Iugoslavia au dus la dispariția Kominformului. Acesta a mai ținut o conferință secretă la Moscova în iulie 1953, cînd liderii partidelor comuniste au fost informați de destituirea și arestarea lui Beria. În aprilie 1956 se anunță oficial dizolvarea Kominformului.

Gh. Vitănescu, Alba Iulia. Fostul ostatic englez Brian Keenan, recent eliberat din Liban, a declarat că Terry Waite, trimisul special al arhiepiscopului de Canterbury, reținut ca ostatic în ianuarie 1987, ar fi încă în viață. De la reținerea acestuia nu se aflase nimic despre soarta lui. Circulaseră, în schimb, zvonuri potrivit cărora Waite ar fi fost executat. Brian Keenan a mai afirmat că a întîlnit în cursul detenției sale încă trei ostatici : operatorul de televiziune britanic John McCarthy și americanii Terry Anderson și Thomas Sutherland. În afară de aceștia, în Liban mai sînt reținuți 12 ostatici occidentali de către grupări extremiste clandestine pro-iraniene.

Neculae Badiu, Brăila. Ne pare foarte rău, dar nu dispunem de adresele care vă interesează ; o documentare în acest sens ne-ar lua foarte mult timp și nu se înscrie în preocupările revistei. V-am putea sugera consultarea Cărții de telefoane, dar, avînd în vedere faptul că ultima ediție a acestei lucrări (care prin alte părți, nu fără motive, se cheamă „anuar") datează din 1977, ne temem că nici această soluție nu este operantă.

Traian Tomescu, Hîrlău, jud. Iaşi. După cum aţi putut observa în anunţurile publicate, redacţia a hotărît ca, din respect pentru abonaţi, să desfacă în continuare revista la vechile preţuri, pînă la expirarea abonamentelor pe acest an. Dacă abonamentul a fost făcut pe întregul an, revista este primită de abonat potrivit sumelor avansate pînă la ultimul număr din 1990. Dacă, însă, abonamentul a fost făcut doar pînă la sfîrşitul lunii septembrie, eventuala înnoire a abonamentului pe ultimul trimestru se face la noul preţ. Începînd de la 1 ianuarie 1991, acordăm însă, după cum am menţionat, rabaturi care sînt cu atît mai mari cu cît perioada de abonare este mai îndelungată. De pildă, un abonament pe întregul an întreg costă 300 lei, în loc de 412 lei, respectiv cu 112 lei mai puţin.

Şerban Ignat, Oradea. Crucea Roşie a fost înfiinţată în urma Convenţiei de la Geneva din 1863, pentru ajutorarea răniţilor şi victimelor de război. Fondatorul ei este filantropul elveţian Henri Dunant (1828—1910). Dunnant era un modest om de afaceri, cînd, într-una din călătoriile sale, s-a aflat în mijlocul uneia din cele mai sîngeroase bătălii ale secolului trecut, la Solferino, localitate din nordul Italiei, unde la 24 iunie 1859 trupele franceze au învins forţele austriece. Mii de supravieţuitori răniţi zăceau abandonaţi pe cîmpul de luptă, aşteptîndu-şi moartea. Autorităţile militare păreau să considere normală această situaţie, în urma unei bătălii. Dunant a renunţat la călătoria sa de afaceri şi a început să îngrijească răniţii, mobilizînd voluntari din împrejurimi. Era profund tulburat că nu fusese prevăzut nimic înainte de începerea luptelor pentru salvarea răniţilor, fiind convins că, dacă ar fi existat un corp permanent de voluntari instruiţi corespunzător, mii de vieţi omeneşti ar fi putut fi salvate. Din devotamentul acestui suflet generos s-a născut ideea Crucii Roşii. Dunant a primit premiul Nobel în anul 1901.

Mircea Ungureanu, Bucureşti. Conferinţa asupra Tratatului de Neproliferare Nucleară (TNP) se reuneşte la fiecare cinci ani pentru a examina modul de funcţionare a tratatului. Intrat în vigoare în 1970, acest tratat reuneşte 140 de state, obiectivul său fiind limitarea extinderii armelor nucleare asupra unor noi state. Cea de-a 4-a Conferinţă asupra Tratatului de Neproliferare Nucleară, reunită la 20 august la Geneva, şi-a încheiat lucrările fără să adopte o declaraţie finală, din cauza dezacordului persistent în problema experienţelor nucleare. Cele 85 de state participante la actuala conferinţă au încercat în zadar să apropie poziţiile Mexicului — care dorea să obţină în numele ţărilor nealiniate angajamente precise şi să asocieze TNP cu eforturile în vederea unei interziceri totale a experienţelor nucleare — şi cele ale SUA, pentru care această interdicţie rămîne un obiectiv pe termen lung, urmînd să rezulte dintr-un proces progresiv. Conferinţa a ajuns la mai multe acorduri în domenii „tehnice" referitoare, îndeosebi, la îmbunătăţirea sistemului de inspecţie asupra instalaţiilor nucleare exercitată de Agenţia Internaţională pentru Energie Atomică (AIEA). Mexicul, sprijinit mai ales de Iran, Indonezia, Filipine, Sri Lanka şi Venezuela, dorea să obţină ca declaraţia finală să lege problema suspendării TNP, prevăzută în 1995, de eforturile în vederea realizării unui tratat asupra interzicerii totale a experienţelor nucleare (CTBT). În 1995, cea de-a 5-a Conferinţă asupra TNP trebuie să decidă dacă tratatul să fie prelungit pe o perioadă nedeterminată sau pe o perioadă fixă. Pe de altă parte, Mexicul cerea ca declaraţia finală a conferinţei să menţioneze eforturile în vederea lărgirii sferei tratatului de interzicere parţială a experienţelor nucleare (PTBT), ce va fi concretizat în ianuarie, în timpul unei conferinţe pentru amendarea PTBT, convocată la New York. În pofida unor intense consultări, poziţiile celor două tabere nu au putut fi apropiate. După o încercare zadarnică în cadrul comitetului de redactare de a se elabora o sinteză a poziţiilor mexicană şi americană, preşedintele Conferinţei, ambasadorul peruan Oswaldo de Rivero, a propus să fie adoptat un text care juxtapune opiniile celor două tabere în problema litigioasă. Delegatul mexican a respins această propunere, apreciind că „a făcut concesii" fără să obţină în schimb nimic. Mai mulţi delegaţi au intervenit pentru a-şi exprima dezamăgirea sau regretul, subliniind — ca de pildă Australia — că conferinţa a procedat totuşi la o „examinare completă şi aprofundată" a tratatului. URSS a subliniat că problema interzicerii experienţelor nucleare este, după părerea sa „o problemă internaţională excepţional de importantă". Reprezentanţii american şi britanic au apreciat că nu trebuie exagerată importanţa absenţei unei declaraţii finale. „Obiectivul final al acestei conferinţe a fost atins. El este, pentru o mare parte, un succes", a declarat delegatul SUA.

profil

Guido de Marco

preşedintele celei de a 45-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U.

La preşedinţia celei de-a 45-a sesiuni a Adunării Generale a Organizaţiei Naţiunilor Unite a fost ales candidatul statelor Europei occidentale, Guido de Marco, viceprim-ministru şi ministru al afacerilor externe al Maltei.

Născut la La Valetta (Malta), la 22 iulie 1931, Guido de Marco a făcut studii de filozofie, economie şi italiană la Universitatea Regală din Malta, unde, în 1952, a obţinut licenţa şi, în 1955, titlul de doctor în drept. A fost avocat în Malta, începînd cu 1956, apoi consilier regal de Malta în anii 1964—1966. Este, de asemenea, profesor de drept penal la Universitatea din Malta.

Şi-a început cariera politică de mai bine de 25 de ani, cînd şi-a prezentat candidatura în Parlament, pe lista Partidului Naţionalist (în aprilie 1966). Şi-a menţinut mandatul din Camera Reprezentanţilor şi la alegerile generale ulterioare. În 1972, a devenit secretar general al Partidului Naţionalist, post deţinut pînă în 1977, cînd este ales vice-preşedinte al partidului ; ocupă şi astăzi această funcţie.

Numit viceprim-ministru al Maltei în 1987, lui de Marco i s-au încredinţat şi portofoliile de ministru al justiţiei şi de ministru de interne. Continuă să îndeplinească funcţia de ministru al justiţiei, dar a renunţat la postul de ministru de interne de cînd a fost numit ministru al afacerilor externe în mai 1990.

Guido de Marco s-a remarcat şi în activitatea parlamentară europeană. În 1967 a fost ales de Camera Reprezentanţilor la reuniunea parlamentară a Consiliului Europei. Aici a ocupat diferite funcţii precum acelea de membru şi raportor al Comisiei cu problemele juridice şi de vicepreşedinte al Comisiei de regulament şi proceduri. De-a lungul tuturor acestor ani, Guido de Marco n-a încetat să se intereseze îndeaproape de problema drepturilor omului şi să participe activ la numeroase reuniuni internaţionale.

La 16 iulie 1990, Guido de Marco a prezentat, în calitatea sa de viceprim-ministru, cererea de admitere a Maltei în Comunitatea europeană.

Guido de Marco este căsătorit, are trei copii.

A. M. T.

Pajetta

Ion Dumitrescu, Mangalia. Giancarlo Pajetta, unul din conducătorii istorici ai Partidului Comunist Italian, a încetat din viaţă la 13 septembrie a.c., la locuinţa sa din Roma. Născut la 24 iunie 1911, la Torino, Pajetta a fost un ziarist de reputaţie internaţională. În 1931 a intrat în mişcarea clandestină la Paris. Condamnat de către un tribunal special la 20 de ani de închisoare, în 1933, este eliberat în 1943 şi reintră în clandestinitate. La sfîrşitul războiului, în 1945, preia conducerea ediţiei milaneze a cotidianului comunist „L'Unità", întemeiat de Antonio Gramsci, iar în anul următor este ales deputat, fiind reales în continuare de 11 ori, pînă la ultimul scrutin din 1988. Vicepreşedinte al comisiei pentru afaceri externe al PCI şi membru al Comisiei pentru afaceri externe şi comunicaţii al Camerei Deputaţilor, a participat la numeroase delegaţii italiene în străinătate şi a avut multiple contacte internaţionale. Astfel, a jucat un rol-cheie între PCI şi PCUS cînd acesta din urmă i-a acuzat pe comuniştii italieni că fac jocul imperialiştilor prin criticile adresate Moscovei. Giancarlo Pajetta a pronunţat discursul de omagiu la funeraliile fostului conducător al PCI, Enrico Berlinguer, afirmînd fidelitatea partidului faţă de linia politică a fostului lider, unul din fondatorii „eurocomunismului".

Tiberiu Ghiţă, Braşov. După cum aţi remarcat, probabil, am publicat în numărul nostru 38 din 20 septembrie a.c. lista celor 41 de ţări cel mai puţin avansate ale căror probleme economice au făcut obiectul unei conferinţe internaţionale desfăşurate recent la Paris. Din păcate, nu dispunem de date suplimentare în legătură cu sumele datorate de fiecare din aceste ţări Franţei şi altor state occidentale.

FREE BIBLE COURSE

★ Free Correspondence Course graded by a friend in America.

★ Certificate given to each student completing the Bible course.

★ Course deals solely with the Bible.

★ Enroll now.

Order From:

World Bible School
4326 Hillsdale Lane
Garland, TX 75042 USA

WORLD BIBLE SCHOOL

NAME

ADDRESS

PRECIZARE. **Aducem la cunoştinţa celor interesaţi de Free Bible Course, a cărui reclamă am publicat-o în mai multe numere consecutive ale revistei, că trebuie să scrie direct la adresa indicată în reclamă şi nu redacţiei noastre. Cele de mai sus sînt valabile şi pentru domnul Gheorghe Pop din Dejeşti, jud. Maramureş.**

ABONAMENTE

Stimaţi cititori,

VĂ ANUNŢĂM CĂ, DE LA 1 IANUARIE 1991, vor opera următoarele reduceri pentru abonamente, faţă de preţurile la vînzarea liberă :

- **abonament 1 an (52 de numere) = 300 lei (în loc de 416 lei)**
- **abonament 9 luni (39 de numere) = 230 lei (în loc de 312 lei)**
- **abonament 6 luni (26 de numere) = 180 lei (în loc de 208 lei)**
- **abonament 3 luni (13 numere) = 90 lei (în loc de 104 lei)**

Aceste precizări le-am făcut cunoscute tuturor oficiilor poştale.

Cu stimă,
„Lumea azi"

Boli tropicale

Octavian Pascu, Slatina. O jumătate de miliard de persoane din lume suferă astăzi de boli tropicale, potrivit unei recente analize a Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii (OMS). Se apreciază că numărul persoanelor afectate — dintre care unele de mai multe maladii simultan — se prezintă astfel : paludism — 270 milioane de persoane (peste 90 la sută trăiesc în Africa, în sudul Saharei) ; schistosomiasis — 90 milioane ; filorioză limfatică, cauză a elfantiasis-ului — 90 milioane ; boala somnului african — 25 000 de noi cazuri pe an. Aceste maladii produc imense suferinţe — ulcere, leziuni interne, anemii grave, deformări ale feţei şi membrelor, orbiri, leziuni cerebrale — şi provoacă adesea moartea. Aproximativ 2,1 miliarde de oameni — aproape jumătate din populaţia planetei — sînt expuşi în prezent riscurilor paludismului, 1,6 miliarde sînt ameninţaţi de lepră, peste 900 milioane de filorioză limfatică, 50 milioane de boala somnului. „În afară de tributul plătit prin suferinţe şi prin decesele individuale, aceste maladii au efecte insidioase asupra societăţii", a declarat dr. Hiroshi Nakajima, director general al OMS. „Ele constituie un handicap în dezvoltarea ţărilor şi a oamenilor, transformă pămînturi fertile în zone de nelocuit, împiedică dezvoltarea fizică şi intelectuală. Pe de altă parte, costul programelor de luptă împotriva acestor boli este considerabil", a adăugat Nakajima. Majoritatea celor 500 milioane de persoane bolnave trăiesc în ţări în care produsul naţional brut anual nu atinge 400 dolari şi în care guvernele sînt atît de sărace, încît nu pot cheltui decît o medie de 4 dolari de persoană anual pentru probleme de sănătate. Cei mai mulţi dintre bolnavi trăiesc în zone în care situaţia rămîne practic neschimbată sau chiar se înrăutăţeşte. Asia numără peste 100 milioane de cazuri de boli tropicale pe an. În America Centrală şi de Sud sînt înregistrate peste 35 milioane de cazuri. Nici Europa nu este scutită de bolile tropicale.

Coordonatorul rubricii : Dan Radu Stănescu

Redactor şef : Ilie Şerbănescu

Colectivul redacţional : Mihaela Brumă, Dumitru Constantin, Vasile Crişu, Rodica Dumitrescu, Liana Enescu, Ştefan Nicolae, Ilie Olteanu — secretar general de redacţie, Radu Pascal, Doina Topor, Stelian Ţurlea — redactor şef adjunct, Anca Voican. Secretariat de redacţie şi tehnic : Ioana-Mariela Bărbulescu, Oana-Daniela Dinulescu, Mircea Dub, Eliza Iliescu, Ileana Iordache, Ion Matei, Marin Pieleanu, Marilena Szabo, Manuela Ştefănescu, Ana Maria Tatovici, Angelica Trancă, Florin Zamfiroiu ; Administrator : Brînduşa Anghel, Tipografi : Alexandru Baciu, Vasile Moraru, Florian Negoiţă. Revista „Lumea azi", Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Oficiul Poştal 33, cod 1341, căsuţa poştală 33—29, telefon : 17 60 10, internaţional : 18 50 81. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii.

C.P.B.

12 VOLUME DE ARZĂTOARE ACTUALITATE

la un preț de vînzare directă de **98 lei** fiecare volum (plus cheltuieli de expediere)

Plăcerii de a reciti celebrele romane ale lui Marin Preda i se adaugă acum bucuria descoperirii noilor creații ale generației actuale de prozatori. Ridicînd mesajul la nivelul autenticității totale, această cultivă procedeele moderne ale scriiturii, mai apropiate de sensibilitatea publicului de astăzi.

„Pleiada" pe care v-o propunem întrunește o selecție ce ține seama atît de puterea iluminantă a textului ca atare, cît și de pasiunea autorilor de a îmbogăți „corola de minuni" a Revoluției române. Cine ar putea rezista, așadar, în fața ispitei de a avea în propria bibliotecă o astfel de colecție ?

COMITETUL DE LECTURĂ

Vă expediem GRATUIT, pentru consultare, prima lucrare

Pentru a putea aprecia personal calitatea acestei colecții, vă propun să primiți acasă primul volum spre consultare, în mod gratuit.

Veți putea așadar să-l cercetați pe îndelete și să prețuiți la justa valoare calitatea colecției respective : volume bine tipărite, care se citesc cu plăcere, elegante, făcute să dureze. Totul a fost făcut pentru ca operele de valoare propuse să capete o prezentare demnă de însușirile lor literare.

Colecția „Pleiada" vă scutește să plătiți suprapreț pentru a vă procura volumul dorit.

Vă sfătuim să ne trimiteți cît mai curînd răspunsul prin poștă. Tirajul fiind limitat, el se va epuiza repede.

EDITORUL

Lista autorilor și titlurilor

Marin PREDA — Delirul — Cel mai iubit dintre pămînteni
Augustin BUZURA — Drumul cenușii — Trilogie
Petru POPESCU — Prins
Cristian TEODORESCU — Tainele inimii
Stelian TĂNASE — Corpuri de iluminat
Sorin PREDA — Parțial color
Mircea CĂRTĂRESCU — Visul
Ion GROȘAN — Acceleratul de noapte
Gabriela ADAMEȘTEANU — Vară primăvară

CUM SE PROCEDEAZĂ pentru a primi primul volum din această prestigioasă colecție la un preț pe care nu-l poate asigura decît vînzarea fără intermediar a unor astfel de cărți ?

● **Veți indica pe cupon numele și adresa dumneavoastră ; ne autorizați să vă trimitem această carte adăugînd și semnătura dumneavoastră.**

● **Veți introduce cuponul de răspuns într-un plic pe care îl veți adresa la : PRIETENII CĂRȚII, Piața Presei Libere nr. 1, CP 33—128, 79734 București.**

● **Cînd veți primi volumul, veți achita 98 lei (+ 9,60 lei cheltuieli de expediere) factorului poștal.**

● **Veți dispune de 10 zile pentru a cerceta în voie acasă acest prim volum din colecție, iar aceasta nu vă angajează cu nimic ;**

— **dacă nu sînteți pe deplin mulțumit, e de ajuns să ni-l trimiteți înapoi în același ambalaj cu factura lui, pentru a vi se deconta imediat după primire. Nu aveți de dat nici o explicație ;**

— **dacă doriți să-l păstrați, nu aveți nimic de făcut în plus și veți primi cele 11 volume următoare, în ritmul de un volum pe lună cu aproximație. Vi se va rezerva sistematic un volum pentru ca nu cumva să vă lipsească din colecție.**

● **În orice moment aveți dreptul, printr-o simplă scrisoare, să puneți capăt expediției noastre.**

PLAILUME

Nume _____ **Prenume** _____

Adresa _____

_____

_____

Codul poștal

Vă rog să-mi trimiteți, pentru examinare și fără nici un angajament din partea mea, primul din cele 12 volume din colecția „Pleiada", la prețul de vînzare directă de 98 lei (+ 9,60 lei cheltuieli de expediere) pe volum.

Am la dispoziție 10 zile pentru a-l examina. Dacă voi hotărî să nu-l păstrez, îmi va fi de ajuns să-l trimit înapoi iar suma îmi va fi decontată.

CUPON DE RĂSPUNS

de completat și de trimis în plic timbrat la:

PRIETENII CĂRȚII

Piața Presei Libere nr.1

CP 33-128 ; 79734 București

Dacă doresc să-mi procur colecția, voi păstra acest prim volum ; volumele următoare îmi vor parveni în ritmul de un volum pe lună cu aproximație. Am dreptul să pun capăt expedierilor în orice moment.

Data _____ **Semnătura** _____

MUZEUL PRESEI ȘEVER BOCU
JIMBOLIA
NR. D.555
T1

LUMEA azi

Nr. 43 25 octombrie 1990

Liberalizarea prețurilor - un rău necesar

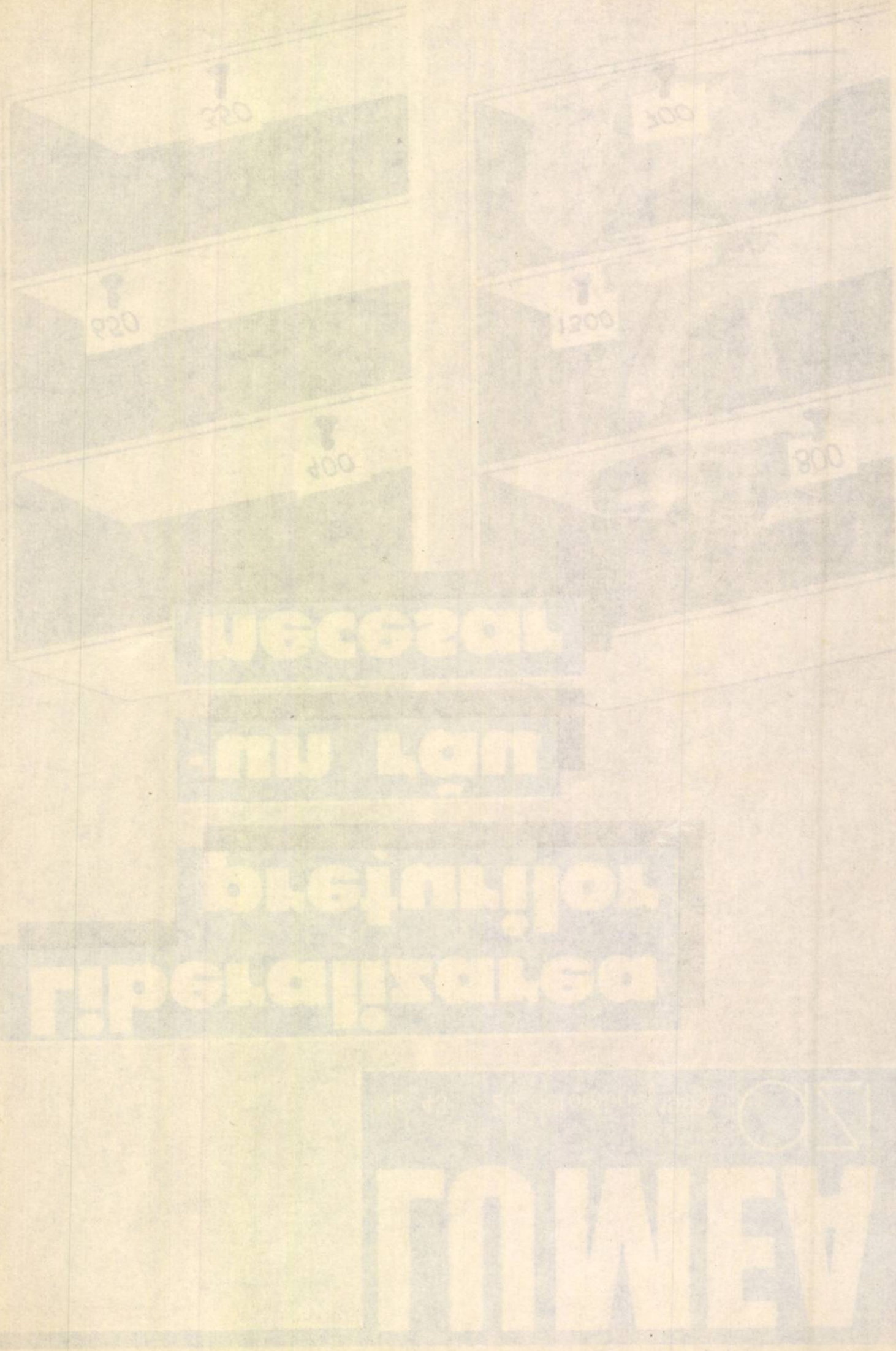

Sumar

EDITORIAL. **„Ucenicul vrăjitor".** Stelian Țurlea 2

PROBLEME ROMÂNEȘTI. **Liberalizarea prețurilor — un rău necesar.** Ilie Șerbănescu 2—6

— **Reforma și revista** 3

— **Miza e libertatea** 6

EUROPA RĂSĂRITEANĂ. **Uniunea Sovietică. Kremlinul și economia.** Felix Alexeev 7

— **Iugoslavia. Federație sau confederație ?** Vera Georgescu 8

— **Ungaria. Alegerile locale — un mozaic neașteptat.** Dumitru Constantin 9

EUROPA OCCIDENTALĂ. **Germania. Unificare prin federalism.** Radu Păscal 10

ORIENTUL MIJLOCIU. **Trei puncte fierbinți.** Dan Radu Stănescu 11

— **Îngrijorări pentru Occident și arabi** 12

OCEANIA. **Noua Zeelandă. O cursă printre obstacole.** Mihaela Brumă 13

Un premiu de prestigiu : lumini și umbre. Vasile Crișu 14

Octavio Paz — o conștiință universală. Anca Voican 14

OPINII. **Europa se grăbește** 15

— **Configurări, prefigurări, urgențe.** Henri Zalis 21

1 000 + 1 16

REPORTAJ PE GLOB. **Polonia văzută din Poznan.** Manuela Ștefănescu 18

DOSARE ÎN ACTUALITATE. **Occidentalii își regîndesc opțiunile.** Doina Topor 20

Societățile europene în tranziție (2). Bart van Steenbergen 22

Intifada (2). 24

Însemnări despre Cernobîl (5). Grigori Medvedev 25

Femeia și puterea (7). „Stelele Nordului". Liana Enescu 26

ISTORIE. **„O înfrîngere în victorie" (2).** Nicolette Franck 27

SERIAL. **Stalin și stalinismul (4).** Roy Medvedev 28

POȘTA REDACȚIEI 30

PROFIL. **Taro Nakayama, ministrul afacerilor externe al Japoniei** 31

Închiderea ediției : 23 octombrie, ora 12

Coperta I
Sorin Turculeț
(după o idee de Matty)

LUMEA săptămînal independent de politică externă **azi**

Anul II, serie nouă, nr. 43 (1406), 25 octombrie 1990

Poznan

Aflat la o conferință asupra drepturilor omului, desfășurată la Poznan, redactorul nostru ne-a transmis un reportaj despre Polonia, țară care a trecut prin exact problemele ce ne preocupă astăzi pe noi. **(pag. 18)**

Laureați Nobel

Președintele sovietic Mihail Gorbaciov a primit Premiul Nobel pentru Pace. Omagiul adus de străinătate contrastează cu rezerva cu care a fost primit premiul pe plan intern. Gorbaciov nu a încercat niciodată să înlocuiască sistemul comunist, dar acțiunea sa a contribuit, incontestabil, la remodelarea lumii. Alt premiu de prestigiu, Nobelul pentru literatură, a fost acordat poetului mexican Octavio Paz, eseist și om politic în egală măsură. **(pag. 14)**

Femeia și puterea

Al șaptelea episod al acestui serial se oprește asupra altor femei-președinte, femei-premieri, femei-lideri de partid sau miniștri (precum Melina Mercouri). **(pag. 26)**

Occidentalii își regîndesc opțiunile

(pag. 20)

Trei puncte fierbinți

Orientul Mijlociu este în fierbere în trei puncte simultan. Criza din Golf continuă și tensiunea crește pe măsură ce forța internațională își încheie desfășurarea. Va izbucni sau nu un război ? Israelul este nemulțumit de hotărîrea ONU de a trimite

o misiune de anchetă. Se extinde conflictul ? În Liban, în sfîrșit, generalul Aoun a fost înfrînt și armata sa distrusă. Se va instala pacea în această țară atît de tragic sfîșiată de 15 ani de conflict intern ? Noile atentate (asasinarea lui Chamoun) par să arate că țara este departe de a se liniști **(pag. 11)**

Alegeri la antipozi

Noua Zeelandă. De la începutul lunii septembrie, țara e condusă de un nou premier. Peste cîteva zile vor avea loc alegeri generale. O cursă printre obstacole, cu deznodămînt greu previzibil **(pag. 13)**

Federație sau confederație ?

În toate republicile Iugoslaviei, o temă stă în atenția tuturor. Cine ar putea dori dezmembrarea statului iugoslav ? Primejdii există însă. **(pag. 8)**

„Ucenicul vrăjitor"

Freiheit, wolnosc, svoboda, szabadsag — cuvintele acestea şoptite, strigate sau cîntate au răsunat în ţările est-europene anul trecut şi înseamnă bunul cel mai de preţ : „libertatea". Au răsunat cu insistenţă, exprimînd scuturarea de un sistem politic impus, falimentar şi utopic, descătuşarea aproape incredibilă de energii. Ţările acestea alcătuiesc acum o lume extrem de frămîntată, care îşi găseşte cu greu drumul, în care violenţa şi intoleranţa se împletesc cu deruta economică ; dar niciunde nu se crede că sistemul abolit ar mai putea fi impus de cineva. Zidul care împărţea Berlinul şi diviza simbolic Europa, pecetluind o ordine internaţională aparent stabilă, dar în fond precară, s-a prăbuşit şi nimeni nu mai concepe ca ieri raporturile Est-Vest. Războiul rece care părea de neclintit s-a risipit şi cu uimire lumea constată că, din clipa în care cele două superputeri dialoghează cu adevărat şi se înţeleg, conflicte singeroase din diverse zone ale lumii au şansa de a-şi găsi în mod miraculos soluţionarea. Toate transformările acestea au o legătură, directă sau indirectă, cu omul aflat de cinci ani în fruntea celei mai vaste ţări din lume şi a imperiului care s-a dovedit poate cel mai intolerant. Omului acestuia — considerat de revista „Time", în primul număr din acest an, „Omul deceniului" — — i s-a acordat Premiul Nobel pentru Pace.

Să privim realitatea în faţă :

Mihail Gorbaciov este un comunist care nu a încercat niciodată să înlocuiască sistemul comunist. El e reprezentantul puterii constituite, al nomenclaturii, al păturii politice care promovează şi apără sistemul. Din punctul acesta de vedere el apare drept antipodul savantului Saharov, precedentul rus care a luat acelaşi Premiu pentru Pace, în urmă cu 15 ani.

Dar Gorbaciov a înţeles că sistemul este anchilozat, ruginit, că nu mai poate progresa fără o reformă pe care a numit-o perestroika (reconstrucţie), fără transparenţă (glasnosti) şi fără democraţie. Concepţiile lui Gorbaciov nu atacă socialismul, el pare să creadă profund în gîndirea lui Marx şi Lenin, dar propune o salvare de la dezastrul economic prin măsuri pragmatice. Reformele acestea nu pot avea loc fără o linişte externă şi, îndeosebi, fără un ajutor material substanţial al străinătăţii. Ca urmare, politica externă a colosului comunist se modifică simţitor. Odată declanşat, procesul reformelor nu mai poate fi oprit, cel puţin în plan extern.

Gorbaciov a simbolizat schimbarea şi speranţa unui sistem. Mulţi continuă să se întrebe dacă ceea ce a întreprins el nu este decît mijlocul de a salva preeminenţa unui partid unic şi de a depăşi impasul istoric. Alţii se întreabă dacă demersul lui nu vizează crearea unei Rusii puternice, fie şi în detrimentul unui imperiu măcinat de conflicte interetnice şi incapabil să se aplece îndeajuns asupra problemelor economice.

Dar pe occidentali intrarea sa în prim plan i-a surprins, constant şi repetat, prin comportament : o ruptură completă cu generaţia anterioară, franchete, flexibilitate în discuţii, energie, dar urban în argumente. „Poţi conlucra cu el", declara lapidar „Doamna de fier".

Ceea ce a făcut Gorbaciov este cu certitudine apreciat mai mult în străinătate decît în URSS, unde i se reproşează că politica promovată nu a adus roade, că nivelul de trai se degradează continuu, că problema naţională tinde să destrame federaţia. Însă Premiul Nobel pentru Pace i s-a acordat pentru efectul acţiunilor sale în plan extern şi nu pentru reformele economice. Contestat sau aplaudat, liderul sovietic a fost asemănat unui magician care a eliberat forţe ce cresc din ele însele, schimbînd lumea. Că acestea mai pot fi sau nu ţinute în frîu este o altă chestiune.

Pînă acum, Premiul Nobel pentru Pace s-a acordat pentru apărarea drepturilor omului ; odată prăbuşit totalitarismul est-european, drepturile acestea încep să fie pretutindeni discutate şi apărate. Premiul Nobel pentru Pace s-a acordat pentru acţiuni vizînd diminuarea încordării militare ; prin înţelegerile superputerilor, din ultimii ani, armele care ne apasă vor fi mai puţine. Premiul Nobel pentru Pace s-a acordat pentru iniţiative diplomatice care au deblocat situaţii încordate ; dispariţia războiului rece este cea mai importantă situaţie încordată eliminată în deceniile postbelice. În toate acestea, Mihai Gorbaciov a avut un rol. Se poate admite chiar că a fost omul potrivit în momentul potrivit. Lumea nu mai este şi — sperăm — nu va mai fi cea dinaintea accesului său la funcţia supremă.

Poţi fi sau nu de acord cu politica sa ; poţi accepta sau nu rolurile sale contradictorii, în care se îmbină reformismul cu dogma rigidă ; poţi aprecia sau nu capacitatea sa de supravieţuire, dialog şi compromis ; poţi admite sau nu ca procesul iniţiat de el să fie numit revoluţie. Există, cu certitudine, un factor de risc, un aspect primejdios al acţiunilor sale, în măsura în care dezmembrarea structurilor moştenite poate deveni eşafodul magicianului. Dar indiferent de reuşita reformelor în plan intern, acţiunea liderului sovietic a contribuit la remodelarea lumii. Procesul este ireversibil. Şi pentru aceasta i s-a acordat Premiul Nobel pentru Pace.

Mai contează că „ucenicul vrăjitor" este, eventual, contestat sau că va întîmpina şi eşecuri ?

Stelian Ţurlea

Guvernul s-a decis să ia taurul de coarne pe calea reformei. Asumîndu-şi o grea misiune de asanare în economia românească, trebuie sprijinit din toate părţile. Ar fi inacceptabile încercările, indiferent de la dreapta sau de la stînga, de a exploata politic durerile sociale, căci la o reformă radicală nu există alternativă! Degeaba s-ar ieşi în stradă pentru că nu s-ar obţine altceva decît o penibilă întoarcere la trecut.

Guvernul s-a decis să ia taurul de coarne pe calea reformei. Aceasta este principala concluzie care se desprinde din prezentarea făcută, săptămîna trecută, de primul ministru Petre Roman, în faţa camerelor reunite ale parlamentului. Se poate spune că abia această prezentare — şi nu setul doar de intenţii anunţat către sfîrşitul lui iunie, la instalare — constituie programul economic guvernamental, pentru că numai acum au fost conturate într-o înlănţuire, secvenţă cu secvenţă, măsurile operaţionale — făcînd parte dintr-un ansamblu închegat — menite să structureze operaţional reforma. Guvernul anunţă o radicalizare şi o accelerare a acesteia spre o economie de piaţă, cu convingerea — de altfel declarată de primul ministru — că, în situaţia creată, nu există alternativă. Mai mult, guvernul cere o procedură de urgenţă din partea parlamentului în adoptarea unor legi de maximă stringenţă şi chiar împuterniciri speciale, cu caracter temporar, pentru a pune în aplicare operativ măsurile preconizate.

1. Cel mai mare fals din economia naţională trebuie înlăturat

O comparaţie simplă cu modul în care operează preţurile într-o economie de piaţă ne arată de ce din magazinele noastre lipsesc tocmai produsele necesare.

Ca precondiţie a reformei, liberalizarea preţurilor este nodul gordian, pentru că numai prin aceasta se poate înlătura cel mai mare fals existent în economia naţională şi aşeza pe adevăr structurile de producţie, relaţiile de schimb, rezultatele financiare.

Actualele structuri de preţuri — clădite pe evaluări din birou, adesea fără a se ţine cont de vreun semnal al pieţei — constituie unul din responsabilii de primă anvergură ai de-

Liberalizarea prețurilor — un rău necesar

zordinii actuale din economia românească, ai irosirii de resurse în activități inutile și fără desfacere, în timp ce nu mai rămîn resurse pentru acoperirea unor nevoi sociale reale, ai creării și ființării unor întreprinderi-balast, ai imposibilității oricărei aprecieri asupra rentabilității economice, ai șomajului mascat și inflației camuflate, ai speculei și pieței negre.

Într-o economie de piață...

Într-o economie de piață lucrurile sînt clare. O întreprindere produce o marfă, cu un anumit cost de fabricație. Pentru a o livra, trebuie să achite statului un anume impozit pe circulația mărfurilor. În cazul găsirii unui cumpărător — sau altfel spus în cazul în care piața recunoaște produsul — acesta se vinde la un anumit preț. Dacă prețul este mai mare decît costul, producătorul obține un profit (din care o parte este cedată statului sub formă de impozit pe venit) și, rămîne, deci, în competiție. Dacă situația este inversă, producătorul, intrat în faliment, trebuie să se retragă de pe piață. În acest fel, la scară de ansamblu, prețurile sînt așezate pe costuri, raporturile dintre prețuri reflectă raporturile reale dintre diferitele activități și eforturi depuse, se produc mărfuri care au într-adevăr desfacere, pe piață putînd subzista numai cei ce sînt autentic rentabili. Există, ca urmare, un mecanism de autoreglare a economiei : produsele fără căutare nu se mai produc, iar resursele pe economie se îndreaptă spre acoperirea nevoilor sociale reale, satisfăcîndu-le în măsura în care resursele permit.

... Și la noi

Să vedem care a fost și este situația la noi și de ce ea trebuie schimbată. Costurile, beneficiile, impozitele și prețurile sînt toate „planificate", mai precis prestabilite din birou, de cele mai multe ori fără vreo legătură cu condițiile și semnalele pieței. Altfel spus, beneficii sînt prevăzute să existe indiferent dacă produsele vor fi recunoscute de piață sau nu, adică dacă, la prețurile prestabilite, produsele se vor vinde sau nu. Inutil de menționat că, în cazul în care beneficiile vor exista într-adevăr, acestea sînt prelevate preponderent de către stat. Ce se întîmplă, de fapt, în practică ? Dacă întreprinderile reușese să respecte „costurile planificate", atunci treaba, în principiu, mai merge cum mai merge. Dacă o întreprindere poate produce sub costurile planificate, ea nu este de fapt interesată s-o facă pentru că grosul beneficiilor suplimentare pleacă tot la stat. Dacă, însă, costurile reale le depășesc pe cele planificate, întreprinderea continuă să existe, statul venind să acopere pierderile. O primă distorsiune apare fără șansă de corectare întrucît economiei îi este răpită una din posibilitățiile de autoreglare.

Cea mai gravă distorsiune derivă, însă, din faptul că, chiar dacă produsele nu-și găsesc cumpărători, ele continuă să fie fabricate, statul încasînd pe mai departe false beneficii și, în realitate, subvenționînd pierderi mereu mai mari. În plus, produsele prevăzute cu beneficii procentuale superioare sînt preferate în fabricație, de către întreprinderi, chiar dacă nu toate cantitățile au desfacere, în timp ce produse cu ratè de beneficii mai mici dar căutate pe piață sînt evitate. Irosirea de resurse este evidentă și nevoi sociale nu sînt acoperite. Grav este faptul că nevoi sociale rămîn nesatisfăcute nu pentru că nu există neapărat resurse, ci pentru că acestea sînt antieconomic distribuite. Coexistența paradoxală a irosirilor de resurse cu nevoi sociale, chiar primare neacoperite este cea mai dramatică fațetă a prețurilor prestabilite din birou, în relație incertă cu piața.

Consecințele nu se opresc însă aici. Dacă prețul unui produs nu reflectă realitatea — fie prin costurile, fie prin beneficiile sale prestabilite — alterarea se propagă mai departe : întîi la produsul mai complex care îl înglobează pe primul, apoi la următorul și mai complex și, în final, în întreaga economie. Probabilitatea ca un preț să reflecte realitățile economice și contribuțiile efective ale dife-

Reforma și revista

Reforma fiind adusă, de acum, în cîmpul practicii, contextul discuțiilor asupra acesteia se cere a fi schimbat. Accentul ar trebui, poate, să cadă nu atît pe evidențierea necesității reformei, cît îndeosebi pe problemele aplicării ei și implicațiile sociale, mai ales că asemenea probleme și implicații vor exista cu duiumul.

Conduita revistei față de acestea va fi o continuare a poziției adoptate pînă acum în ce privește reforma economică. Revista a susținut consecvent necesitatea unei reforme radicale și accelerate, insistînd să fie întreprinsă în secvențe, dar fără mari defazaje în timp între acestea, și să fie cuprinzătoare, fără a fi „uitată" sau marginalizată vreuna din laturile ei. Spre a da numai cîteva exemple, revista a subliniat ferm cerința unei liberalizări largi și urgente a prețurilor, ca o precondiție a reformei, s-a exprimat critic față de faptul că intențiile guvernului la instalare făceau, în mod fals, din convertibilitatea leului un corolar, și nu un instrument al reformei și considerau, tot într-un fel nerealist, agricultura ca un pariu deja cîștigat. În revista noastră s-a putut consemna părerea, aparent paradoxală, că deteriorarea situației economice este un factor de grăbire a reformei, în sensul că numai de la introducerea rapidă a stimulentelor și coerciților economiei de piață se poate spera că va veni redresarea producției și exportului, precum și însănătoșirea comportamentului în muncă al agenților productivi, degradat grav de uniformitatea de tratament din trecut și, în plus, ieșit, în ultimele luni, de sub constrîngerile politice și administrative. Revista a respins fără echivoc iluziile despre tranziția fără dureri sociale și poveștile despre posibilitatea urmării unor modele, precum cel austriac, scandinav sau japonez, punînd în modul cel mai tranșant problema : dureri sociale oricum vor fi, întrucît sînt inevitabil legate de situația de criză din economia românească ; și dacă este așa, atunci sînt preferabile cele implicate de reformă, pentru că aceasta măcar oferă perspectiva unei ameliorări.

Evocăm toate acestea nu pentru a exprima satisfacția constatării că opiniile și abordările avute în vedere sînt acum împărtășite pe larg în programul guvernamental, ci pentru a sublinia că, păstrînd linia adoptată, revista, consecventă cu sine, va susține fără rezerve aplicarea unei asemenea reforme — unica oferind șansa de a se trăi mai bine în această țară —, în ciuda problemelor sociale ce ar putea apărea și în ciuda faptului că o perioadă s-ar putea să ne fie ceva mai rău.

Așa cum am mai arătat, dacă guvernul va avea curajul social să ia taurul de coarne, întreprinzînd o reformă economică reală, va trebui sprijinit din toate părțile. Pentru că își va asuma misiunea unei asanări în folosul general în economia românească.

Impresia noastră este că guvernul s-a decis să întreprindă o reformă economică reală și, de aceea, trebuie susținut. Nu este vorba de a sprijini un guvern sau altul, ci o anume reformă, indiferent de cine ar întreprinde-o. Că o face acest guvern, atunci acest guvern trebuie sprijinit.

S-ar putea să existe forțe, indiferent dacă de la dreapta sau de la stînga, care să încerce a cîștiga capital politic erijîndu-se în apărători ai intereselor diferitelor categorii sociale, afectate îndeosebi de șomaj sau inflație. Astfel de atitudini nu trebuie acceptate. S-ar putea ca nemulțumiri sociale să se producă și cu care guvernul va fi nevoit să se confrunte. Asemenea nemulțumiri nu ar putea fi ignorate, dar obligația noastră este de a convinge că, în ciuda tuturor problemelor ce vor apărea, reforma reală trebuie să reușească. Căci este necesar a se înțelege clar că nu există alternativă !

Astfel că, insistînd asupra coordonatelor reformei și implicațiilor ei sociale, nu trebuie încetat să se explice de ce este aceasta necesară — atît economic, cît și politic și social — îndeosebi pentru cei mulți dintre noi care, deși un timp s-ar putea simți frustrați, n-au altă șansă de a-și vedea vreodată realizate aspirațiile spre ceva într-adevăr mai bun.

ritelor activități care au concurat la crearea sa scade pe măsură ce produsul este mai elaborat prelucrat. În lanțul industrial actual, neconcordanțele cu realitatea ating dimensiuni dramatice. În măsura în care cererea și oferta nu joacă practic nici un rol, autoreglarea economiei prin prețuri nu există. Resursele, atîtea cîte sînt, nu se deplasează spre activitățile performante, ci după cum stabilește cineva, care, oricît de abilitat și competent ar fi, nu poate înlocui piața în a identifica ce merită și ce nu merită a fi produs. Mai mult, dacă se dorește o acțiune de asanare economică, este imposibil, pe sistemul actual de prețuri, să se spună care activități sînt rentabile și care nu. Singurul mecanism economic real ajunge să fie și cel mai imoral : piața neagră. Aceasta se formează exact pentru acele produse la care cererea este mare (întrucît exprimă nevoi sociale) și oferta este mică (deoarece pentru fabricarea lor nu au mai „existat" resurse). Absurditatea pieței negre este relevată pregnant de însăși existența ei în paralel cu cea a unor stocuri de produse finite și intermediare nevandabile (care au irosit resursele). Piața neagră (în sensul ei larg : vînzări la supraprețuri, revînzări prin intermediari, trafic de influență individual și organizat, bișniță, speculă etc.) este sursa îmbogățiților noștri prin mijloace care nu au nici o legătură cu munca, hărnicia sau adevăratul spirit întreprinzător.

2. Respectînd legea cererii și ofertei

În ce constă liberalizarea prețurilor ? Poate fi aceasta generalizată acum pe ansamblul economiei românești ?

Iată de ce este necesară o liberalizare a prețurilor. După cum o arată și numele, aceasta constă, în principiu, în a lăsa prețurile să se stabilească liber pe piață, în esență în funcție de cererea și oferta existente realmente pentru un anumit produs sau serviciu. Practic, înseamnă că rămîne la latitudinea fiecărui producător de a fixa prețul pe care îl consideră necesar, dar și posibil. Tendința naturală este ca producătorul să încerce a stabili un preț cît mai ridicat, care să-i ofere, pe lîngă acoperirea costurilor, și un profit înalt. Piața, însă, nu-i permite să facă ce vrea. La un preț prohibitiv, produsul nu mai găsește decît puțini (sau deloc) cumpărători. Însăși nevoia de a vinde și, deci, de a-și realiza financiar producția se interpune în calea tendinței de fixare a unor prețuri exagerate.

Adevăratul echilibru se obține, însă, doar în cazul în care mai mulți producători sînt în concurență pe piață în vînzarea aceluiași produs. Posibilitatea unor înțelegeri între producători de a promova concertat prețuri ridicate — mai ales dacă este vorba de produse de strictă necesitate — nu este exclusă, dar, în general, cu cît există mai mulți producători în concurență pe piață, probabilitatea ca asemenea înțelegeri să se încheie și să opereze este mai mică. Interesul propriu de a-și vinde producția, de a ocupa, cum se spune, o poziție mai puternică pe piață, impune fiecărui producător să practice prețuri accesibile. Concurența însăși obligă producătorii nu numai să ridice calitatea produselor, dar și să-și mărească profiturile nu prin creșterea prețurilor în sine, ci prin diminuarea costurilor, ceea ce promovează eficiența economică, din care cîștigă atît producătorii cît și consumatorii.

Normalul...

Printr-o liberalizare, prețurile se așază pe costuri, raporturile dintre prețuri exprimă realmente contribuțiile activităților economice, realitățile economice sînt reflectate corect în evaluări și în statistici, produsele fără căutare nu mai sînt obiectiv fabricate, iar producătorii, tot obiectiv, își îndreaptă atenția spre mărfurile care reprezintă necesități autentice. Rentabilitatea devine ceva palpabil și măsurabil. În funcție de obținerea, sau nu, de profituri, se știe care întreprinderi sînt viabile și care nu, se cunoaște spre care activități merită să fie canalizate resursele, atîtea cîte sînt, și spre care trebuie încetată alocarea pentru a nu irosi resurse. Cu alte cuvinte, se realizează o acoperire a nevoilor sociale autentice atît cît permite plapuma economiei. Prin prețuri reale, economia dobîndește acel mecanism de autoreglare, care îi dă posibilitatea să funcționeze ca un organism viu, să se adapteze la condițiile în schimbare, să răspundă la stimuli și să reacționeze în corectarea distorsiunilor apărute, să se înnoiască prin însăși tendința, ce îi devine în natura lucrurilor, de dirijare a resurselor spre activitățile performante.

Toate acestea dau, desigur, expresie unei reprezentări ideale.

În primul rînd, pentru că nu există în lume o economie fără distorsiuni și dezechilibre, iar cele legate de prețuri sînt dintre cele mai importante. Problema este doar dimensiunea acestor distorsiuni și dezechilibre și capacitatea mecanismului economic de a le înfrunta, compensa și înlătura.

În al doilea rînd, nu există în nici o economie din lume o piață complet liberă, fără nici un fel de reglementări și fără o acțiune regulatoare din partea autorității statale, prin instituțiile sale specializate în plan bugetar, fiscal, monetar, financiar. În particular, nu există niciunde prețuri integral libere la toate produsele și serviciile ; controale dirijiste mai importante sau mai puțin importante (în funcție de diverse condiționări, obiective și etape) operează în multe sectoare sau la unele produse și servicii. Problema este doar amploarea și semnificația acestor controale dirijiste, care trebuie să constituie mai curînd excepția decît regula.

... Și anomaliile din economia românească

În al treilea rînd reprezentarea este îndeosebi ideală pentru economia românească. Va trebui să treacă încă mult timp pentru a se ajunge la situația în care economia românească să-și autoregleze distorsiunile și dezechilibrele prin prețuri (în urma stabilirii unor structuri de prețuri reale și a mobilității acestora potrivit cererii și ofertei), iar controalele dirijiste ale prețurilor să fie cu adevărat excepții și nu regula, precum în prezent.

Motivele sînt multiple, legate fiind, în esență, nu atît de controlul de stat aproape total asupra prețurilor care există acum, cît mai ales de anumite foarte grave distorsiuni și dezechilibre, pe care economia le moștenește după decenii de gestiune antieconomică și la care însuși sistemul absurd de prețuri a avut o contribuție copleșitoare.

Să enumerăm doar cîteva : **monopolizarea pieței anumitor produse** (sau altfel spus inexistența concurenței în cazul multor produse, ca urmare a fabricării lor de către un singur furnizor) ; **deficitul flagrant de energie, combustibili și materii prime din economie**, cu implicații cu atît mai profunde cu cît sursa de aprovizionare în aceste privințe o constituie, în bună proporție, importul (poate principala problemă a economiei românești în momentul de față este legată de faptul că industria, la nivelul actual de dotare tehnică și competitivitate, nu este în măsură, prin export, să-și procure, din import, măcar necesarul propriu de energie și materii prime, care, din motive naturale, nu există pe plan intern) ; **acuta neacoperire cu mărfuri și servicii de consum a masei monetare disponibile la populație** (dintr-un leu, doar 10 bani au o asemenea acoperire), **și distribuția socială complet discrepantă a masei monetare** (probabil, o cincime din populație deține peste patru cincimi din disponibilitățile monetare, în timp ce patru cincimi nu dispun nici de o cincime), ceea ce creează poziții net inegale în înfruntarea consecințelor necesarei liberalizări a prețurilor și, deci, probleme sociale.

3. Adaptarea la realități

Reguli și excepții în concepția guvernului asupra corelării prețurilor cu condițiile pieței românești.

Să vedem acum concepția în care guvernul încearcă să acomodeze indispensabila liberalizare a prețurilor în condițiile acestor grave distorsiuni și dezechilibre.

Astfel, prețurile se liberalizează — adică producătorii sînt autorizați să-și fixeze ei înșiși prețurile — pentru toate produsele în cazul cărora există cel puțin trei furnizori. Deși nu se menționează explicit, prin incidență se sugerează că, în cazul acelor mărfuri fabricate de mai puțin de trei producători (îndeosebi produse complexe precum bunuri de investiții și echipament), prețurile rămîn dirijate (de către stat). Temeri există că, pentru produsele cu numai 3—4 furnizori, aceștia, prin înțelegere, ar putea practica prețuri ridicate de monopol. În ambele situații, soluția „de piață" nu ar putea fi găsită decît în timp prin apariția mai multor furnizori, fie ca urmare a creării unor noi întreprinderi (publice sau particulare), fie ca rezultat al dezmembrării unora din întreprinderile gigant actuale în cîteva unități economice de sine stătătoare.

Dincolo de această regulă generală, în programul guvernamental de liberalizare a prețurilor încep să intervină excepțiile, legate de situațiile specifice existente în economia românească.

Excepția chiriilor

Prima și cea mai importantă excepție se referă la combustibili, energie și chirii, pentru care prețurile nu se liberalizează. În cazul chiriilor (se înțelege la fondul locativ de stat), determinarea este strict socială, dar în relație cu statutul oarecum special al acestora în economie. Într-o economie de piață, desigur și chiriile (ca orice alt serviciu) ar trebui să aibă tarife stabilite liber în funcție de cerere și ofertă. Chiriile, însă, constituie un serviciu final (către populație) : ele sînt influențate de evoluția cheltuielilor de întreținere a fondului locativ, dar, la rîndul lor, nu influențează costul altor produse sau servicii, ci doar așa-numitul „buget familial". Ca atare, subvenționarea chiriilor pentru fondul locativ de stat pune probleme legate numai de existența la dispoziția statului a unor resurse financiare corespunzătoare, dar nu și de alterarea unor corelații economice importante. Astfel că soluția adoptată în cazul chiriilor este logică : de vreme ce bugetul familial va fi afectat în alte principale componente ale sale, el trebuie să fie ferit în aproape singura dintre aceste componente care nu alterează direct restul corelațiilor de prețuri din economie.

Cazul special al combustibililor și energiei electrice

Combustibilii și energia electrică se situează la antipod, prețurile lor influențînd practic toate prețurile și tarifele, corelațiile lor din economie. În mod normal, nevoia liberalizării prețurilor la combustibili și energie electrică este, ca atare, primordială, ca o condiție a așezării pe adevăr a tuturor celorlalte prețuri și tarife în a căror componență intră. Situația din economia românească nu este, însă, una normală. Deficitul imens de combustibili și energie electrică transformă practic piața acestor produse într-una cu caracteristicile celei negre. O liberalizare a prețurilor, în actuala situație, la combustibili și energie electrică ar determina prețuri și tarife amețitoare la acestea, mai ales că proveniența lor în bună măsură din import ar obliga la o conectare violentă cu prețurile spectaculos crescute în ultimul timp, îndeosebi la petrol. La prețuri amețitor ridicate, accesul la energie electrică și combustibili ar rămîne probabil la dispoziția unui număr restrîns de întreprinderi, iar consumatorii particulari individuali ar fi în majoritate nevoiți să renunțe.

Aflat între ciocan și nicovală — între cerința liberalizării prețurilor la combustibili și energie pentru înfăptuirea reformei, pe de o parte, și consecințele dezastruoase pentru economie în general și pentru populație în particular ale unei asemenea liberalizări, pe de altă parte, — guvernul a optat pentru o cale de mijloc. A decis ca toți consumatorii să plătească același preț pentru combustibili și energie electrică, prin alinierea prețurilor, înainte mult mai mici, achitate de consumatorii industriali, comerciali etc. la cele percepute populației în scopuri casnice. În acest fel, încetează suportarea, în parte, de către populație în plan financiar și chiar „fizic" a poverii reprezentate de consumurile ineficiente din industriile energofage. Dar nu numai atît. Pe ansamblu, se obține o creștere substanțială a prețurilor la combustibili și energie electrică, avînd în vedere ponderea copleșitoare în total a consumatorilor industriali și comerciali, ceea ce înseamnă o apropiere de adevăr a prețurilor la aceste produse într-un context în care tocmai un asemenea obiectiv este urmărit prin liberalizarea prețurilor la celelalte produse. În mod corespondent, scade efortul de subvenționare care este în sarcina bugetului de stat. Pornind de la noua situație, prețurile la combustibili și energie — aceleași pentru orice fel de consumatori — rămîn neschimbate, statul controlîndu-le și nelăsîndu-le libere. Mai precis, va continua să le subvenționeze, dar, față de situația anterioară, povara subvenționării va fi mai mică, iar adevărul în economie mai mare (chiar dacă nu complet), în timp ce bugetul familial va fi, și din acest punct de vedere, protejat (căci cheltuielile pentru căldură și electricitate au o pondere însemnată în bugetul familial).

Protecția bugetului familial

O ultimă excepție de la liberalizarea prețurilor o constituie prețurile la unele produse alimentare și industriale precum și tarifele la unele servicii principale cu o importantă greutate specifică în bugetul familial. În cazul acestora, se va proceda în felul următor : prețurile sau tarifele lor vor fi scumpite, în diferite proporții, spre a le apropia de cele reale, urmînd ca, prin subvenții statale, acestea să fie menținute neschimbate timp de cel puțin un an. Este vorba, desigur, de produsele și serviciile respective din rețeaua desfacerilor de stat. Tot de la bugetul de stat pentru salariații întreprinderilor și instituțiilor proprietate publică, precum și pentru pensionari se vor finanța compensații pentru consecințele suferite în bugetul familial. Pentru alte produse alimentare și industriale și diverse alte servicii cu rol mai mare sau mai mic în bugetul familial, dar ale căror prețuri și tarife vor fi lăsate la latitudinea cererii și ofertei de pe piață, se va calcula un indice de creștere, ce va fi folosit pentru indexarea (sporirea eventual proporționată) a salariilor și pensiilor. Nu este clar dacă atît compensațiile cît și indexarea ar urma să opereze și în favoarea salariaților din sectorul particular, desigur finanțarea intrînd în obligația întreprinderilor proprietate privată.

4. La ce să ne așteptăm

Mărfuri în magazine nu vor apărea imediat. Și pentru o perioadă de cîteva luni s-ar putea produce un șoc al prețurilor, legat de intrarea lor în realitate. Să nu ne grăbim, însă, a ne manifesta nemulțumirile. Producția va căpăta un puternic stimulent și tocmai pe baza creșterii acesteia se pot stabiliza prețurile și ameliora condițiile de aprovizionare a pieței.

Firește, nu totul va fi perfect. Economia nu-și va scoate complet masca din punctul de vedere al prețurilor. Dar tendința spre așezarea ei pe adevăr din acest punct de vedere va fi instaurată. Și acesta este primul pas către o economie sănătoasă, de a cărei stare să beneficieze și oamenii, și nu numai niște faraonisme industriale, transformate în trecut în scop în sine și nu în mijloc de împlinire a unei finalități umane a dezvoltării. Nu va fi nimic grav că vom subvenționa anumite activități, pentru că vom ști măcar pentru care merită s-o facem ; căci pînă acum au fost subvenționate tocmai acelea care nu trebuiau.

S-ar putea, de asemenea, ca bugetul familial al multora dintre noi să fie afectat. Întrucît, în ciuda menținerii neschimbate a unora din principalele componente ale capitolului său de cheltuieli (chirii, căldură, electricitate) și în ciuda compensațiilor și sporurilor de venituri rezultînd din amintita indexare, creșterea generală a prețurilor va fi resimțită negativ în bilanțul bugetului familial. Dar știind unde ne aflăm de fapt, prin abandonarea minciunii care ne-a tras de atîta vreme în jos și care era gata să ne ducă iremediabil la fund, facem prima sforțare spre suprafață, unde, cu o gură de aer proaspăt, redobîndim speranța nu numai a menținerii pe linia de plutire, dar și a găsirii acelei bărci solide care să ne asigure o navigație confortabilă.

De ce vor crește prețurile sau moștenirea trecutului

Liberalizarea prețurilor va avea consecințe ce îi vor determina pe mulți să-și pună întrebări pe deplin legitime. Dacă actualele structuri de prețuri reflectă deformat realitățile economice, înseamnă că unele prețuri reprezintă subestimări, dar altele supraestimări, și că, deci, ar fi normal ca o liberalizare să aducă într-adevăr creșterea primelor, dar și scăderea celor din urmă. De ce, însă, în cazul liberalizării, ne așteaptă doar o creștere, și încă puternică, a tuturor prețurilor ? Întrebarea are și o altă fațetă. Dacă subvenții vor fi necesare la unele produse și servicii principale tocmai pentru ca prețurile lor să nu explodeze, iar la produsele și serviciile nesubvenționate ne pîndește o inflație amenințătoare, atunci logic ar fi să se tragă concluzia că pînă acum toate produsele și serviciile ar fi fost subvenționate. Și de-ar fi fost așa, din ce mai realiza statul venituri ?

Se înțelege, nu toate produsele sau activitățile erau subvenționate. N-ar fi fost posibil. Desigur, se lua dintr-o parte și se dădea în alta. Dar, într-o mare măsură, asemenea transferuri erau fictive sau pure falsuri. Și, din păcate, se petreceau la produse și activități de interes economic prioritar.

De pildă, vechiul regim se lăuda că sprijină și chiar subvenționează agricultura. Fals ! Nu exista o altă activitate care să fi fost mai sever penalizată, chiar furată. Impunîndu-se producătorilor agricoli, indiferent dacă de stat, cooperatiști sau particulari, să-și valorifice produsele la prețuri derizorii — neacoperitoare ale costurilor și fără vreo relație cu utilitatea și cererea acestor produse — statul, în folosul unei industrii cel puțin în parte falimentare, făcea un rapt de proporții agriculturii. În plus aceasta era obligată să se aprovizioneze cu produse industriale la prețuri ridicate. Sub forma unor credite, agricultura era apoi sprijinită, chipurile, să-și acopere pierderile și, cu un cinism sfidător, creditele, imposibil de rambursat, erau după cîțiva ani iertate, nespunîndu-se că, de fapt, acestea reprezentau niște biete fărîmituri în comparație cu ceea ce se fura agriculturii. Inutil de subliniat că toată această înscenare penibilă se realiza prin intermediul prețurilor „planificate". Acum, dacă prețurile vor fi lăsate să se stabilească în conformitate cu realitățile economice, va fi într-adevăr nevoie de subvenții, de pildă, la pîine pentru ca prețul acesteia să nu sporească vertiginos față de nivelurile anterioare.

Un alt exemplu, la fel de relevant. Pentru încurajarea artificială a unor industrii prelucrătoare incert rentabile, aprovizionarea acestora cu materii prime și energie s-a dictat din birou a fi făcută la prețuri scăzute, penalizîndu-se o industrie extractivă prost utilată și nevoită să producă la costuri mereu mai ridicate datorită atacării unor zăcăminte tot mai sărace sau mai greu accesibile. Statul, chipurile, subvenționa industria extractivă. Fals ! Acum, însă, pentru a se pune cît de cît ordine este nevoie într-adevăr de a subvenționa prețurile la combustibili și energie pentru a nu le face cu totul explozive.

Poate încă și mai ilustrativ este cazul însuși al industriilor prelucrătoare. Din aceste activități — prin beneficiile, artificial prestabilite, incluse în prețurile de desfacere — statul își colecta cea mai mare parte a veniturilor. Fals ! Pentru că, în bună măsură, acestea reprezentau substanță economică sustrasă agriculturii și industriei extractive. Acum, la o liberalizare a prețurilor, cînd și industriile prelucrătoare vor trebui să trăiască pe propriile picioare, beneficiile nereale vor dispărea — și poate și multe întreprinderi —, dar este improbabil că prețurile de desfacere vor scădea, căci costurile vor include combustibili, energie, materii prime industriale și agricole la prețuri substanțial superioare celor din trecut.

La produsele industriale de consum, ca și alte produse și servicii pentru populație, în

Ilie Șerbănescu

→

ecuație intră direct penuria. Ani de zile s-a produs de dragul producției, uitîndu-se că scopul acesteia este de fapt consumul. În condițiile penuriei, prețurile, la orice liberalizare, se îndepărtează sensibil de costuri. Legea cererii și ofertei nu iartă, iar prețurile pieței negre o dovedesc.

Pentru a înțelege, însă, mai bine de ce — ca reacție asociată liberalizării — prețurile tind să-crească pe ansamblu, este util de a se sublinia că, în timp ce actualele prețuri neacoperitoare ale costurilor reale vor spori inevitabil, se va manifesta o firească rezistență la schimbare a actualelor prețuri acoperitoare ale costurilor. Nu va exista, cu alte cuvinte, o compensare a creșterii primelor de către o scădere corespondentă a ultimelor. Aceasta, ca regulă generală, în cazul prețurilor la produsele ce exprimă nevoi sociale, singurele care vor rămîne treptat pe piață. Este puțin important că la actualele produse ce nu exprimă nevoi sociale (produse fără căutare, nevandabile) prețurile vor cunoaște o prăbușire : aceasta nu va avea un efect antiinflaționist, pentru că, oricît de stimulată, vînzarea produselor respective tot nu va avea loc.

Astfel, trebuie înțeles, în mod clar, că necesara legare a prețurilor de condițiile pieței generează, într-o primă fază, o mișcare ascendentă a prețurilor, pur și simplu pentru că deplasările de resurse — dinspre activitățile în care sînt angajate către cele care realizează produse și servicii cu adevărat cerute de piață — necesită timp.

Speranțe în locul iluziilor

De aceea, trebuie făcută o distincție netă între șocul inițial al prețurilor (legat de fapt de intrarea lor în realitate) și un eventual sindrom inflaționist ulterior. Primul este un rău necesar, probabil inevitabil. Al doilea nu este cituși de puțin obligatoriu și poate fi pe deplin evitat, dacă șocul inițial nu va degenera, din lipsă de răbdare, înțelepciune și încredere, într-o distrugătoare cursă salarii-prețuri, iar comportamentul în muncă nu se va îmbunătăți suficient pentru a deschide cale resorbției inflației tocmai pe baza creșterii producției.

În fond, marele bine așteptat din partea liberalizării prețurilor este tocmai stimularea producției în cuantumurile și structurile cerute de consum, utilizarea resurselor existente în activitățile performante, în folosul general. Cu alte cuvinte, mărfuri în magazine potrivit necesităților noastre celor mai importante. Chiar dacă acestea vor putea fi ceva mai greu de obținut din cauza prețului sporit, măcar vom ști că le putem avea dacă vom munci, mai ales dacă vom munci mai mult și mai bine.

Astfel că, înainte de a ne văita, de a ne plînge durerile și de a incrimina guvernul, este necesar a aștepta să treacă șocul inițial. Ar putea fi vorba doar de cîteva luni, timp în care, pregătită cu responsabilitate, producția pe articulațiile noilor prețuri oferă șansa ameliorării situației. O ameliorare reală și nu o iluzie, pentru că se pornește pe baze însănătoșite.

Trebuie ținut cont, însă, că liberalizarea prețurilor este doar precondiția reformei și nu ar putea fi confundată cu reforma însăși. Efectul ei economic cert pozitiv se va pierde dacă, pe lîngă indispensabila protecție socială, punerea sa în aplicare nu va fi însoțită și întregită de măsuri pe linia accentuării procesului de privatizare, inclusiv în agricultură, liberalizării salariilor, restructurării sistemului bancar-financiar, introducerii convertibilității externe a leului. Despre toate acestea în numerele viitoare ale revistei.

Miza e libertatea!

O societate democrată cu adevărat liberă și capabilă să-și pună în valoare potențele creatoare presupune, credem, înainte de toate, un fundament de adevăr, în care informarea promptă, corectă și detaliată este esențială. Din punctul de vedere al autorităților, aceasta înseamnă ca purtătorii de cuvînt să dea răspunsuri rapide și, îndeosebi, să mențină un contact permanent cu mijloacele de informare. În lipsa acestei legături și a accesului direct la sursele cele mai autorizate, se acumulează nedumeririle, zvonurile, știrile false.

Pe de altă parte, democrația presupune libertatea necondiționată de exprimare, pluralismul opiniilor și punctelor de vedere, desființarea categorică a delictului de opinie — unul dintre cele dintîi pe care le-au suprimat Revoluția din decembrie și jertfa tinerilor. Este aproape un truism să spunem că, din înfruntarea punctelor de vedere diferite, imaginea asupra realității devine mai complexă, acțiunea — mai general acceptată, spre binele tuturor. Limitîndu-ne la domeniul informației, aceasta presupune — și impune — publicații cu o diversitate de opinii. Faptul că în unele dintre ele se pot strecura calomnii sau pot apărea atitudini extremiste (dovedite în publicații aparținînd celor mai diverse orientări sau formațiuni politice) ține de un inerent început al democrației, poate fi sancționat juridic și, oricum nu intră în subiectul acestei însemnări. Cert este că opiniile eventual adverse nu presupun și interese contrare țării. A fi critic, într-un moment sau altul, cu guvernul sau cu un demnitar anume nu echivalează cu a fi lipsit de patriotism și a fi vînzător de țară. S-ar putea spune, dimpotrivă !

Pericolul cel mai mare ce pîndește, credem, domeniul informației constă în îngrădirea libertății de informare, pe de o parte, și, pe de altă parte, în tendința către „o voce unică" — care ar fi, desigur, a puterii instituite. S-ar părea că spre aceasta tind acțiunile din ultimul timp ce ating independența și, implicit, libertatea unor ziare și reviste, între care „Flacăra" și „Tineretul liber". Comunicatul Guvernului, prin care se reafirmă „dreptul presei la independență și opinie divergentă" și neamestecul în problemele amintitelor publicații este salutar. Dar, în privința unor clarificări juridice, nu modifică problemele cu care se confruntă unele din mijloacele de informare în masă.

Imaginea presei românești în acest moment este foarte complexă. Există publicații care aparțin unor partide politice sau care admit că exprimă punctul de vedere al acelor partide și a căror situație este limpede. Există publicații particulare, a căror situație, este, de asemenea, clară. Dar există și — foarte multe — publicații de stat, în majoritate continuatoare a unor publicații anterioare Revoluției (sau cu aceleași redacții) care se împart în mai multe categorii. Unele sînt subvenționate și independența lor nu mai intră în discuție. Altele se autofinanțează. Acestea, în majoritate, se declară independente : unele, fără să admită, promovează, cu anumite oscilații, punctul de vedere oficial ; celelalte, se situează pe poziții critice față de orice îndepărtare de adevăr și îngrădire a democrației. Și unele, și celelalte sînt la fel de necesare. Dar menținerea în imensul aparat birocratic al statului a unui uriaș număr de funcționari aflați și în vechiul regim în aceleași posturi — cum sublinia recent domnul prim-ministru — constituie o frînă în activitatea acestor din urmă publicații. Existența acestora deranjează, întrucît tulbură „liniștea" roză ; vocea lor sperie, întrucît dezvăluie proceduri și realități nedorite ; răspîndirea lor îngrozește, întrucît zdruncină scaunele (sau fotoliile) dorite pentru eternitate. Dacă aceste publicații ar dispărea, nimeni n-ar mai afla decît ce anume și cînd doresc anumiți domni. Cît de lesne ne-ar fi atunci, tuturor, nu-i așa ? să înaintăm pe drumul democrației !

Suprimarea publicațiilor stînjenitoare (de opoziție sau nu) este însă imposibilă în mod direct. Există, totuși, niște legi democratice ! Procedeul indirect pare de preferat. Se reduce spațiul tipografic, nu se difuzează la timp ziarul și pierderile datorate nevînzării sugrumă tipăriturile.

Însă mai există o cale. Independența atîtor publicații care și-au cîștigat un renume se poate anula prin impunerea unui editor. O întreprindere însărcinată numai cu administrarea poate deveni peste noapte și editor, deci proprietar al unui ziar, pretinzîndu-i, eventual, nu numai să-și schimbe linia politică, ci și conducerea. Altă primejdie, pîndește celelalte publicații, inclusiv revista „Lumea azi". Toate întreprinderile de stat vor deveni regii autonome sau societăți comerciale. Se va impune regimul regiei autonome în presă, cum se zvonește ? Nimeni nu oferă un răspuns.

În cazul constituirii societăților comerciale, potrivit legii, statul menține 70 la sută din patrimoniu. Aceasta înseamnă că își va promova oamenii săi în consiliul de administrație, iar aceștia, dispunînd de două treimi din acțiuni, vor putea jugula independența și schimba conducerile. Aceasta se dorește ? Nimeni nu oferă nici de această dată un răspuns.

Publicațiile „Lumea" („Lumea azi" și „Biblioteca Lumea azi") — solidare cu toate publicațiile independente care se împotrivesc oricărui fel de îngrădire — se autofinanțează. Nu există (și nu a existat) un „editor", un organism în fața căruia să dăm socoteală. Colectivul redacțional a publicat, în primul număr de după căderea dictaturii, un legămînt prin care se angajează să nu adere la nici un partid, să nu promoveze ideile unui partid în defavoarea altuia, să mențină o linie independentă politic ; aceasta este dublată de o independență economică. Ultimele patru luni au întărit această independență a revistei, pe care o vom promova recurgînd ca și pînă acum, întotdeauna, la argumente și analiză și respingînd invectivele. Ce soartă ne va aștepta ? Ne confruntăm și noi cu aceleași probleme ale presei independente : hîrtie insuficientă, carton pentru copertă inadecvat tipăririi în patru culori, mutarea dintr-un spațiu tipografic tradițional în favoarea unui ziar concurent, într-o secție unde nu se mai lucrează în toate schimburile (de aici întîrzieri), difuzarea greoaie și întîrziată, privarea abonaților de dreptul ce li se cuvine ș.a.m.d. Ce va mai urma din momentul — foarte apropiat — în care legea 15 începe să acționeze ?

Convingerea noastră — exprimată atît de clar în analizele publicate — este că guvernul, decis să asigure trecerea rapidă la economia de piață, va bloca orice inițiative ale acelora care, jugulînd libertatea de exprimare, acționează, în fond, împotriva intereselor țării. Înregimentarea presei independente prin măsuri economico-administrative va fi dăunătoare pe toate planurile și pe termen lung. Dorește cineva un asemenea deznodămînt ?

Miza nu e numai îngrădirea sau dispariția unei publicații sau alteia, ci libertatea însăși. A tuturor.

„Lumea azi"

Uniunea Sovietică

Kremlinul şi economia

În exclusivitate de la agenţia „NOVOSTI"

Octombrie, 19. Debut al unei obişnuite zile parlamentare la Kremlin. În sala de şedinţe a Sovietului Suprem al U.R.S.S. nu există nici un loc liber pe băncile deputaţilor, sînt pline şi sectorul rezervat guvernului, şi balconul de unde urmăresc dezbaterile ziariştii şi invitaţii. În foaierul sălii de şedinţe îşi face apariţia Mihail Gorbaciov, care se îndreaptă, fără să se oprească, spre lift. Peste cîteva momente, el urmează să urce la tribuna Sovietului Suprem al U.R.S.S. şi să prezinte deputaţilor varianta definitivă a programului de stabilizare a economiei şi de tranziţie spre piaţă. De astă dată, deja varianta prezidenţială a programului — cum va fi ea primită de deputaţi ? Şi nu-i va fi, oare, sortit să aibă acelaşi destin ca cel al programului guvernamental, apoi al programului academicianului Stanislav Şatalin şi, în sfîrşit, al variantei academicianului Abel Aganbeghean, care, în concepţia preşedintelui, ar fi trebuit să întrunească cele mai pozitive atribute ale perechii anterioare ? Asupra tuturor celor trei se năpustise o avalanşă de remarci critice, năruind speranţele autorilor într-o aprobare din partea majorităţii parlamentare.

ŢELUL PRINCIPAL — EVITAREA CONFRUNTĂRII. Cuvîntul preşedintelui este lipsit de tensiunea emoţională şi încărcăturile explozive, care ar putea plasa sub focul criticii vlăstarul său — programul direcţiilor principale de stabilizare a economiei naţionale şi de trecere la economia de piaţă.

Ţinînd seama şi de faptul că, pe parcursul a două zile, programul fusese dezbătut în comitetele şi comisiile Sovietului Suprem al U.R.S.S., el adoptă tactica relevării faptului că nu se mai poate bate în retragere şi programul trebuie adoptat.

Evită analiza plusurilor şi neajunsurilor programelor anterioare — lucru care ar putea ascuţi simţul confruntării pe băncile deputaţilor. Subliniază laconic şi calm principalele accente ale programului său.

— Azi urmează să facem o opţiune de mare răspundere. Pur şi simplu noi nu mai putem amîna rezolvarea. Orientarea de principiu, logica generală a documentului este aceeaşi ca în programul pe care vi l-am prezentat în septembrie, spune Gorbaciov.

Republicile dobîndesc, în cadrul general al direcţiilor, posibilitatea de a adopta şi înfăptui — cu ajutorul necesar din partea centrului şi în condiţiile coordonării între ele, — programe proprii de stabilizare şi de trecere la economia de piaţă.

— Noi nu am trăit niciodată într-un mediu de piaţă normal, avem o imagine a pieţei extrem de denaturată. Ştim foarte bine ce este „piaţa neagră", ce sînt speculanţii... Cunoaştem piaţa goală a comerţului de stat, piaţa monopolizată, fără concurenţa dintre producători pentru rubla consumatorului... Reformele radicale pe care le declanşăm — eliminarea barierelor artificiale din calea relaţiilor de piaţă — vor contribui la apariţia unei concurenţe sănătoase, la umplerea tejghelelor, la accelerarea progresului tehnic, vor asigura apariţia constantă a noi mărfuri de calitate superioară.

— Pornind de la aprecierea lucidă a situaţiei reale, se poate prognoza că înseşi condiţiile producţiei moderne, tradiţiile istorice, mediul social vor determina preponderenţa formelor de proprietate sociale — pe acţiuni, cooperatistă, colectivă... Considerăm oportun să se pună un accent deosebit pe dezvoltarea formei de arendă pe viaţă, cu dreptul de moştenire a pămîntului, care creează vaste posibilităţi pentru iniţiativa gospodărească şi în acelaşi timp permite să se excludă posibilitatea abuzului de loturi de pămînt, a speculei cu ele... În problema privind pămîntul, ultimul cuvînt revine popofului.

— Toţi cei care sînt în imposibilitatea de a munci, au dreptul de a conta pe sprijin din partea societăţii. Urmează să se înfăptuiască programe speciale de ajutorare a păturilor populaţiei vulnerabile în plan social, în primul rînd a pensionarilor, invalizilor, familiilor cu mulţi copii... Renunţînd la protecţia întreprinderilor, statul îi va proteja pe oameni. Cei care vor fi nevoiţi să-şi schimbe locul de muncă, vor avea posibilitatea să primească ajutor în găsirea unui alt loc de muncă, în recalificare etc. Cei care nu vor reuşi dintr-o dată acest lucru vor primi un ajutor material, care le va permite să se întreţină un timp.

— Firește că în condiţiile economiei de piaţă preţurile cu amănuntul trebuie să fie mobile şi determinate de cerere şi ofertă. În perioada de tranziţie statul va face totul pentru a stăvili creşterea preţurilor cu amănuntul la obiectele de primă necesitate. La mărfurile cele mai importante, se vor aplica preţuri de stat fixe.

— Documentul supus dumneavoastră spre examinare reprezintă paşi concreţi în direcţia întruchipării reale a idealului socialist. Bineînţeles, cu condiţia ca prin socialism să se aibă în vedere nu cazarma şi nivelarea, subliniază Preşedintele, adesîndu-se membrilor Sovietului Suprem al U.R.S.S.

VARIANTELE ELŢÎN ŞI CRESCENDO-UL LUI GORBACIOV. Doar o mică parte a cuvîntului preşedintelui este interpretată în crescendo. Lucru care este, de altfel, explicabil, ea fiind consacrată lui Boris Elţîn.

Vorbind, la 16 octombrie, în faţa membrilor Sovietului Suprem al Federaţiei Ruse, Elţîn a făcut o analiză a situaţiei care s-a creat şi a propus trei variante de acţiune ale parlamentului şi guvernului republicii.

...Situaţia din R.S.F.S.R. nu cunoaşte o ameliorare. Aici principala cauză o constituie neasigurarea economică a suveranităţii noastre. Nu s-a reuşit împărţirea puterii cu centrul în mod onest şi deschis, a declarat preşedintele Sovietului Suprem al R.S.F.S.R.

Boris Elţîn a propus trei variante de acţiuni de întîmpinare. Prima — Rusia declară neparticiparea la programul preşedintelui. Împarte bugetul, proprietatea şi toate structurile. Înfăptuieşte independent programul celor „500 de zile", deja aprobat de Parlamentul R.S.F.S.R. A doua — la baza ei stă coaliţia reală. Noul guvern unional se constituie pe principiile parităţii : o parte a candidaturilor le propune preşedintele, cealaltă parte — partizanii reformelor radicale. A treia variantă — să fie la maximum protejate popoarele Rusiei împotriva consecinţelor negative ale hotărîrilor adoptate de centru şi, lucful cel mai important, să se pună stavilă scăderii nivelului de trai, care deja a cuprins aproape toate păturile. Rusia să fie pregătită, după prăbuşirea programului unional, pentru realizarea propriului său program de stabilizare a economiei şi tranziţiei spre piaţă.

— Intervenţia lui Elţîn are pretenţia de declaraţie politică şi de aceea nu poate fi trecută cu vederea, — trece la contraatac preşedintele. — ...În cuvîntarea sa prevalează motivele cu caracter de confruntare, cuvintele tăioase — în locul argumentelor care cîntăresc greu. Problema privind crearea unui guvern de coaliţie pentru promovarea reformei este formulată pe un asemenea ton ultimativ, încît se iveşte îndoiala în legătură cu sinceritatea acestor intenţii.

Totuşi, Mihail Gorbaciov nu respinge posibilitatea formării unui guvern de coaliţie.

— Consolidarea tuturor forţelor democratice ale societăţii, care se pronunţă pentru înnoirea ei în cadrul opţiunii socialiste constituie un imperativ stringent al epocii, subliniază el în finalul cuvîntării.

DISCUŢIILE. Preşedintele şi-a atins ţelul propus. Firește că toţi cei care au luat cuvîntul şi-au prezentat factura critică faţă de program, au formulat observaţii şi completări, Dar din fiecare intervenţie a răzbătut ceea ce a dorit să audă Gorbaciov : programul propus trebuie adoptat, pe baza lui se poate realiza un consens naţional pentru înfăptuirea reformelor.

În declaraţia căreia i-a dat citire reprezentantul grupului de deputaţi interregional, principalul curent de opoziţie din parlament, se vorbeşte, de asemenea, de sprijinirea concepţiei preşedintelui. Iar cererea categorică privind demisia guvernului lui Nikolai Rîjkov, avansată anterior, a fost înlocuită cu o formulă mai flexibilă : adoptarea unor măsuri de reorganizare a tuturor organelor unionale ale administraţiei pe principiile unităţii naţionale, pe baza coaliţiei interrepublicane.

Se pare că acest calm al discuţiilor a fost tulburat o singură dată, atunci cînd la tribună a urcat deputatul Ghennadi Filşin, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri al R.S.F.S.R.

— Economia naţională a ţării se îndreaptă către o catastrofă şi de aceea e necesar să se elaboreze de urgenţă măsuri suplimentare de înfăptuire a programului preşedintelui în condiţii reale, a declarat Filşin. Altminteri el nu va putea fi îndeplinit. Nu se ştie nici cu ce deficit la bugetul de stat al ţării în anul care vine va începe tranziţia către piaţă.

CONSENSUL „TREIMII" ACADEMICE. La conferinţa ţinută la Kremlin pentru ziariştii străini şi sovietici a participat „treimea" academică compusă din Abel Aganbeghean, Stanislav Şatalin şi Leonid Abalkin, care mai este supranumit şi părintele programului de reforme guvernamental.

— Oricare dintre programele dezbătute, inclusiv cel al preşedintelui, este vulnerabil la o critică profesionistă serioasă. Acum însă trebuie să încetăm de a mai căuta neajunsuri şi să acţionăm : după aprobarea programului vor apărea pentru ieşirea din criză mai multe şanse decît au existat pînă la adoptarea lui — iată principala teză a consensului la care a ajuns această „treime".

Vorbeşte academicianul Şatalin :

— Logica programului nu s-a schimbat, dar situaţia însăşi a devenit alta. Azi trebuie să se ţină seama de noua realitate, cu preţurile de pe piaţă majorate de 1,5—2 ori. Şi, dacă se vor dovedi insuficiente măsurile de lichidare a deficitului bugetar, de înfrînare a maselor monetare, de punere în ordine a activităţii economice externe, atunci se vor întreprinde măsuri suplimentare.

— Dacă e să ieşim din criză, acest lucru îl putem face cel mai eficient împreună, nu dezbinaţi. Nici gigantica Rusie nu-i va putea face faţă fără mica Moldovă. Important este ca cei aflaţi la conducere în fiecare republică să-şi clarifice avantajele unei astfel de uniuni, este încredinţat Şatalin.

■

Programul preşedintelui a fost adoptat cu o covîrşitoare majoritate de voturi. Care va fi destinul lui ? Primul răspuns va putea fi auzit în parlamentele republicilor suverane ale Uniunii.

Felix Alexeev

Iugoslavia

Federaţie sau confederaţie?

S-au dovedit prea optimiste prognozele de la începutul anului potrivit cărora prăbuşirea Uniunii Comuniştilor din Iugoslavia nu va afecta prea mult statul federal. Au fost însă, îndeajuns cîteva luni pentru ca bazele constituţionale ale statului federal să fie serios zdruncinate prin măsurile unilaterale adoptate de unele republici, obstrucţionînd şi blocînd practic funcţionarea normală a organelor federale.

● În urma alegerilor pluripartite desfăşurate în aprilie în Slovenia — republica cea mai dezvoltată a Iugoslaviei —, comuniştii au fost nevoiţi să cedeze opoziţiei puterea, care încă din perioada campaniei electorale a militat pentru înfăptuirea suveranităţii depline a statului sloven. Noul parlament nu a întîrziat să adopte măsuri care să ducă la îndeplinire obiectivul fixat din programul electoral al Uniunii Democratice Croate a lui Franio Tudjman. Astfel, la începutul lunii iulie a fost adoptată „Declaraţia cu privire la suveranitatea deplină a Republicii Slovenia", care subliniază primatul legilor republicii în faţa celor federale. În plus prin recentele amendamente la Constituţia republicii, adoptate de Adunarea Sloveniei, o serie de competenţe în domeniul apărării teritoriale şi obşteşti sînt transferate de la Prezidiul R.S.F.I. asupra conducerii republicii. Această măsură a provocat o reacţie vehementă din partea Prezidiului R.S.F.I. — comandantul suprem al forţelor armate iugoslave —, fiind calificată ca un act anticonstituţional „care ameninţă ordinea constituţională a ţării şi integritatea R.S.F.I., ceea ce Prezidiul R.S.F.I. nu poate şi nu va admite".

● Exemplul Sloveniei a fost urmat foarte îndeaproape de Croaţia, care împărtăşeşte poziţia conducerii slovene nu numai în ce priveşte suveranitatea statului naţional, ci şi preluarea unor competenţe de la organele federale în domeniul apărării teritoriale şi obşteşti.

De asemenea, oficialităţile ambelor republici depun o activitate intensă pentru a-şi deschide reprezentanţe proprii în străinătate. Trebuie subliniat că Occidentul manifestă, deocamdată, reticenţe faţă de asemenea demersuri, lăsînd să se înţeleagă clar că Vestul este interesat în integritatea Iugoslaviei.

● Provincia Autonomă Kosovo — unde naţionalismul şi iredentismul albanez a cunoscut o escaladare fără precedent după moartea lui Tito — constituie, de asemenea, un permanent focar de tensiuni politice şi interetnice. Încurajaţi de evoluţia evenimentelor din nord-vestul ţării, un grup de delegaţi ai parlamentului provincial au proclamat aşa-numita „Declaraţie constituţională", care declară Kosovo ca „entitate de sine stătătoare şi cu statut egal cu celelalte republici iugoslave", iar pe etnicii albanezi — majoritari în această provincie — ca „popor-naţiune".

● Serbia, în a cărei componenţă intră şi cele două provincii autonome — Kosovo şi Voivodina — a reacţionat prompt, promulgînd o lege prin care suspendă activitatea parlamentului şi guvernului din Kosovo, atribuţiile acestora fiind preluate pînă la constituirea noilor organe de către autorităţile Serbiei. Noua Constituţie adoptată recent de parlamentul sîrb acordă Serbiei prerogative mai largi asupra celor două provincii.

Măsurile întreprinse de Serbia au fost apreciate pozitiv de conducerea federală, însă au avut un puternic ecou negativ în Croaţia şi Slovenia. Forumul Democratic din Kosovo — care grupează pe toţi liderii organizaţiilor alternative ale albanezilor din Kosovo — a calificat măsurile instituite de Serbia „ca un act neconstituţional identic unei lovituri de stat" şi a chemat populaţia să le boicoteze.

Dar ceea ce întreţine de cîteva luni un climat de tensiuni politice sînt disputele aprige despre viitorul caracter al statului iugoslav. **Federaţie sau confederaţie ?** Această dilemă ce a polarizat forurile politice din ţară riscă să adîncească şi mai mult criza constituţională care afectează serios stabilitatea politică internă, criza pe care conducerea federală şi-a propus să o soluţioneze pînă la sfîrşitul anului în curs.

În urmă cu trei luni după prima rundă de convorbiri pe care Prezidiul R.S.F.I. le-a avut cu conducerea celor şase republici componente ale federaţiei iugoslave, conducerea federală a informat că Slovenia şi Croaţia se pronunţă pentru confederaţie, iar Serbia, Bosnia şi Herţegovina, Muntenegru şi Macedonia pentru federaţie. Pornind de la această constatare, preşedinţia statului federal a propus elaborarea a două concepte — federal şi confederal — pe baza cărora să fie angajate apoi negocierile despre viitorul sistem de organizare a statului iugoslav. Se pune, însă, întrebarea dacă realizarea unui nou „acord istoric" este în general posibilă, avînd în vedere că potenţialii negociatori iugoslavi ameninţă reciproc cu folosirea forţei, cu separarea sau modificarea frontierelor interne.

În virtutea înţelegerii la care s-a ajuns în cadrul Prezidiului R.S.F.I. în luna iulie, conducerea statelor croat şi sloven a dat publicităţii, la începutul lunii octombrie, proiectul modelului confederal. După cum relatează ziarul „Politika", „viitoarea confederaţia ar fi o organizaţie internaţională după modelul Comunităţii Europene. Fiecare stat membru ar dispune de forţele armate proprii, ar încheia de sine stătător tratatele internaţionale şi ar avea reprezentanţe diplomatice şi consulare proprii în străinătate".

Conform acestui proiect, principalele organe ale confederaţiei ar fi Parlamentul legislativ, Consiliul miniştrilor, Comisia executivă şi un Tribunal confederal. În fiecare stat membru cetăţenii ar alege, prin vot secret şi direct, acelaşi număr de deputaţi pentru Parlamentul legislativ. Consiliul miniştrilor ar fi compus din cîte un reprezentant al fiecărui stat membru, iar funcţia de preşedinte al Consiliului ar fi îndeplinită alternativ de către fiecare membru al consiliului, pe o perioadă de şase luni în ordinea alfabetică a statelor membre. Organele confederaţiei ar avea reşedinţe în diferite oraşe, în concordanţă cu acordul tuturor statelor membre, fiecare stat urmînd să asigure imobilul şi să finanţeze întreţinerea şi aparatul organului comun al organizaţiei al cărui sediu se află pe teritoriul său. Confederaţia, se precizează în proiect, trebuie să reprezinte o alianţă benevolă, şi nu impusă, a statelor membre care transferă asupra organelor confederale acele competenţe pe care doresc ele să le încredinţeze şi pe care sînt dispuse să le îndeplinească atît timp cît este în vigoare tratatul confederal, sau pînă cînd unul din statele membre nu iese din alianţă. De altfel, se prevede ca tratatul să fie valabil cinci sau zece ani, după care statele membre — la cererea oricăruia dintre ele — se vor consulta în vederea revizuirii sau desfiinţării tratatului.

Acest proiect a suscitat reacţii diferite în presa iugoslavă. Potrivit relatării agenţiei Taniug, pe lîngă opţiuni „pro" şi „contra", în paginile ziarelor s-au putut constata şi opinii „moderate", precum şi o oarecare prudenţă, determinată atît de teama unor paşi pripiţi, cît şi de importanţa problemei în dezbatere.

Prezidiul R.S.F.I. — în fruntea căruia se află sîrbul Borisav Iovici — a înaintat, la 17 octombrie, Adunării R.S.F.I. conceptul său privind organizarea Iugoslaviei pe baze federale. Conform acestuia, viitorul stat iugoslav s-ar numi Republica Federală Iugoslavia şi ar fi compus din următoarele republici : Bosnia şi Herţegovina, Macedonia, Slovenia, Serbia, Croaţia şi Muntenegru. În document se precizează că graniţele Iugoslaviei nu pot fi modificate fără acordul tuturor republicilor, iar graniţele între republici ar putea fi modificate pe baza unui acord între ele. Conform acestui proiect, fiecare republică ar avea dreptul, pe baza voinţei cetăţenilor exprimată prin referendum, să decidă asupra desprinderii sale de Iugoslavia, în concordanţă cu procedura stabilită prin Constituţie. Documentul pune un accent deosebit pe poziţia autonomă a republicilor şi dreptul lor la autodeterminare.

La masa negocierilor, la care fac apel, de altfel, toţi factorii de răspundere, va trebui să se ţină seama de ambele proiecte. După toate probabilităţile, aceste negocieri nu vor începe înainte de desfăşurarea alegerilor în toate republicile iugoslave. Trei din cele patru republici — Bosnia şi Herţegovina, Macedonia, Muntenegru şi Serbia — unde urmează să aibă loc în această toamnă alegeri pluripartite, au optat pentru aşa-numitul sistem electoral proporţional, în timp ce în Serbia va fi aplicat aşa-numitul sistem majoritar, cu două tururi de scrutin. Opţiunea pentru sistemul majoritar a provocat multe polemici. Anume, rezultatul alegerilor de acum cinci luni din Croaţia — unde a fost aplicat acelaşi sistem — a demonstrat că un asemenea principiu favorizează partidele mari. Or, în Serbia cel mai mare partid este Partidul Socialist rezultat din fuziunea fostei U.C. şi a Uniunii Socialiste a Poporului Muncitor.

Negocierile se anunţă dificile şi de durată, deoarece fiecare parte insistă asupra propriei poziţii. Dacă, în urmă cu trei luni, două republici erau pentru confederaţie, iar celelalte patru pentru federaţie, acum formula negociatorilor ar putea fi „4 plus 2". Desigur, actuala conducere comunistă din Bosnia şi Herţegovina şi Macedonia se pronunţă încă pentru federaţie, însă, în ajunul alegerilor, în aceste republici s-a format o puternică opoziţie, cu tendinţe clare spre confederaţie. Pe de altă parte, în rîndul celor care militează pentru federaţie se aud voci că vor ridica problema graniţelor interne în cazul în care Iugoslavia devine o confederaţie.

Potrivit unei declaraţii a preşedintelui Prezidiului R.S.F.I., Borisav Iovici, nu se exclude nici o soluţie mixtă — ca în cadrul frontierelor iugoslave unele republici să fie în raport confederal cu celelalte republici care ar fi constituite în federaţie. Ar exista şi o a patra variantă — separarea —, dar, deocamdată, nimeni nu o menţionează direct. Preşedintele Iovici a anunţat, totodată, posibilitatea organizării unui referendum în întreaga ţară în legătură cu viitorul caracter al statului iugoslav, iniţiativă care a suscitat reacţii diferite în ţară.

În orice caz, disputele politice în această problemă provoacă neliniştea şi îngrijorarea cetăţenilor, precum şi o oarecare precauţie în rîndul creditorilor externi ai Iugoslaviei, de al căror sprijin financiar are mare nevoie pentru a putea duce la bun sfîrşit programul complex de reforme economice iniţiat de premierul Ante Markovici, şi ale cărui prime rezultate sînt deosebit de încurajatoare.

Vera Georgescu